

CARRERAS
Y CANDO

—
LA VIA

LAYETANA

88

LA VÍA LAYETANA

substituint als carrers de la Barcelona mitgeval

Ajuntament Constitucional
de Barcelona

LA VIA LAYETANA

substituïnt als carrers de la Barcelona mitgeval

Catàlech de la colecció gràfica de dita vía

per

Francesch Carreras y Candi

Regidor de la Ciutat de Barcelona,
delegat per formar la present publicació

Estudi dels Esgrafiats de Barcelona

per

RAMÓN NONAT COMAS

BARCELONA

Imp. "ATLES GEOGRÁFICH" d' Albert Martín
Concell de Cent, 140 — Teléfono 3508

1913

LA VIA LAYETANA

La Via Layetana es la colección de libros de la

Escuela de la Universidad de

Barcelona, España

1914

La administració Municipal devant la desaparició de la Ciutat Vella

(Discurs llegit lo 26 Octubre 1913 en la solemnia obertura
de la Exposició gràfica de carrers y edificis desapareguts ab la Reforma)

Los artículos 28 y 29 del Contracte entre l'Ajuntament y lo Banc Hispano-Colonial. — Fôu previsió del Municipi al contractar ab lo Banc Hispano-Colonial la execució de la primera vía de Reforma, conservar tot quan sigués d'utilitat per lo passat de nostra vella urbe. No ja en interès dels museus municipals, sinó de la seva historia. Puix objectes de veritable importancia històrica, no los trindrán arqueològica ni artística, com, v. gr., un canó de llautó ab diaris y monedes que-s trobà en una casa del carrer de la Fenosa, obrada en lo començament del segle XIX.

Aquests dos articles diuhen, al peu de la lletra, lo següent:

« Art. 28. En cuanto haya tomado posesión de un inmueble el Banco Hispano-Colonial, comunicará al señor Alcalde que el inmueble está en disposición de ser visitado, y en el término de los ocho días siguientes, lo inspeccionará una delegación del Ayuntamiento, la cual informará acerca de si procede reservar algún objeto de carácter artístico, arqueológico, de historia natural ó de numismática. Si el Banco Hispano-Colonial se conformase con el dictamen de la Delegación, entregará al Ayuntamiento todos aquellos objetos que con el citado carácter se descubran con motivo de los derribos y excavaciones que se practicaren.

» Si el Banco Hispano-Colonial no se conformare con la decisión de la Delegación designada por el Ayuntamiento respecto al carácter de los objetos á que se refiere el párrafo anterior, decidirá definitivamente sobre ello la Comisión mixta.

» En cualquiera de los dos casos anteriores, los objetos que el Ayuntamiento se reserve ó le fueren entregados, serán destinados al servicio de algún museo.

» Serán de la exclusiva propiedad del Municipio todas las concesiones de agua que resulten anexas á los inmuebles expropiados. Los derechos que puedan corresponder á las partes contratantes por los tesoros ocultos que se descubran, se dividirán entre ellas por mitad.

» Art. 29. También podrá el Ayuntamiento reservarse los elementos artísticos que formen parte integrante de cualquiera construcción afectada por la Reforma, aunque no los destine al servicio de Museos, si creyese conveniente su conservación ó reconstrucción, pidiendo al efecto informe á la Delega-

ción á que se refiere el artículo anterior. En este caso, al procederse al derribo, el Ayuntamiento se hará cargo de lo que haya acordado reservarse, retirándolo sin dilación á su costa y por su cuenta.

» Podrá asimismo acordar el Ayuntamiento la conservación de cualquier edificio ó construcción que por su carácter artístico, histórico ó típico, crea conveniente conservar y que no impida de un modo absoluto la Reforma, mediante el informe de la Delegación referida. En este caso, si el Ayuntamiento se reservase para su uso el edificio de que se trata, se procederá con arreglo al art. 34 del Contrato respecto al pago de los solares afectados por el edificio. Si el Ayuntamiento cediése á otra entidad ó Corporación sus derechos respecto al edificio ó construcción que trata de conservarse, deberá éste sujetarse para su adquisición á las reglas establecidas en el art. 13 del Contrato».

Concurs artístich de la Vella Barcelona. — Quan los preparatoris per realisar les obres de la Reforma de Barcelona avançavan, axò es, en Octubre de 1907, la societat *Unión de Artistas* presentà al Ajuntament un projecte de concurs ab set temes, encaminat a obtenir detalls, vistes y conjunts, de lo que dintre poch havia de desaparèxer. La Comissió de Reforma passà lo projecte a dictàmen de la Junta de Musèus y Belles Arts, y aquesta se mostrà contraria al criteri de la Unió d'Artistes. Mes ne sorgí una proposta expressada en los vuyt articles que continuàm:

1.er Que la Junta de Musèus nomenàs una comissió composta d'individus de la metexa, ab llivertat d'augmentar-la ab les persones tècniques que estimàs convenient, pera procedir a perpetuïsar la memoria dels indrets de la vella Barcelona, que desapareixerian ab les obres de Reforma.

2.ⁿ Dita Comissió, a més dels treballs gràfichs que s'arxivaran en lo Musèu, iniciarà una publicació ilustrada, reproduhint los recors, costums y tradicions vinculats en quiscún edifici o lloch.

3.er Ab aquest motiu, se procurarà fomentar les iniciatives artístiques individuals, recullint, pera reproduhir-los en la publicació de la Barcelona vella, totes aquelles ilustracions gràfiques, que, ab dita oportunitat, se reproduescan de gravat, ayguafort, fotografia, dibuix, etc.

4.^{rt} La Junta de Musèus passarà al servey d'aquesta Comissió, lo personal auxiliar indispensable, axís com lo laboratori y material fotogràfich del seu servey particular.

5.^{nt} La Comissió procurarà arxivar, no sols l'aspecte de la Ciutat abans de la seva destrucció, sinó també tots aquells moments del enderrocament que fossen interessants per lo pervindre, axís com los incidents de pertorbació social, que, segurament, acompanyarà la emigració dels seus habitants.

6.^{xt} La Comissió de Reforma y Obres, convenientment autoritzada per l'Excelentíssim Ajuntament, posarà a la disposició d'aquesta Comissió, la quantitat de deu mil pessetes, per la publicació dels primers fascicles, augmentant-la després ab un nou acort, si s'estima convenient.

7.^m La Comissió deurà liquidar ab la Junta de Musèus les despeses que originen les reproduccions y la publicació, tenint d'esmersar en lo propri objecte, l'ingrés de la venda de les publicacions.

8.^u La propietat intelectual de les obres quedarà a favor del Excelen-

tíssim Ajuntament, tenint de portar les publicacions, en lloch preferent, lo segell de la Corporació Municipal.

Enviada aquesta informació a la Comissió de Reforma (16 Novembre 1907), aquesta regonegué atinada la idea, però estimà com una de les maneres més apropiades per obtenir un bon resultat, celebrar immediatament lo concurs que proposava la Unió d'Artistes, si bé modificant les bases en lo menester. La concurrència d'iniciatives diferents (deya la Comissió) es sempre garantia d'acert, y en tot cas seràn aprofitables los materials que al concurs s'aporten, pera la publicació que aquella Junta proposarà (25 Janer 1908).

Sigueren aprobades, donchs, per l'Excelentíssim Ajuntament, les següents bases del concurs (30 Janer 1908):

1.ª L'objecte del concurs es la obtenció de materials gràfichs per publicar un llibre destinat a reproduhir los llocs de la part antiga que desapareixeràn ab la obertura de la gran Vía A del projecte de Reforma Interior d'En Angel J. Baixeras.

2.ª Los temes del concurs són los següents:

a) Colecció d'estudis de carrers y places.

b) Colecció d'apuntacions de conjunt artístich de terrats, teulades y torratxes.

c) Colecció de detalls y fragments decoratius.

d) Colecció de frontispicis.

e) Colecció de vistes generals de carrers y places.

3.ª Lo procediment, nombre d'exemplars de la colecció y mida d'aquests, se dexan al arbitri del autor.

4.ª A cada un dels temes s'adjudicarà un primer premi de 1,000 pessetes y un segon de 500, quedant facultat lo Jurat pera premiar les coleccions en conjunt, o les làmines de les metexes que ho merescan. Queda també facultat per adjudicar los accèssits que cregui convenients.

Seguexen dins les bases 5.ª, 6.ª y 7.ª, que les obres premiades quedaràn de propietat exclusiva del Excelentíssim Ajuntament, y que formarian lo Jurat, sots la presidencia del Batlle o del seu representant, los dos presidents de la Junta de Musèus y de la Comissió de Foment, dos vocals de la Junta de Musèus (que ho foren los senyors Casellas y Tamburini), lo regidor senyor Rubió, los senyors Maurici Vilumara y Pau Audouart, y l'arquitecte senyor Falqués.

Concorregueren al concurs bon nombre de treballs, y en sa majoria d'importancia. Axís ho feya constar lo Jurat, en son veredict de 6 Juliol 1908, congratulant-se de presentar ab tal motiu «un triat aplech de treballs que donan idea exacta de la Ciutat que desapareixerà, los uns en la materialitat de son detall gràfich, los altres en la tònica més enlayrada de sa vida íntima, sorpresa encertadament en les hores y moments d'apacible quietut.

»Perque aquest Jurat, compenetrat ab la idea que guía al Ajuntament, de no concretar-se a fer una colecció de vistes, sinó de publicar un llibre en que

totes les Arts concorren a reproduhir la vida de la Barcelona d'avuy, pera recort de les generacions que la poblaràn demà, ha cregut que era son dever fer aquesta feyna planera, triant aquelles coleccions, que, no solzament reu-nissen mèrits tècnichs suficients, sinó que també s'emmotllessen més als propòsits del Municipi. Per axò pot ser, haurà quedat sense recompensa alguna colecció d'innegable mèrit tècnich, però que no reproduheix ab prou fidelitat la visió actual de Barcelona».

Després d'algunes variacions de les condicions del concurs, s'otorgaren los premis y accèssits següents:

Tema A: Premi de 1,000 pessetes a En Modest Urgell. — Premi de 500 pessetes a En Joan F. Fradera.

Tema B: Premi de 1,000 pessetes: no s'adjudicà. — Premi de 500 pessetes a En Alexandre Cardunets y Cazorla.

Tema C: Premi de 1,000 pessetes a En Narcís Cuyàs. — Premi de 500 pessetes a En Adolf Mas.

Tema D: Premi de 1,000 pessetes a En Dionís Baixeras. — Premi de 500 pessetes a En Carles Passos.

Tema E: Premi de 1,000 pessetes a En Adolf Mas. — Premi de 500 pessetes a En Miquel Matarrodona. — Segón premi de 500 pessetes a En Joseph Pous y Escrigas. — Accèssits de 250 pessetes cada un, als senyors Adolf Mas, Domingo Soler (dues vegades) y Joaquím Renart.

Lo dictàmen aprovat per l'Excelentíssim Ajuntament acceptant aquesta distribució de premis y accèssits, imposava la condició de que tots los autors cedissen al Municipi la propietat de llurs treballs (30 Juliol 1908).

Avuy, lo resultat d'aquest concurs, es la base principal de la formació del Musèu de la Barcelona Vella, que al present s'inicià d'una manera enco-ratjadora, ab la Exposició gràfica de les cases y edificis desapareguts de Bar-celona ab motiu de la Reforma.

Delegació investigadora y de vigilancia de les obres de la Reforma. — Anava a començar-se la obertura de la primera vía de Reforma y efectuava lo replanteig lo Banch Hispano-Colonial.

Nostres entitats culturals, tractavan y comentavan la forma com realisa-rían lo Municipi y Banch, la conservació de nostres recorts històrichs, reclosos en les vies, per tants conceptes venerables, que devían desaparèixer després d'alguns segles d'existencia ciutadana.

Una d'aquestes associacions, la *Unión de Artistas*, adreçà al Municipi una comunicació, interessant-se perque «siga nomenat personal idoni, inteli-gent en arqueologia, pera inspeccionar constantment les obres de derribo de la Reforma, dotant-lo ab la consignació convenient» (31 Març 1908).

Lo regidor En Joan Rubió y Bellver practicà treballs d'inspecció ar-queològica y de topografia històrica, adquirint una màquina tele-fotogràfica (23 Juliol 1908), y obtenint com auxiliars dels nous treballs, al intel·ligent em-

pleat municipal En Timotéu Colominas (1 Agost 1908), a quina activitat y zel molt deu la Ciutat en la conservació y estudi de lo que ha tingut de desaparèixer ab motiu de la Reforma.

Començades les obres d'enderrocament de la Ciutat vella, y a iniciativa dels regidors senyors Albert Bastardas, Joan Rubió, Joseph Rogent y Pedrosa y Pere Galí, l'Ajuntament aprovà una proposició (6 Agost 1908), hont se feya constar la aparició de despulles d'art y arqueologia en la Reforma y la necessitat d'estimar les que, ab menor importancia aparent, s'anessen descobrint y que podían ésser fites d'importancia històrica. Se desconeix la situació d'edificis allí existents (deya la proposició en sa part expositiva), la causa de sa erecció y a que-s destinaren, donant-se lo cas de que, en plè segle xx, no-s puga determinar la veritable antiguitat de Barcelona, ab datos racionals y verídichs, que destruescan les absurdes llegendes dels historiadors mitgevals. Y acabava demanant, que, com lo remenament de les terres podia facilitar la tasca d'estudi de la historia de Barcelona, se confiàs aquesta a persones inteligents y a regidors de la Ciutat.

L'Ajuntament nomenà tot seguit la *Delegació investigadora y de vigilancia de les obres de la Reforma*, composta d'una Secció Executiva y altra Consultiva. La primera la constituíen los regidors senyors Albert Bastardas, Juan Rubió, Joseph Rogent y Jesús Pinilla, l'arquitecte municipal senyor Falqués, y afegint-hi, en 13 d'Agost, los dos individus de la Junta de Museus En Manel Fuxà y En Ramón Casellas. La Secció Consultiva la formaren los senyors Presidents de la *Asociación de Arquitectos de Cataluña*, *Centre Excursionista de Catalunya*, *Asociación Artístico-arqueológico barcelonesa*, *Academia Provincial de Bellas Artes* y *Comisión Municipal de Museos* y los senyors Joseph Puig y Cadafalch, Francesch Carreras y Candi, Pelegrí Casades y Gramatxes, Salvador Sampere y Miquel, Antoni Aymar y Puig, Norbert Font y Sagué Pvre., Antoni Elías de Molins y Francisco de Bofarull y Sans.

A més s'autorisava a la Secció Executiva per designar fins a dos ajudants per la investigació, ordenació de treballs y estudi de lo que-s descobrís ab motiu de la Reforma, publicant en son día lo que-s consideràs digne d'interès per la historia y topografia de la Ciutat. Posaren a disposició d'aquesta Secció, la quantitat de 10,000 pessetes (6 Agost 1908).

La amplitut de criteri ab que exercí ses funcions la Delegació, promogué immediatament observacions del Banch Hispano-Colonial (27 Agost 1908), que anaren pujant de tò en los actes succesius del nou organisme municipal. De tal manera, que als dos mesos presentavan quasi lo caràcter de protesta. Se planyía, lo Banch Colonial, de que s'hagués erigit en sistema la designació d'objectes, que, en bona lògica, sols se podían reputar antichs, però no artístichs, creyent errada la interpretació que-s donava al article 29 y perjudicial al Ajuntament y al Banch, puix la investigació minuciosa retrassava les obres y la reserva de tants elements de construcció, encaria la mà d'obra.

Y deya, en son escrit, aquella entitat constructora de la Reforma:

«Pero no se crea que el Banco Hispano-Colonial hace hincapié en el perjuicio que esos derribos le causan, por la lentitud y encarecimiento consiguiente de la mano de obra. Lo que sí anhela vivamente y espera conseguir del recto criterio de V. E., es que se hagan las debidas separaciones entre los objetos reservables de que tratan los artículos 28 y 29 del Pliego de Condiciones y los meros materiales de construcción, cuya entrega no está prevista en el mismo y, por lo tanto, son valor abonable al Contratista de los derribos, con arreglo al artículo 37 del referido Pliego.

»En efecto, desde el punto de vista legal, nótese que no hay en él, artículo alguno que obligue á reservar materiales de construcción, y sólo puede interpretarse el artículo 29 en el caso de reconstrucción de un elemento artístico determinado, lo cual no acontece en los repetidos casos en que se nos ha exigido la reserva de sillarejo, jambas y dinteles, piedras rectas y aplantilladas, azulejos, etc. Mas si no habla de ellos el pliego de condiciones que figura en el Contrato, lo previene el de Condiciones generales para obras públicas de 13 de Marzo de 1903, cuyo artículo 30 puede aplicarse al caso presente.

»Para demostrar la justicia de cuanto se acaba de manifestar, nos referimos al oficio de V. E. de 7 del actual, en que se ordena reservar verdaderos materiales de construcción vulgar y moderna, por ejemplo los azulejos de cocinas y excusados de varias casas, que son en su mayoría de dibujos corrientes y gran número de ellos blancos y de fabricación actual; la sillería de varias bóvedas de la calle Ancha 64, muchas puertas, ventanas, rejas y balcones en varias casas, sillería recta y aplantillada en arcos y piés derechos de la casa Basea 40 y otros varios elementos, cuya adquisición gratuita por el Ayuntamiento no es admisible dentro de una recta interpretación del Contrato, y cuya extracción entorpece sensiblemente los derribos de casas» (12 Octubre 1908).

Siga que-s trovessen fonamentades algunes de les quexes formulades, siga que existissen corrents d'opinió contraries, se nota, per part del Ajuntament, certa rectificació en ses primeres orientacions.

A arrancar del 1909, disminueix y s'anula la acció de la Secció Consultiva. Tota la gestió investigadora y de vigilancia de la Reforma, la assumeix la Secció Executiva, funcionant com Delegació especial.

En les successives renovacions del Ajuntament, se constituí la present Delegació ab sols quatre regidors, los quals, fins al present, foren los que aquí continuàm:

1909 (acort de 20 de Juliol): Senyors Joseph Llimona, Francesch Magriñà, Ignasi Iglesias y Jaume Morros.

1910 (acort de 10 de Febrer): Senyors Francesch Carreras y Candi, Joseph Llimona, Francesch Sans y Cabré y Jaume Morros.

1913 (acort de 29 d'Abril): Senyors Joseph María Serraclara, Francesch Carreras y Candi, Joan Vidal y Valls y Cassimir Fabra.

La Delegació nomenà com a ajudants a En Lluís Figuerola y Anglada y En Ramón Nonat Comas (21 Agost 1908). Tenían encàrrech de descriure y estudiar les despulles artístiques y arquitectòniques que sorgíssen al derrocar-se les cases, y los carrers y edificis que desapareguessen. No devían percibir sou determinat, sinó pagar-los-hi en son just préu llurs treballs (15 Setembre 1909).

La colecció de dibuxos Baixeras.—Indubtablement que un dels èxits del Concurs artístich del 1908, fóu la colaboració del reputat pintor En Dionís Baixeras, a perpetuïsar lo recort de lo que anava a desaparèxer, ab los deu dibuxos que obtingueren lo premi de 1,000 pessetes del tema D.

La «Delegació investigadora», creyent-ho axís, tot seguit li-n encarregà d'altres dels barris amenaçats de desaparició, senyalant-li lo preu unitari de 100 pessetes (18 Setembre 1908). Axò permeté veure aumentar-se la colecció iniciada, ab vint dibuxos més, que entregà als set mesos (22 Maig 1909).

Lo senyor Baixeras, d'acort ab l'Ajuntament, exposà al públich, en lo saló Parés, los trenta dibuxos que constituían llavors la colecció (Juny 1909). Exposició que resultà mólt visitada y la labor del reputat artista públicament encomiada.

La Delegació no duptà encara en ampliar la susdita colecció, encarregant-li trenta dibuxos més ab idèntiques condicions (15 Setembre 1909). Lo senyor Baixeras sols ne féu y entregà deu (25 Novembre 1909).

Avuy forma la colecció un conjunt de quaranta dibuxos, de temes variadíssims, aplegats en una sala que sempre esdevindrà de les més notables d'aquest naxent Musèu.

Los esgrafiats en les construccions barcelonines (segles XVII al XIX).—Móltes de les cases que havían de derrocar-se, ostentavan esgrafiats de major o menor bellesa en llurs façanes. Era una moda que caracterisà lo segle XVIII, època del major esplendor d'aquest element artístich decoratiu y que valia la pena d'ésser primordialment atesa per la «Delegació investigadora y de vigilancia». Axís, donchs, encarregà als ajudants literaris senyors Comas y Figuerola, apleguessen lo major nombre de detalls gràfichs y d'altra classe, autors, dimensions y època dels esgrafiats barcelonins, encara que no estiguessen afectats per la Reforma. Encomenant aximeteix al fotògraf Adolf Mas la llur reproducció (21 Agost 1908).

Tots cumpliren la comanda: lo senyor Mas entregant les fotografies y comprometent-se a no fer-les públiques fins y tant s'haguessen publicat per l'Ajuntament (18 Setembre 1908), y lo senyor Comas entregant una monografia mólt extensa y lluminosa, hont per primera vegada se dónan fermes orientacions sobre dits esgrafiats (17 Febrer 1909). Lo senyor Figuerola s'inhibí d'aquest encàrrech.

Monografia d'En Ramón N. Comas sobre los esgrafiats.—Lo senyor Comas divideix son estudi en tres punts de vista especials y diferents, que servexen per ordenar lo treball d'una manera clara y precisa.

1.er Resúm històrich del origen y desenrotllo de les arts gràfiques, asse-nyaladament la pintura al fresch y l'esgrafiat.

2.ⁿ Estudi crítich dels esgrafiats y investigació dels noms dels seus autors probables.

3.er Descripció detallada de quasi tots los esgrafiats del Plà de Barcelona.

Aquesta Monografia la publicàm íntegrament, desglosant-ne de la primera part lo que, tenint un caràcter general, no interessa a la historia de la Ciutat de Barcelona.

Derrocament de carrers y cases. — Avançant la construcció de la secció primera de la Vía Layetana, d'entremitg dels enderrochs sorgían a la contemplació dels barcelonins, carcasses de venerables construccions, respectades per lo temps, però destruïdes per la codícia humana.

Cases senyoriales o gremials, esmicolades y convertides en pobres alberchs de gent treballadora, o en taller d'emballatges, o fàbrica de cartrons, pervingueren al segle XX en forma llastimosa. Fragmentariament se n'apreciaven detalls y dels enderrochs ne sorgia llur passada importància. Materia apta per l'estudi, de que s'aprofità un dels arquitectes municipals, lo senyor Sanz Barrera, fent sorgir en lo paper la casa del segle XIII del carrer de Gim-Nàs n. 47. D'aquesta metexa manera s'esvahiren ab poch profit, per falta d'imitadors del senyor Sanz Barrera, altres venerables alberchs, situats en lo carrer de Manresa n. 8, o al carrer de Baseya n. 9, un jorn casa gremial dels Argenters, etc.

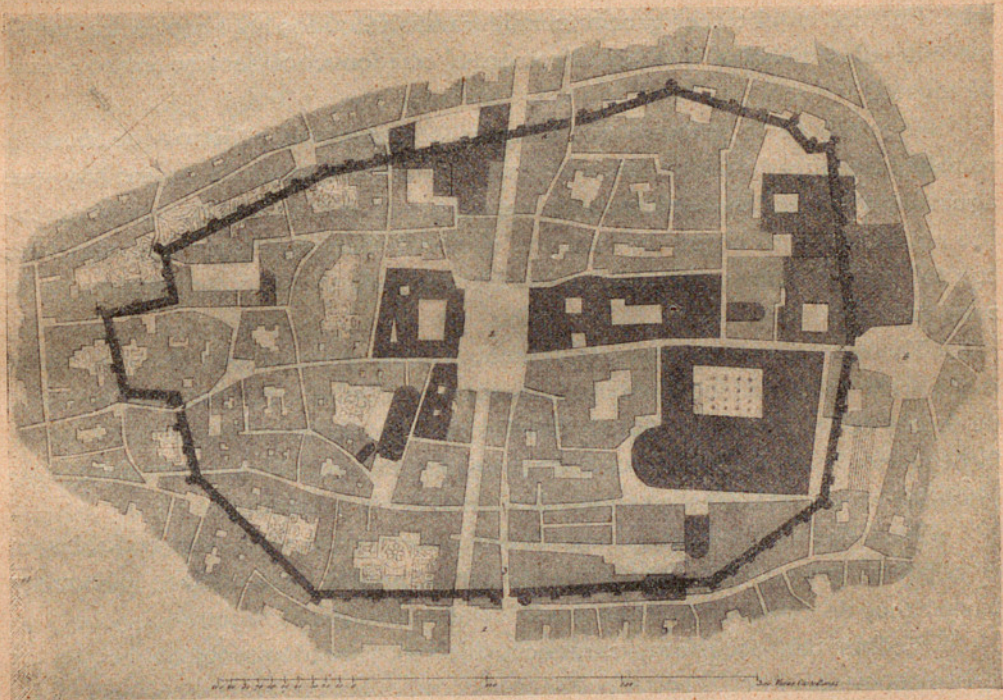
Ajuntavan-se a aquesta desaparició de monuments que, d'una manera cinematogràfica s'esfumían de nostra vista, al punt que-s derrocavan, altres exemplars vius y flamants, d'èpoques més modernes, de grans dimensions y costosa reedificació, d'indubtable interès per la historia y la art, però que l'Ajuntament no tenia previament estudiada y resolta llur aplicació y conservació. Tal era, v. g., la casa barroca de la placeta de Baseya n. 31, que podia reedificar-se hont hagués convingut.

Les muralles romanes del segle III. — Per causes heterogènies los enderrochs s'ensenyorían de les velles vies.

Al veure que de la secció primera de la Vía A, res se conservava, se temé per la sort de les muralles romanes del segle III, que anavan descobrint-se al carrer de Baseya. Llavors moltes associacions barcelonines dirigiren llur veu al Ajuntament, exposant-li com «espanta pensar que, en el camí del enderroch, han de trobar-se aquells superbs pans de muralla romana que cenyia la Ciutat dos mil anys enrera y que en qualsevulla població ben civilisada serían conservats com una joia, urbanisant-les en un plà de noves vies, subordinades a llur exhibició y decoro» (15 Desembre 1908).

La manera d'aprofitar la muralla romana l'Ajuntament la té per resoldre encara (1913). Se n'ha ocupat diferents vegades la Comissió de Reforma,

però no pot fer res per ella sola, puix un edifici que la amaga y que en lo vell mur reposa, pertany al Estat. També aquest humil regidor té feta a la Comissió de Foment una moció (Setembre 1913) per demanar al Estat espanyol que, a semblança de lo que tant acertadament ha practicat per conservar les muralles d'Avila, Toledo, Lugo, etc., vulla contribuir a la neteja de les de

Muralla romana del segle III, tancada dintre los carrers formats en lo segle XIII.
En la part inferior, la plaça del Angel y carrer de Baseya, hont hi ha lo troç de muralla
que s'ha posat al descobert junt a la Via Layetana

Barcelona. Y en conseqüència procehesca al derrocament del edifici inservible, qui les amaga totalment en lo troç de la vella Baseya.

Conservació d'altres edificis de la Reforma. — Quan a les derreríes del 1908, lo clamor d'algunes corporacions barcelonines s'alçà en pro de les muralles romanes, la *Asociación de Arquitectos de Cataluña*, sense mostrar-se influída per dita campanya, dexà sentir sa autorisada veu. La comunicació que adressà a la Comissió de Reforma assenyalava diferents punts de vista dignes de consideració a la hora dels derrocaments. Deya, que, a més de salvar fragments artístichs o arqueològichs allí apareguts, existía, en les velles vies, alguna cosa de més valor, que de cap manera devía ésser destruïda, sinó conservada en lo meteix lloch, o bé reedificada (21 Desembre 1908).

«En tres grupos pueden considerarse divididos los monumentos arqueológicos afectados por la Reforma.

»En el primero comprenderemos los edificios, las construcciones de elevado valor artístico é histórico, que en modo alguno deben derribarse, antes al contrario, han de realzar el trazado de las nuevas vías de Reforma; en el segundo incluiremos ciertos conjuntos de fachadas é interiores, de estructuras de techos, de aleros y cubiertas, que, aún cuando poseen interés, no merecen los honores de la conservación permanente en el lugar donde hoy se encuentran. Por fin, en el tercer grupo, consideramos reunidos los simples fragmentos y detalles aislados que, efectivamente, pueden considerarse como piezas de museo.

»Ejemplo de lo primero nos ofrecerá seguramente el lienzo de muralla romana, flanqueado de torres, que existe junto á la calle de Basea; hay que aguardar avancen los derribos, para cerciorarnos de sí efectivamente se descubre un monumento digno de llamarse nacional, que impondría forzosamente, con tal motivo, una modificación en el trazado de la Vía y ampliación de la zona expropiable.

»También merece conservarse intacta la casa gremial, con ornamentación escultórica y esgrafiados barrocos, situada en el ángulo que forman las calles de Arcos de Junqueras y Alta de San Pedro. Estas construcciones se hallan en la primera vía de Reforma; nada diremos de otros notables monumentos emplazados en las restantes, por considerarlo todavía prematuro.

»Fachadas de las casas gremiales de la Boria y Corribia, van incluídas en el segundo grupo, así como algunos patios nobles, ventanales, balcones y barbacanas de cubierta, podrían reedificarse en artístico conjunto.

»Piedras con escultura, cerámica, hierros y maderas forman el tercer agrupamiento.

»Para determinar esta clasificación; para resolver los edificios que merezcan respetarse hasta el punto de rectificar, si es preciso, las alineaciones de la Reforma, así como deslindar lo que se conservará reedificándolo y lo que se enviará á los Museos, la Excelentísima Diputación, lo mismo que este Excelentísimo Ayuntamiento, pueden asesorarse como mejor crean oportuno.»

Aquest lluminós informe l'ha tingut sempre més en compte la Comissió de Reforma. Ningú, fins ara, ha gosat posar la mà a la muralla del segle III. La casa gremial dels Calderers, per iniciativa del infrascrit, s'acordà montar-la a la plaça de Lesseps o dels Josepets (19 Janer 1911). La façana de Santa Marta, siguié entregada al Hospital de Sant Pau (Febrer 1911), ab compromís de tornar-la a alçar dintre d'aquell benèfich establiment. La casa gremial dels Velers, encara està en peu, esperant una resolució definitiva que la conserve per sempre més. Y finalment, los apreciables fragments escultòrics de finestres, portals y detalls de tota mena dignes de conservar-se, s'han arxivat de moment en lo Musèu del Parch, cercant-se oportunitat de montar ab ells algún edifici municipal de caràcter arqueològich local. En quan a la segona agrupació dels monuments arqueològichs de la Reforma, indicada per la

Associació d'Arquitectes, se n'ha prescindit de recullir-ho per no trobar manera d'aprofitar en res, aquests conjunts de cobertes, sostres, façanes o interiors que, trets de son lloch originari, perdían en absolut tot son caràcter y fins la seva importància.

Aximeteix l'Ajuntament, donant sempre tota la importància que-s mereix la part vella de la Ciutat, en 1907 acordà obrir un portal del mur exterior de Santa Agata, que surt a la Tapineria, inaugurant-se solemniament aquesta obra en les festes del Centenari de Jaume I. Y com no-s passàs de la cerimònia d'inauguració y semblés que l'acort estigués oblidat, l'infrascrit tornà a promoure la conveniència d'aquesta obra, tractant-ne en la Comissió de Reforma (13 Març 1911) y treballant des de llavors per obrir dit portal, comunicant-lo per un carrer ab la nova Vía Layetana y reformant en lo menester aquesta part del projecte Baixeras.

La publicació de lo desaparegut ab la Vía Layetana. —La delegació investigadora, a 4 Novembre 1910, acordà editar, valent-se dels elements existents al Ajuntament, dues publicacions essencialment gràfiques de lo desaparegut ab lo primer carrer de la Reforma. La primera se devia compondre de 55 làmines, cinch d'elles, al menys, de colors, d'uns 22×30 centímetres, y la segona de 150 o 160 làmines, quines dimensions serían d'uns 16×22 centímetres. A aquest objecte s'obriria un concurs a fi de dexar la explotació d'abdues publicacions, als editors, ab obligació de donar, de moment, 100 exemplars al Ajuntament, lo qual, en ajuda de dites publicacions, entregaria una subvenció no major de 2,500 pessetes per cada una.

Aprovades per la Comissió de Reforma les bases que li presentà la Delegació investigadora (30 Novembre 1910), la Comissió d'Hisenda no trobà més consignació a aplicar en 25 Octubre 1911, que un petit remanent de 2,000 pessetes, que quedava de les 10,000 pessetes acordades donar a la Delegació Investigadora y de Vigilancia, a 6 Agost 1908 y de que ja s'ha tractat.

Mentres lo temps passava y lo concurs per dita publicació no-s portava a efecte, la Comissió de Reforma, insistent ab la necessitat de realisar-la, en Abril de 1913 acordà delegar al regidor que actualment porta la veu de la metexa, per començar a ordenar tot lo que posseia l'Ajuntament. Sense aquesta ordenació previa no era possible escullir la part gràfica que havia de publicar-se en los dos àlbums de la Barcelona desapareguda.

Laboriosament, sense pressupost especial y valent-se dels usuals elements que té lo Municipi, aquest regidor recabà la cooperació de la Junta Autònoma dels Musèus Municipals (19 Abril 1913), obtenint una incondicional ajuda, que molt ha contribuït al èxit de la present exposició. Axò ha permès fer ressaltar la importància de molts exemplars gràfics que ho havían prou menester, resguardant ab cristalls los seus enquadraments.

S'inicia la formació del futur Musèu especial de Barcelona. — Aximeteix la Junta Autònoma de Musèus, ha cregut del cas desglosar de les seves colec-

cions generals totes les làmines y dibuxos, no ja que fessen referencia a la Vía Layetana, sinó que tinguessen caràcter retrospectiu local. Per axò, de més a més del objecte inicial de la present exposició, s'ha instalat en una sala especial tot lo que-s posseeix referent a carrers, cases y monuments que ja no existexen y que molt temps hà foren derrocats.

Colecció que s'ha procurat augmentar ab les ampliacions d'unes velles y interessants fotografíes del Palàu Menor o dels Templers y de la casa Gralla, que ha facilitat l'entussiasta barceloní En Joseph Rogent.

Abdues seccions constituexen una bona base pera formar lo futur Musèu especial de la Ciutat de Barcelona. Sobre lo que deu ésser aquest Musèu, prou m'hi podria estendre, si no cregués la digressió un tant extemporània.

Aximeteix les oficines d'Ornamentació y d'una manera molt especial lo senyor Ràfols ab ses nombrosíssimes y belles copies a la aquarela y al carbó, y los arquitectes municipals senyors Falqués, Goday y Sanz Barrera, han contribuït al major augment y importancia d'aquesta primera exposició barcelonina de lo que ara ha desaparegut y un jorn fóu nervi d'una bona part de nostra vida ciutadana.

A tots me plau donar les més expressives mercés en nom de la Comissió de Reforma.

Los vells carrers de la Vía Layetana

Topografía de Barcelona del segle III al V. — Començam per dir que la present relació, pertany al tros de Barcelona que ha desaparegut ab la Vía Layetana, perque en certa manera servesca d'orientació a la part gràfica, quan siga publicada. No podem remontar-nos a temps precedent al de nostres famoses muralles romanes. Construides ab despulles de monuments anteriors, assenyalan lo ressorgiment de la Ciutat d'una grossa destrucció. Segons tota probabilitat, se tracta del cataclisme sobrevingut a les provincies occidentals del Imperi al ésser invadides per uns estranys guerrers, d'espessa cabellera y llarchs bigotis, que sols cuydavan de saquejar y destruir. Baix la denominació comuna de *franchs*, equivalent a *hòmens lliures*, s'aplegaren guerrers sicambres, cates, bructers, xamaus, teucters y amsíbars, comanats per los cabdills particulars de quiscuna tribu. Freturant d'un veritable ideal de domini, venían animats per l'esperit de pillatge y l'ideal d'enderrocar la civilització romana, que, en part, realisaren.

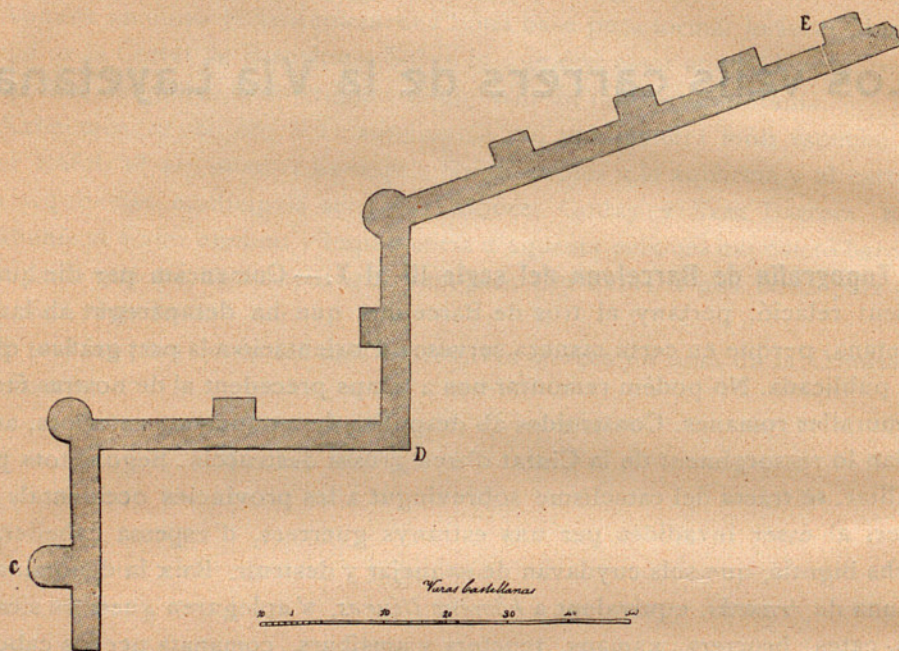
Eusebi (qui vivía del 267 al 358), indica la destrucció de Tarragona per los franchs en l'any 263, subsistint-ne les senyals de llurs devastacions. De Lleyda, díu Ausoni (vivint del 309 al 394), que en son temps no estava reconstruida. Més tart que los dos escriptors precedents, lo tarragoní Pau Orosi (mort en 416), consignava existir encara poblacions espanyoles arrunades per l'invasió d'aquells barbres.

Nostra Barcino tampoch se salvà. Destruïda y perduda, hagué de refer-se ab major o menor espay de temps. Y al restaurar-se la Ciutat, se cuydà de dotar-la d'un bon amurallament, que la resguardàs de possibles contingencies similars. Com a materials de construcció, s'aprofitaren despulles de monuments, no respectant-se les làpides dedicades a la bona memoria dels difunts o a la munificencia dels magnats o protectors de la Ciutat. Sorgía una nova era al formar-se la nova Barcelona, forta y murada, ab profusió de torres defensives,

com més no-s pogués desitjar. La obra fôu tant sòlida, que la Ciutat perdurà a través dels successius cataclismes polítichs y socials.

Al reedificar-se la vella urbs, no cambià de lloch. Se nota disminució en la àrea de la Ciutat. Una prova d'ella vé manifestada en los fonaments d'una casa de la baxada de Santa Eularia, precisament en la línia de les muralles. Allí l'arquitecte Elías Rogent comprovà que les muralles s'havían construït a

Muralla romana del segle III

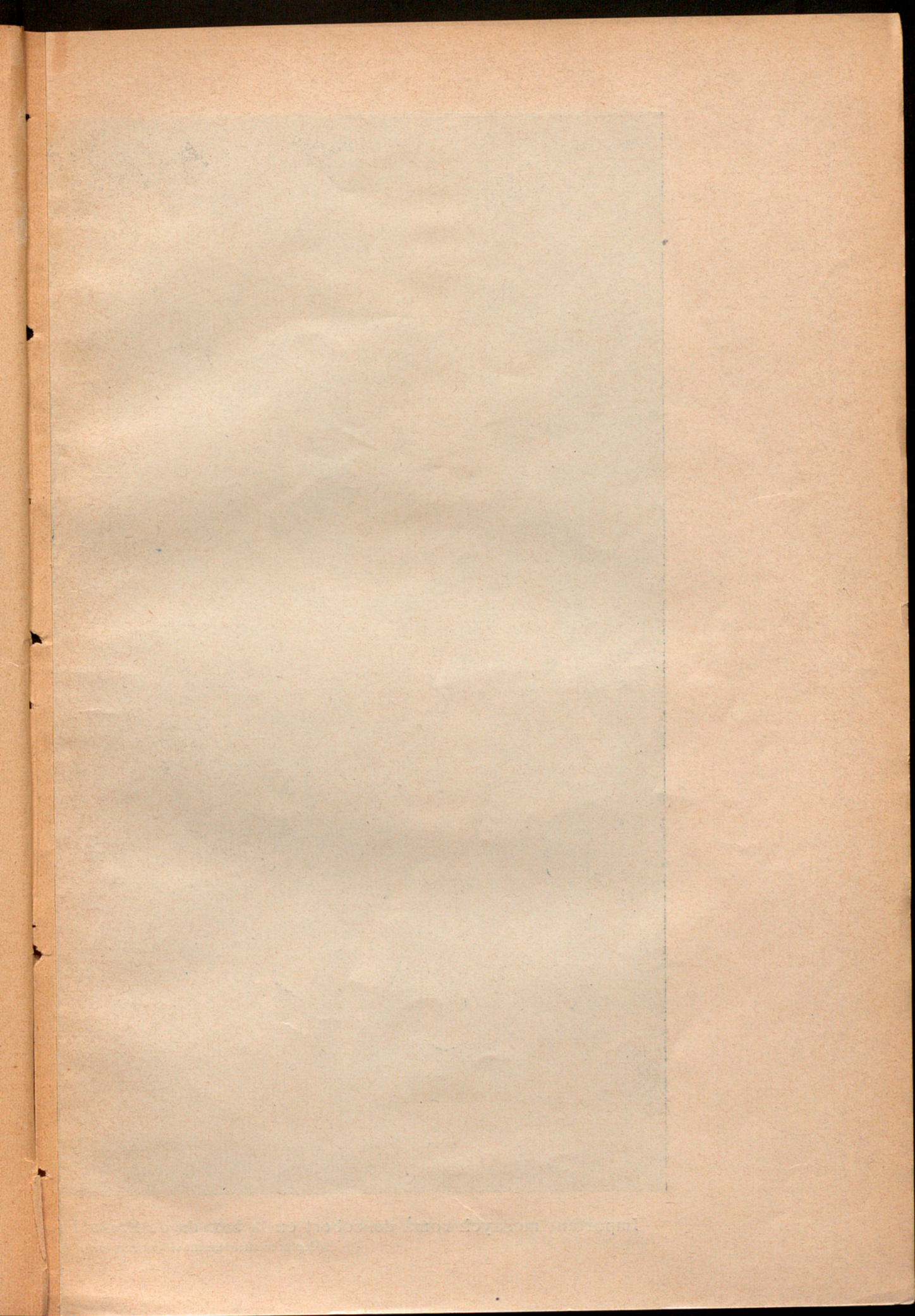

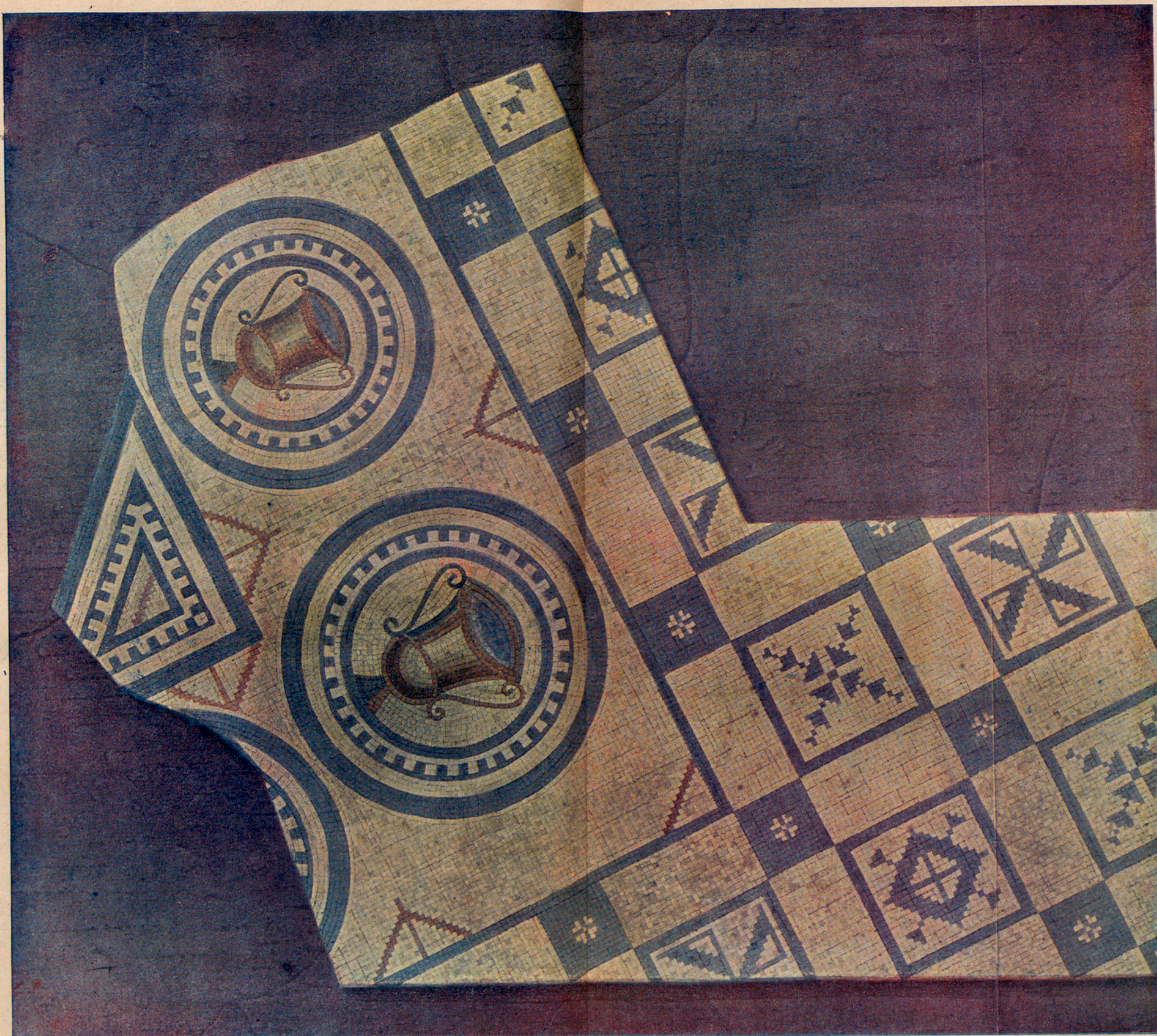
Cortines y torres existents en lo mur del palau dels Templers y Convent de la Ensenyança, que figuren ab les lletres *C D E* en la planta general de la muralla

travers d'una derrocada casa romana, y ho comprovà ab la aparició del mosaic partit per lo mur, quina làmina va adjunta.

En lo segle III la Ciutat quedà circumscrita a la eminencia del mont Taber ab un radi de 1,270 metres de muralles. Interiorment acusava una superfície de 103,588 metres.

Vicisituds polítiques poch favorables a son desenrotllament, la privaren de progressar. Ab lo lloable esforç de construcció dels murs, assegurà la seva subsistència a través de les guerres esdevingudes en los temps posteriors, quan caygué l'Imperi romà y sobrevingué la dominació visigoda, quan aquest domini fôu avasallat per la irrupció alaràbiga y quan, a son lloch, los franks extengueren son potent imperi en aquestes terres hispanes. Axís vindrèm a arribar al segle X y a la famosa destrucció de Barcelona per Almanzor (986), punt d'ahont ha d'arrancar la nova topografia de la urbs barcelonina.

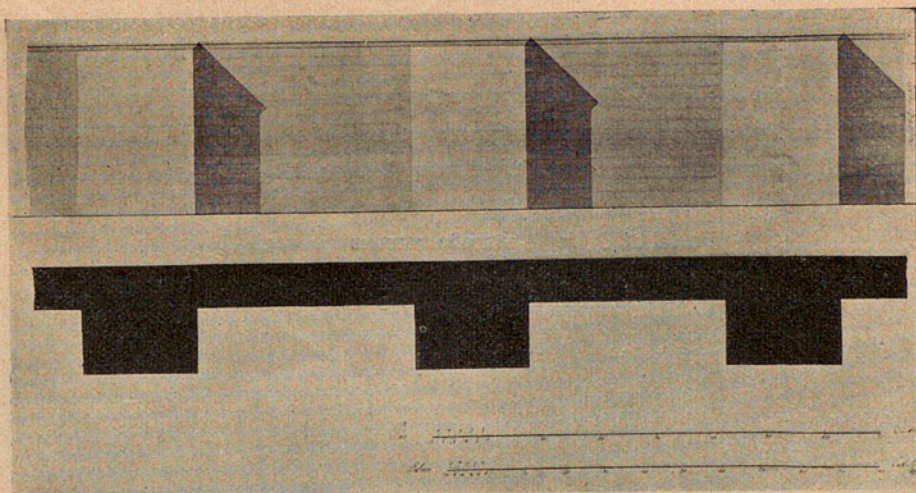

Important mosaych romà descobert en la baxada de Santa Eularia, per demunt del qual hi passava la linia de les muralles

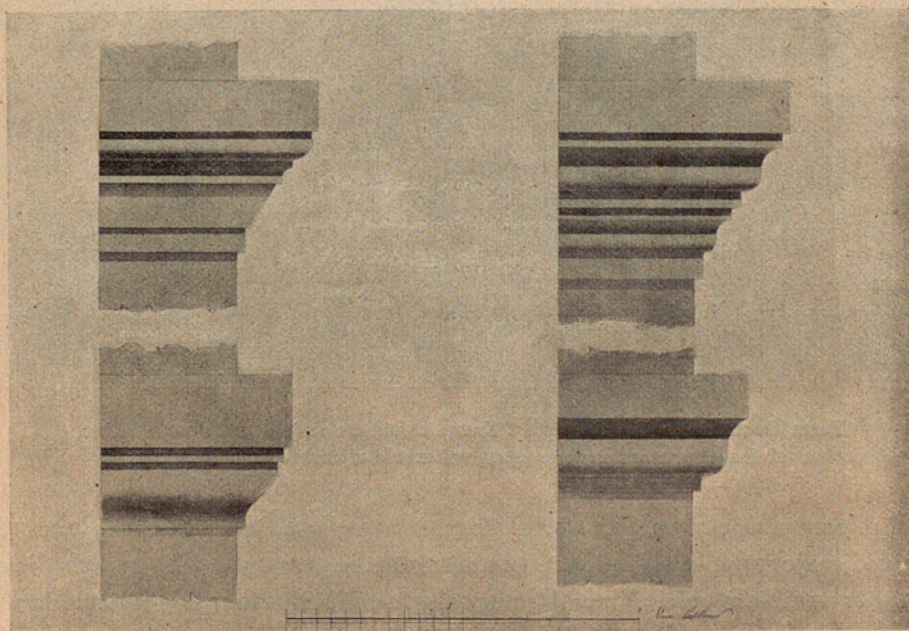
(Copiat minuciosament al aparèixer, per l'arquitecte y arqueòlech barceloní Elies Rogent)

A. Martin, Editor-Barcelona

Muralla romana del segle III

Planta y alçat de tres torres del antich palau reyal, derrocades en 1837, en l'edifici de la Inquisició (carrer de la Tapineria)

Detalls de les cornises ab que rematavan algunes de les torres de les muralles, segons los estudis fets per los arquitectes senyors Mestres y Oriol

La Ciutat, en aquesta darrera època, estava limitada per dues rieres que circumdavan lo mont Taber. La de la part Septentrional, devallant de la actual montanya *Pelada*, per lo *torrent de la Olla* (Gracia), aconduhía ses aygües al que fôu *torrent de Jonqueres* y *riera de Sant Joan*. Aquest derrer, areny en lo segle x, rebía los noms de *Merdançar*, o torrent *Pregón* o *Fondo*. La riera de la part Meridional era coneguda simultàneament per lo nom alarb de *Ramla* y lo llatí d' *Areny*, alternant ab l'altre nom de *riera del Cagalell*.

Portal al O. de la muralla romana del segle III

Porta d' entrada del O. (avuy plaça Nova), coneguda ab lo nom de porta Bisbal, ab los aditaments posteriors, segons existía al començar lo segle xix

La prova documentada no adjudica a Barcelona, abans del segle xi, una extensió major que la significada per ses muralles romanes. No volèm dir que no hi haguessen capelles, corrals, pagesies y tallers industrials fora de la Ciutat. Assenyaladament lo *maell major* o escorxador, que trovarèm en lo segle xi, al peu de la entrada principal de Barcelona, es possible hi fós de molt abans, en semblant lloch, puix donada la estretura de la Ciutat, no era natural encabir-hi dins aquestes dependències.

Aconduhían a Barcelona dues velles carreteres romanes que menavan a

dues de les portes de les muralles: la del Vallès, que hi entrava per lo coll de Montcada y la del Llobregat y Penadès, que-n sortia per la porta del call juhich, defensada per lo castell Nou. La segona carretera, quan havia passat la montanya de Montjuhich, se bifurcava, anant una branca a Provençana y la altra als repèus del mont Orsa (avuy Sant Pere Màrtir).

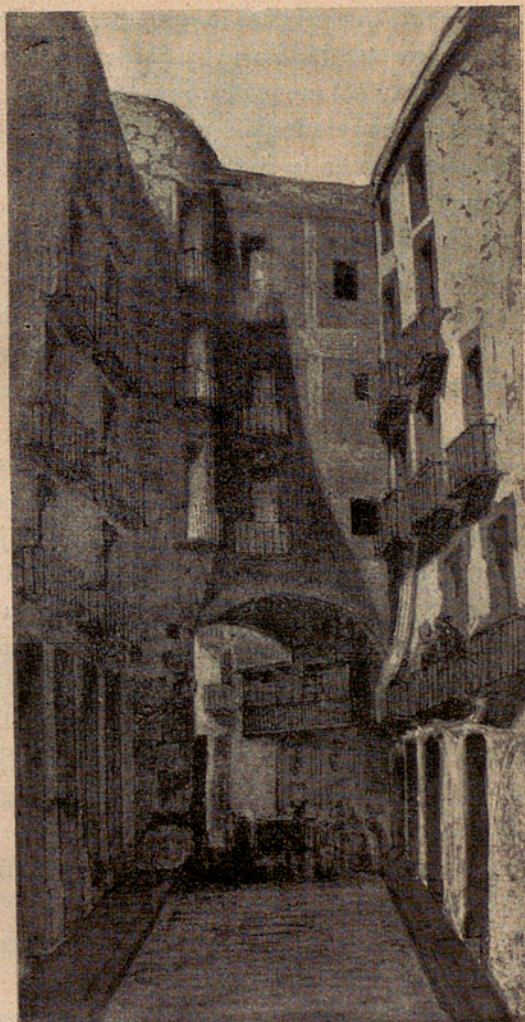
De la porta Bisbal de les muralles romanes (única que encara se aguanta en relativa conservació), ne sortia altra via important, que guanyava la serra de Cerola (avuy Tibidabo). Un curt camí sortia de la porta de mar y devallava a la platja, hont desayguava la cequia construïda en lo segle x. De llavors ençà lo lloch prengué nom de *rego Mir* (rech d' En Mir). Recordava al comte de Barcelona Mir, constructor de dita cequia y d'altra cequia similar en lo pla del Llobregat.

Lo conxement d'aquestes rieres y carreteres té cabdal importància en l'estudi de la topografia de nostra Ciutat, per quant seràn totes elles nirvis del futur expandiment de Barcelona, a arrencar del segle xi.

Començan a formar-se los burgs o vilanoves (segles X al XII). — Les muralles barcelonines, al finir lo segle x, o siga al temps d'independitzar-se lo Comtat dels franchs, se mantenían en la estructura del segle iii. Los conreus vehins y les petites construccions extraurbanes afectes a la agricultura, al comerç o a la industria, motivavan una xarxa de camins secundaris que, per lley natural, a mida que avençarà lo progrés, aniràn transformant-se en les vies principals de la Ciutat engrandida.

Circumvalava lo mur, una carretera dita *via transcivitatem*; diferents camins afluián a les seves portes, assenyaladament en la principal de totes elles,

Portal al E. de la muralla romana del segle III

Dibuix de Rigalt

Les torres del antich portal del Rego-Mir, convertides en cases en lo segle xiii. Dibuix tret a mitjans del segle xix del costat de la Plaça

o siga la d'anar al Vallès, defensada per lo castell Nou Vescomtal. A dita porta conduhí lo principal camí de la platja que portava a Santa María de la Mar y per hont s'efectuava quasi tot lo tràfich marítim, axò es, lo peix y mercaderies desembarcades en la Ciutat. Lo comerç s'ensenyorí d'aquest lloch, convertint-se, en lo segle xi, en centre de les tranzaccions quotidianes y en *Mercadal*, que es com lo nomenen los documents.

Entre les industries establertes fora dels murs de la Ciutat, hi figuraven les que havían menester bona quantitat d'aygua, embassada o corrent. Elles venen assenyalades als peus dels murs en les *basses de baseya*, axis consignades encara en lo segle xiv y a major distancia de les muralles los dos establiments de banys, los més antichs o *vells* y los novament construïts en lo segle xii. *Baseya* es, a nostre entendre, lloch ahont hi han basses, y per tant, les *basses de baseya* resultan literariament una redundancia (1). Immediat a elles, lo mur se conexía parcial o totalment, ab lo nom *dels Aladins*, quin lloch sofrí mólt al pendre la Ciutat Almanzor. No es possible determinar en dit mur ahont estava la torra *Ventosa*, que-s tingué de reparar notoriament al primer terç del segle xi.

Al mitg del gran moviment originat a les afores de Barcelona, sorgiren algunes petites esglésies. Com a més antigues indicarèm dues dedicades a Santa María, la una en *la Mar* y altra junt a un *Pí*, demunt la riera del Gaiell. Prompte los hi féu companyia la dedicada a Sant Cugat per lo bisbe Guislabert, en 1025, y la de Santa María, ab l'hospital d'En Marcús, en 1166, fundació de Bernat Marcús, abdues donant a la vía del Vallès, prop del torrent Merdançar.

Es al començar lo segle xi, quan allunyat lo perill sarrahí, se forman les *vilanoves* o nuclis de poblat, entorn de Barcelona. A les cases obrades entre la vía del Vallès y la platja se-ls hi digué *Vilanova de la Mar* o de *Santa María*; a les del cantó oposat, o sia, entre les muralles y la *Ramla*, se conegueren per *Vilanova del Pí*; a les immediates a la porta Bisbal y vers los archs vells del aqüeducte romà enderrocat, *Vilanova dels Archs*; y a les de la part baxa de la Ciutat, junt a la mar y als esculls coneguts per *los Codals* o *Codols*, *Vilanova de les Roquetes*.

Una indicació hi ha, d'haver-se format la *Vilanova de la Mar* dintre lo segle x, qual es veure que la església de Santa María de la Mar, en l'any 1000, pren caràcter de parroquia.

Es notori, en lo segle xi, lo creximent de la *Vilanova de la Mar*, en quin lloch hi comença la actual Vía Layetana. Tractàm de la part més antiga de Barcelona, fora del séu recinte murat.

(1) Es curiós veure als pelayres o *assahonadors* estar instalats en les basses de Baseya, fins al temps de derrocar-se les cases de prop lo carrer de la Fenosa, en 1910, a despit de situar-se la major part de dits industrials, en lo segle xv, en lloch ben diferent. Veja-s per les *basses de Baseya* alguna cosa més que consignarèm en lo catàlech al tractar del carrer de dit nom.

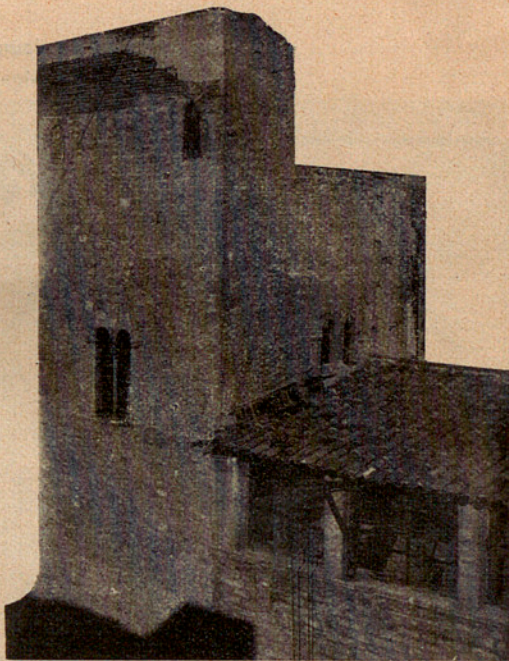
La irrupció dels almorabits del any 1108, devastant lo Penadès, Llobregat, Vallès y plà de Barcelona, ab los subsegüents anys de pertorbació, deturaren nostra expansió extra-urbana.

A partir del 1125, cresqué sense entrebanchs y ab major vitalitat la Vilanova de la Mar, assenyaladament lo tros que anava de Santa Maria al antich mur *dels Aladins*. La documentació de mitjans del segle XII precisa los noms de tres carrers, la *Baseya*, lo carrer *de la Mar* y la *Boria*, que-s corresponen ab les tres vies de comunicació principals del portal Major o Castell Vell Vescomtal, axò es, la *Via Transcivitatem*, lo camí de la platja y la gran carretera romana.

Lo tenir conexement precís y exacte d'aquestes vies y no de les altres immediates, no vol dir que manquessen cases o edificacions en les transversals, que constituïren lo entexinat de travesies y carrerons, característichs de la part més vella de la Barcelona mitgeval. Mòlt al contrari: la estructura, desordre y abundancia de dites vies secundaries y irregulars, es una prova palesa de que-s formaren sense plan ni ordenació previa, en los primers temps de la Vilanova de la Mar.

Bò es manifestar que en los segles qui van del X al XII, les naus se feren en la platja immediata a Santa Maria, platja suau y arenosa, lliure d'esculls, ben al revés de la platja més propera al areny del Cagalell. Lo dressenal dels Comtes estava instalat en l'actual carrer dels Cambis y començament del carrer Ample. Allí se descarregavan les mercaderies marítimes y solían varar-se les barques dels pescadors.

Governant Ramón Berenguer IV, en 1165, existían en lo burg de la Baseya (*in burgo Barchinone apud baseiam*), les cases d'En Pere Grunyí, de qui fôu successor Guillèm Grunyí (1201 a 1213), persona d'influencia en la vida ciutadana en la època de Pere I (2).

Clixé de Narcís Cuyàs

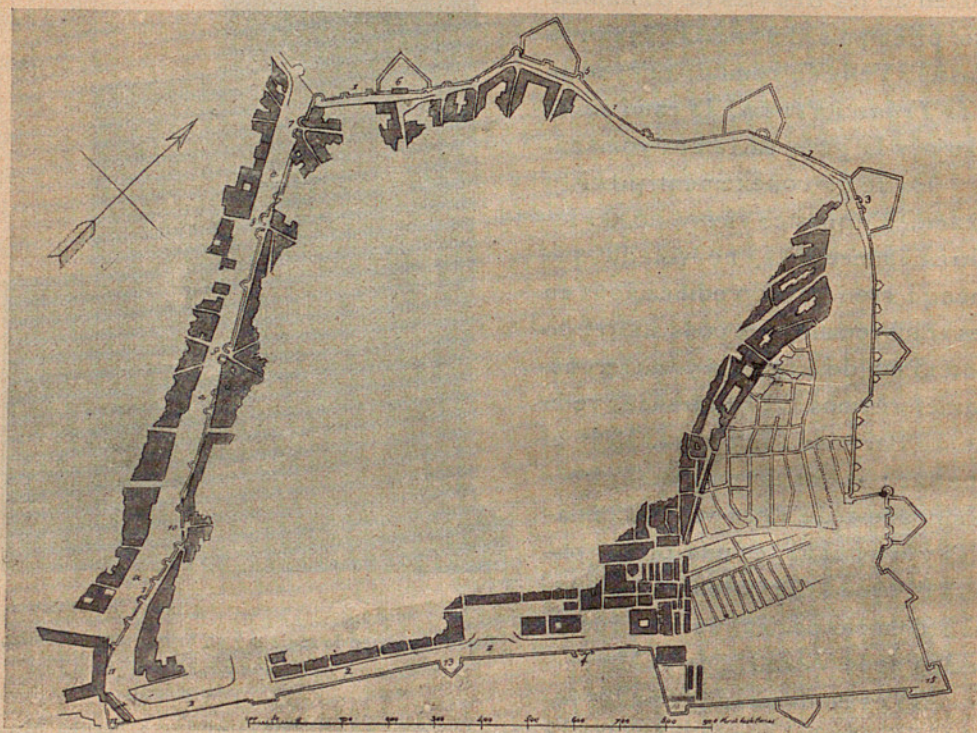
Torra alçada en lo segle XIV en lo mur *dels Aladins*, entre lo carrer de Baseya y la plaça de Sant Just

(2) En 1282, lo Rey manà als juhéus coure llur pà al forn de Na Valença, viuda d'altre Guillèm Grunyí, y en 1290 es otorgat permís reyal de construir forn dintre Barcelona a En Tomàs Grunyí (*Liber Antiquitatis Ecclesie Cathedralis*, v. I, fs. 258 y 259, docs. 698, 702 y 703 del Arx. de la Catedral; Registre 46, f. 86, y Registre 83, f. 66, del Arxiu de la Corona d'Aragó).

Total urbanisació dels «burgs» y del Merdançar en lo segle XIII. — En los dos primers regnats de la confederació catalana-aragonesa, la arrencada que pren Barcelona es notabilíssima. Li donà ales, seguidament, Jaume I, ab ses grans conquestes y la hegemonía comercial catalana a Tunis.

Immediatament freturaren, les noves barriades, d'una línia de muralles que resguardàs a tants ciutadans indefensos dels perills de possibles inva-

Les muralles de Jaume I o del segle XIII

Plan del segon amurallament de Barcelona, acabant en la Rambla (*B. A. M.*, v. 1, p. 328)

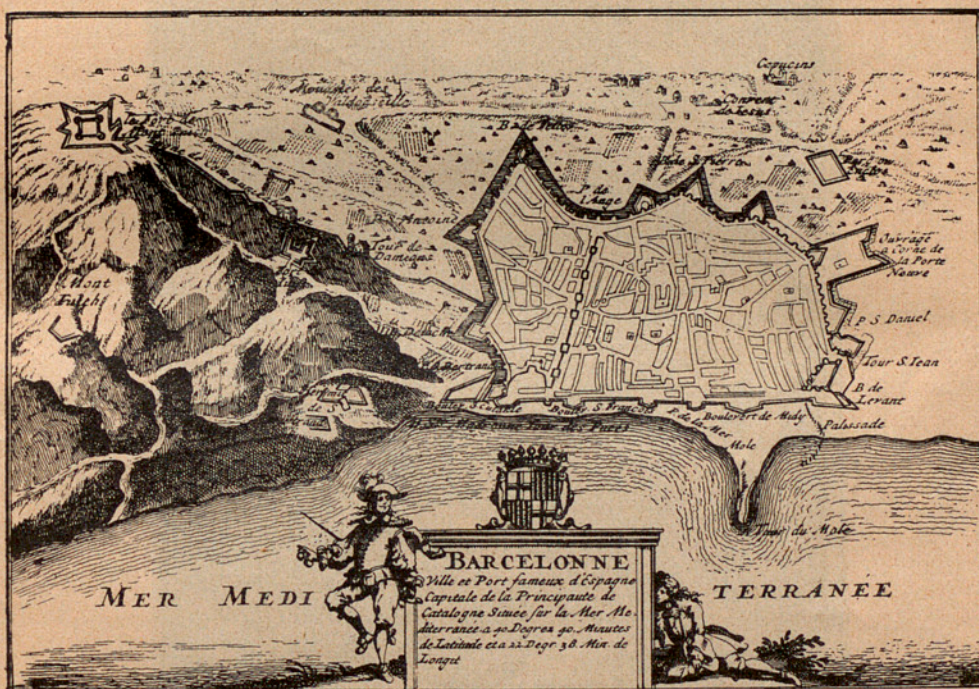
1. Muralla de terra.	11. Portal de Framenors o de la Dreçana.
2. » mar.	12. Torra de les Pucès.
3. Portal Nou.	13. Baluart de Sant Ramón.
4. » de la Mar.	14. » del Mitgdia.
5. » de Jonqueres.	15. » de Llevant.
6. » dels Orbs o del Angel.	a. La Rambla.
7. » de Santa Anna o dels Bergants.	
8. Porta Ferriça.	
9. Portal de la Boqueria.	
10. » de Trentaclaus o dels Ollers.	

Ab les línies de punts s'assenyala lo barri de la Ribera, derrocat en 1714. En ella s'obria lo portal de les Menorettes o de Sant Daniel.

sions. D'aquí que Jaume I emprengués lo segon amurallament de la Ciutat, començant en la riera del Cagalell o Rambla y enclohent los monestirs de Santa Anna, Santa Maria de Jonqueres, Sant Pere de les Puelles y Santa Clara o Sors Menorettes, finint en la mar.

La riera del Merdançar atravessava la porció més important y cèntrica de la Ciutat nova. Naturalment que constituía un gros obstacle a les urbanitzacions dels carrers que-l tenían dintre. Los propietaris se determinan a enfondir-lo y tapar-lo ab volta de pedra, y lo segle xiii lo transformà en la gran colectora o *claveguera Major*, com se li dirà en la Etat Mitjana, menant ses aygües al Rech Comtal (1257). Quin rech s'abaxà, en 1406, per donar millor entrada a aquesta cloaca.

Les murales del segle XIII y les del XIV

Plan de Barcelona ab lo tercer y derrer mur, assenyaland-se al mitg de la Ciutat la muralla de la Rambla, segons erâ en lo segle xvii, axò es, après de fets los baluarts

Conseqüència de semblant millora fôu quedar urbanisats, en lo segle xiii, los carrers de la Riera de Sant Joan, Gracià Amat, plaça y carrer del Oli, Boria, Montcada y Assahonadors.

Immediats al vell torrent, desviat y tapat, hi establiren sos tallers, en lo segle xiv, los abaxadors y blanquers, de quins oficis portan encara llur nom dos carrers situats junt a la cloaca del *Merdançar*. Carrer del *Merdançar* era dit encara en 1363, al actual carrer dels Assahonadors.

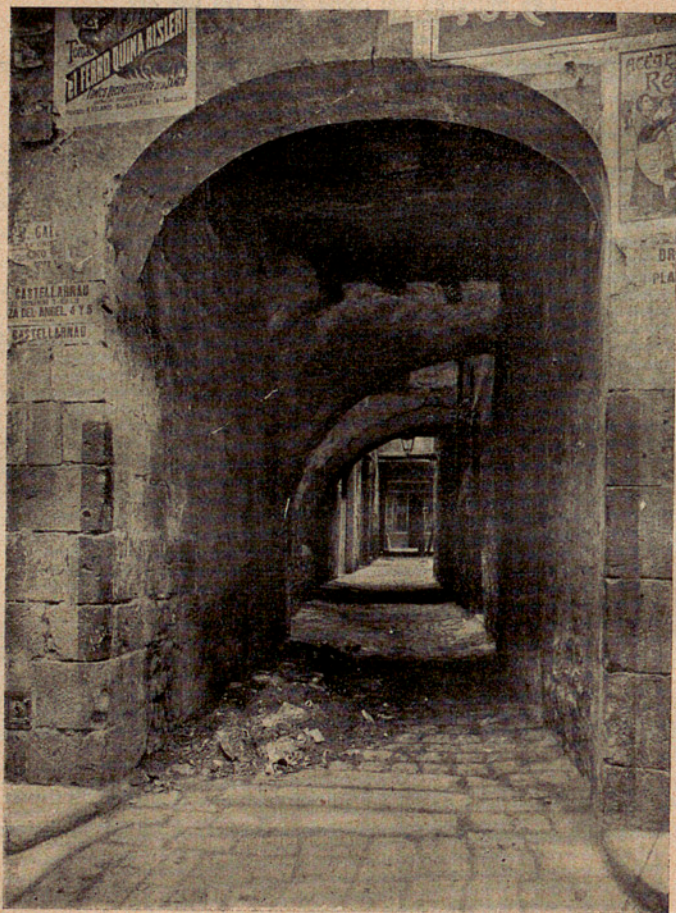
Absorbits per la nova Vía Layetana, la *riera* de Sant Joan y ja abans lo *torrent* de Jonqueres, derrers recorts del areny del Merdançar, avuy sols

queda vinculada la seva noció folklòrica, en lo nom del *torrent* de la Olla, dintre la barriada de Gracia.

La Vía Layetana, des de la plaça del Oli al carrer de Clarís, segueix en sa totalitat l'antich areny del torrent *fondo* o *pregón* o *Merdançar*.

Progrés de les vies de la mar en lo segle XIII. — Com a noves concretes del progrés urbà d'aquesta part de la Ciutat, retraurèm la donació del 1210,

Carrers formats del segle XII al XIII

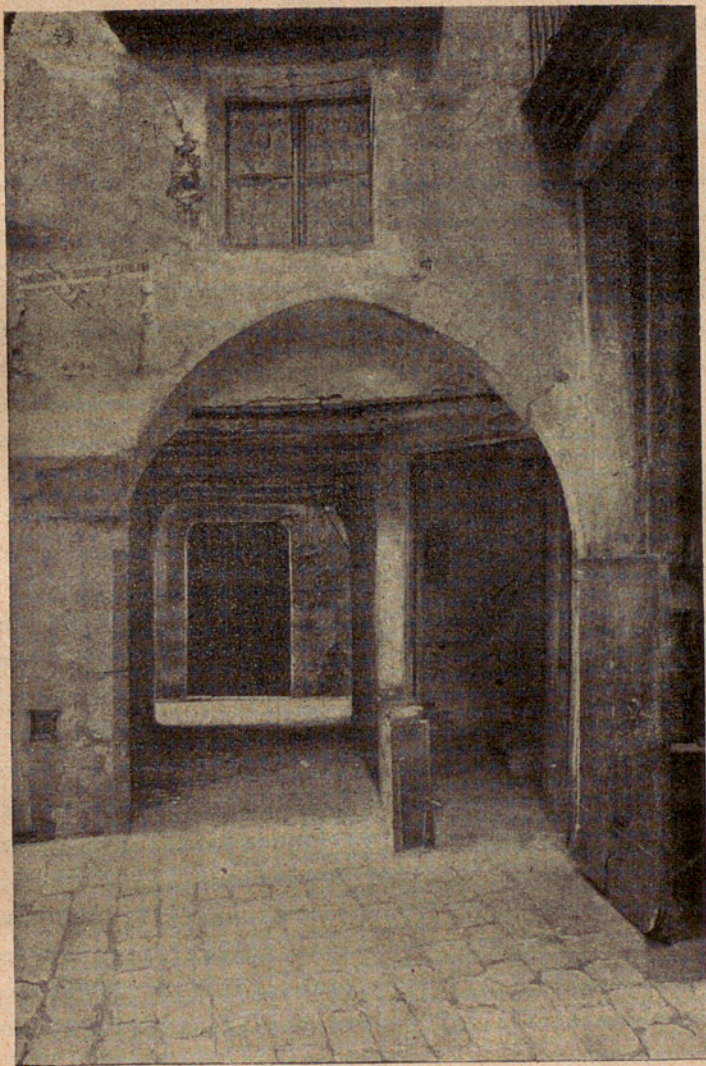

Clixé de N. Cuyàs

Carrer de «les tres Voltes», desaparegut en 1911

feta per Pere I a la Canonja barcelonina, del *arenal de Santa Maria*, subestablert tot seguit a diferents particulars. Es de notar que un dels particulars qui llavors adquireixen terres y construeixen cases en la nova urbs, es En Durfort, nom vinculat fins nostres temps en un carrer hont tingué sa casa payral aquesta distingida família barcelonina. Pertany al 1208 la primera nova del

Carrers de la Ciutat formats del segle XII al XIII

Interessant arch gòtic que existia en lo carrer d' En Malla,
en la Vilanova de la Mar, derrocat en 1909, al obrir la Via Layetana.

Era un dels exemplars més antics dels archs
o voltes, que tant abundavan en les ciutats catalanes

forn d'En Durfort. Ell, En Grunyí y En Marcús, són los tres barcelonins més antichs, quins noms s'han perpetuat, del segle xii al xx, en altres tants carrers de la Ciutat.

Junt a la mar, en lo segle xiii, hi foren edificades les portxades per treballar-hi fusters y boters.

Aximeteix, per utilitat del comerç marítim, lo Rey hi féu construir tres alfondechs dits *de la Mar* y donats en 1258 a Berenguer de Montcada. Totes les travessies de les actuals Argenteria y carrer de Basseyà, foren totalment acabades abans del regnat de Jaume I.

Archs o voltes demunt los carrers. — La pràctica de construir-los resulta tan antiga en nostra Ciutat, que-s pert en los temps més remots de sa vida urbana. Es indubtable que quan Barcelona s'exemplà enllà de la muralla romana, se feren archs en les noves vies. Alguns exemplars, com lo del carrer d'En Jupí, pertanyían al segle xiii, conservant, fins al final de sa existencia, sa primitiva forma de punt d'atmetlla.

Hi han disposicions de Jaume I permetent edificar archs demunt de vies públiques, tant a Barcelona com en altres llocs. En lo segle xvi foren los Consellers àrbitres de donar aquestes autorisacions.

Les velles voltes se reformaren ab les modificacions que experimentavan les cases del seu demunt. Resulta interessant en aquest concepte, lo carrer dit de les *Tres Voltes*, del que tractarem més enllà, en lo catàlech de carrers. La construcció d'archs o voltes no parà en la Età Mitjana, perdurant fins al segle xviii. Encara en 1709 se donà permís a Maria Dusay de «construhir un Pont en lo enfront de sa casa situada a la devallada dels Lleons» (3).

Llocs extrems de la Ciutat tretzcentista. — Tenim dit que, les muralles de Jaume I, comprenían, com a llocs extrems, los convents de Santa Anna, de Jonqueres, de Sant Pere y de Santa Clara. Són los convents fites del desenrotllo urbà y marcan direcció a no poques vies. Moltes foren les noves institucions monacals que, fins expirar lo segle xiii, s'establiren a Barcelona: Santa Anna (1141 a 1146), Santa Eulària del Camp (1155), Sant Joan de Gerusalèm (1205), Sant Francesch (1232), Santa Catarina (1222), la Mercè (1218 a 1228), les Sors Menorettes o de Santa Clara (1237), Santa Maria de Jonqueres (1269), les Sors Carmelites (1283?) y altres cases monacals de menor importancia que no cal referir.

Tots los convents, com es natural, per la molta àrea que necessitavan, s'instalaren en camps despoblats. Sant Joan de Gerusalèm y Santa Maria de Jonqueres donaren vida a les vores del Merdançar, ahont ja hi havia, del segle xi o xii, l'edifici de Valldaura, petit palau comtal a les afores de la Ciutat. Jonqueres quedà, en lo segle xiii, un lloch extremer: los alberchs són pobres al seu entorn y la urbanisació del areny Merdançar no arribà fins a dit

(3) *Rubrica de Bruniquer*, v. iii, p. 243.

lloch, dextant que hi tranzitassen les aygües torrencials al descobert, fins a època moderna.

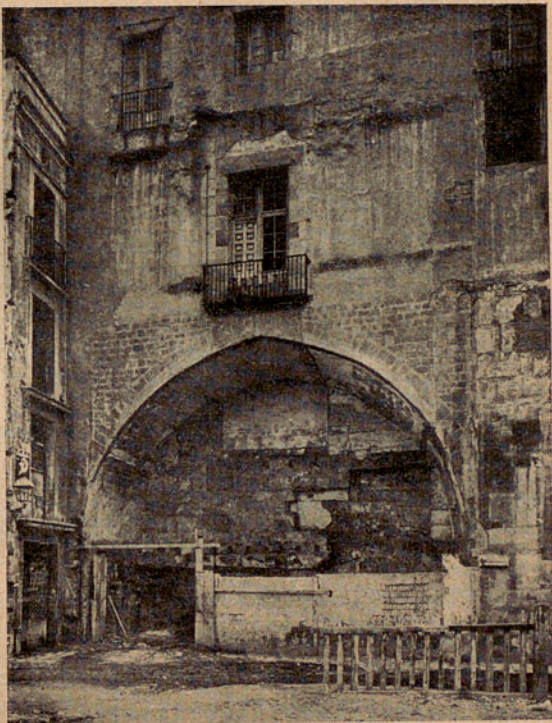
Dels altres llocs extremers de Barcelona en la Etat Mitjana, no-ns pertany tractar en la relació actual.

Desaparició de la muralla romana en lo segle XIII.—Construits los nous amurallaments en temps de Jaume I, van ensenyorint-se, les edificacions urbanes, del vell mur. Se formaren les *vilanoves*, dextant un espay entre les cases y les muralles, hont abans era vall de la Ciutat, tant en la part de Baseya, com en la de Sots lo Palàu. Per allí passava la via *Corrible* (4), que s'ha transformat en *Corribia* modernament. Dit espay es aprofitat y edificat durant la segona meytat del segle xiii, utilisant la muralla com a paret mitgera entre los propietaris de la part superior o vella y los de la part nova. Restà sense aprofitar-se la cortina corresponent al palàu reyal, axò es, des de Santa Agata a la Devallada de la Sèu.

Als propietaris de dintre la Ciutat, diferentes concessions reials los autorisà a construir *envans* (axís se-ls deya en lo segle xiii) entre torra y torra, en lo trast del mur. Per manera que feyan avençar ses finques altes uns quants metres enfora, mentres en lo solar de sota hi edificavan los propietaris de la via *Transcivitatem* o *Corrible* (5).

Voltes d'En Guayta, dels fusters o dels Encants.—Són los tres noms ab que successivament se conegueren les voltes de prop la Llotja y enfront Sant

Segle XIII. - Aprofitament del mur romá

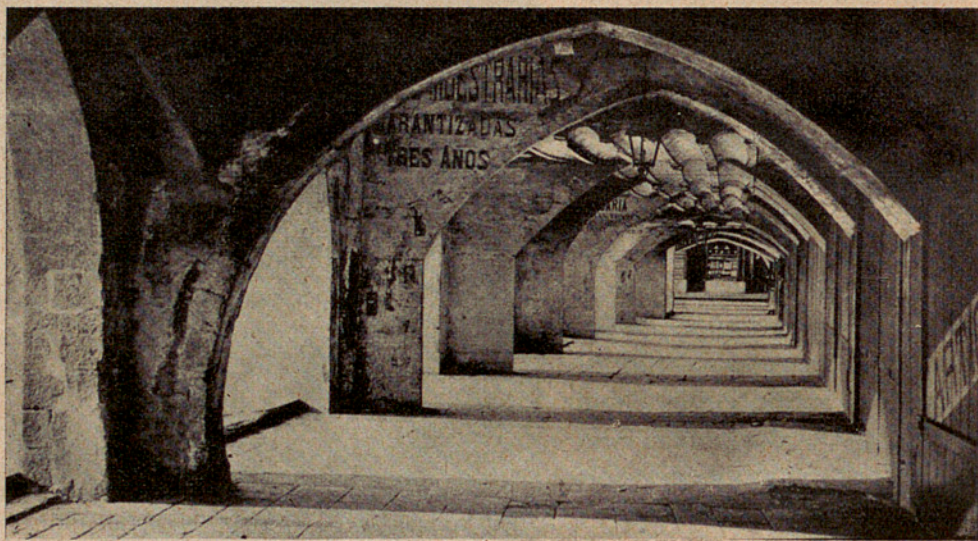
Arch construit entre dues torres de la muralla del segle iii a fi de poder edificar alberchs a dalt y a baix de la referida muralla. Estava al carrer de Baseya: any 1913

(4) *Carrer Corrible* equival a carrer de trànzit obligat, usant-se encara en lo segle xvi a Vallfogona (R. Corbella: *Lo nostre poble*, p. 232); a Capellades (*Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, a. 1905, ps. 42 y 44), etc. La via *Corrible* catalana es la via *Corrida* castellana, avuy encara conservada a Jijón. En altre ordre d'idees s'ha usat la paraula, com en la taula de cambis de Barcelona, l'ofici de regir lo *llibre corrible* (*Dietaris* del Ajuntament, 27 y 29 Març 1604), com les *regueres corribles* en los regadius d'Igualada (ban del 15 Abril 1504), etc.

(5) Veja-s lo document del 1282 y altres datos que sobre d'aquest particular tenim donats a conèxer en nostra obra *Ciutat de Barcelona*, p. 342, actualment en publicació.

Sebastià, que alguna vegada, com en 1356, apareixen escrites ab lo nom de *carrera de les voltes de la Ribera de la mar*. Sa construcció dataria del segle XIII, tenint per principal finalitat poder treballar axoplugats los fusters y boters de la ribera. Per axò, en los segles XIV y XV, se-ls hi digué *voltes dels fusters* y també *dels boters*, subsistint avuy a un cap y altre de les metexes, los carrers dits *de les portadores* y *de la fusteria*, noms que recordan prou eloqüentment abdues antigues industries allí establertes.

Carrers formats del segle XII al XIII

La antiga Volta dels Fusters, darrerament coneguda per Volta dels Encants, derrocada en 1909

Un propietari nomenat *Guayta* sigué causa de que lo lloch, del segle XIV al XVI, se conegués també per *voltes d' En Guayta* (6), no excluint-se per axò les anteriors denominacions.

S'adornà la plaça, en 1399, ab bella font artística sobremontada per un àngel de coure, obra del reputat imaginayre Pere Ça Anglada y que fongué lo mestre de senys Pere d' Olivella.

Aquella part de platja, notoriament transformada en lo segle XIV ab la construcció de la nova Llotja dels Mercaders, havia de sofrir altra mutació al trelladar-hi los concorreguts encants de robes y altres obgetes, de tanta importancia en èpoques passades. Havent-se transportat devant de Llotja, després d'acabat aquest edifici, en 1392, se manà que sols se tinguessen en la plaça «es en lo costat de la lotge a sol ponent». Disposant-se en unes ordinations llavors

(6) Any 1334.—«Satis prope litus maris in loco qui dicitur Voltes den Guayta» (Document 99 del Arxiu del Monestir de Pedralbes). — A. 1510 (12 Desembre). — Plet promogut per una taula de les existents en la via pública a les Voltes d' En Guayta (*Sententiarum*, v. II, f. 81, Arxiu Municipal).

fetes: «Item que negun corredor no gos encantar sino sobre los banchs hordonats en la dita plaçe, sots ban de X sous, si donchs no es encant publich quis faça de scriuà, e aquell haia a fer dins les dites fites». «Item que tot corredor sia tengut de fer star la roba que ell encantarà, dins la fita de la dita *place*, e aço sots ban de deu sous». L'encant prosperà y subsistí (7) fins 1886, en que fôu portat al mercat de Sant Antoni.

En les ordinacions dels llibreters, en 1553, se posa de manifest la costúm de vendre llibres vells «en la plaça de sanct Jacme o en la plaça del Encant de mar» (8). Com també se sol llegir en la correspondencia de la gent de lletres dels segles passats, referencies a aquest mercat de llibres que tots invariablement freqüentavan. Lluís Pons d'Icart, escrivia des de Tarragona al il·lustrat Antoni Agustín (7 de Maig 1573): En «Barcelona, en casa d'un sastre o remendó qui ven també llibres y te casa a las voltas devant Sant Sebastià, trobí, sis o set dies ha, un llibre de pregamí» etc. (9).

Sovint se denominà lo lloch *plaça del Encant*. Axís en 1611, Elisabeth Frexa obtingué autorisació per «tapar un trós de volta de la sua casa situada en la *Plassa del Encant*», autorisació que equivalia a reduhir la altura de les voltes, com se pogué observar ab algunes cases al ésser derrocades.

Lo Mercadal o Plaça del Blat o del Forment, centre de la Ciutat mitgeval (segles XII al XVI).— Es al peu de la vella fortificació romana, *castell Vescomtal* en la època franca y dels comtes, *cort del Veguer* durant lo regnat dels monarques de la confederació català-aragonesa y *presó* en temps més moderns, que-s constitueix lo millor centre comercial de la Etat Mitjana.

La importancia y quantia de les tranzaccions allí efectuades, féu impossible donar l'abast en lo vell Mercadal. A més lo cohibiren obradors y cases construïdes ab poch ordre y sobres de mesquinesa. Precisa, en lo segle XIII, una distribució dels articles objecte de comerç y una reglamentació per part de la Ciutat sobre lo lloch y modo de vendre-s. Ja de temps anterior s'allunyà lo mercat de porchs, que al finir la Etat Mitjana se tenia en la Rambla y que en 1571 passà a fora la muralla de Santa Clara y la Ribera (10). També per lo

(7) En 1436 fôu ferit un tal Sancta «accedens per suis negociis at que arte; ad encantum qui fiebat, ut moris est, apud plateam lotgie mercatorum circa mare constructam» (Registre 3130, f. 27, A. C. A.)

«A 20 de Abril 1650. los Concellers deliberaren se publicassen cridas, dient ab ellas, que no sie licit ni permès als Pallers de les Voltes del Encant, ni altres, ni als Regatons, comprar ninguna especie de roba vella y que sie permes, que quant se morirà alguna persona, la roba de llí, llana, y seda de aquella se puga vendre, axí per fer be per la ànima del difunt, com altrament, precehint primer relació fahedora als Consellers per lo Metge haurà visitat dit Difunt, de la malaltia tingue aquell y no altrament» (*Rubrica de Bruniquer*, v. III, f. 125).

(8) *Colección de documentos, etc., del Archivo de la Corona de Aragón*, v. VIII, p. 479.

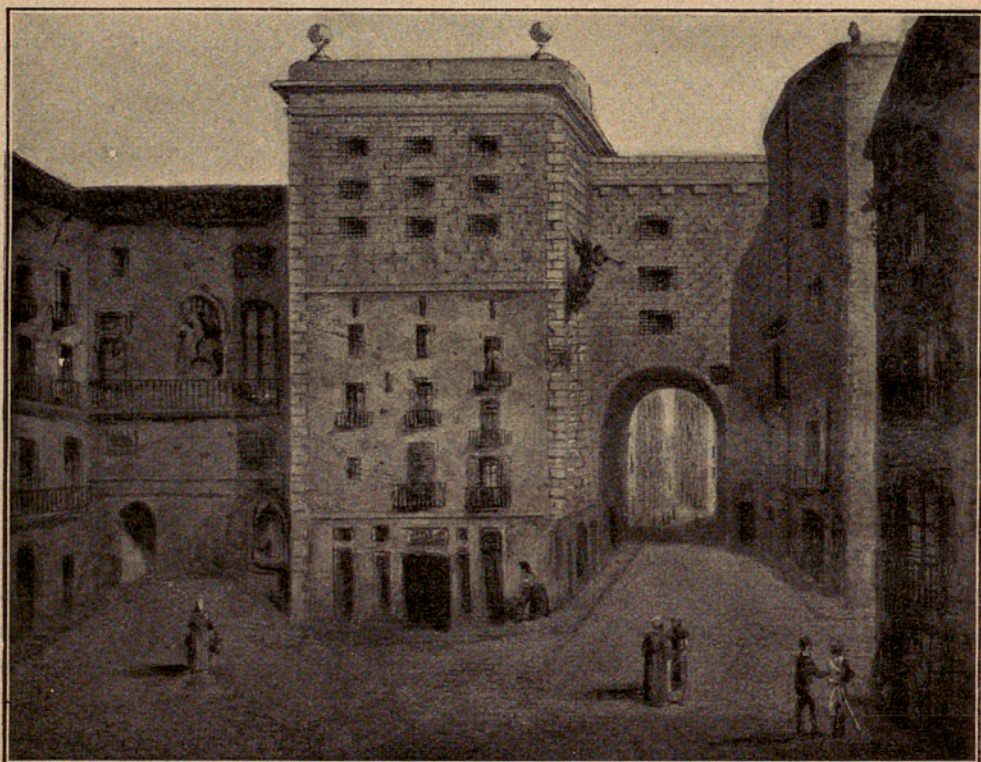
(9) J. Villanueva: *Viaje literario à las Iglesias de España*, v. XVIII, p. 265.

(10) Any 1571 (28 Novembre).—«Mes per lo que molt conve a la polissia de la present ciutat y comoditat dels poblats en aquella feren deliberatio y conclusio que sie mudada la fira dels porchs que abans era y se acostumave fer en la rambla sie y se fassa de aquí avant dita fira desdel scorxador nou fins a la torra nova devant y fora los portals de la muralla de la ribera» (*Delliberacions del Concell 1571*,

peix s'arreglà un bon mercat prop de Santa Maria de la Mar, ahont obligatoriament devia concentrar-se abans de distribuir-se a les reveneduries. L'oli se mesurava tot en la plaça per çò dita *del Oli*. Al anar concentrant-se les mercaderies en diferents llocs, resultà que d'elles ne prengueren nom les places de les *Cols*, de la *Llana*, del *Vi*, dels *Cabrits* y dels *Conills*; los carrers dels *Especiers*, del *Mill* y de la *Llet*; la volta dels *Aucells* y algùn altre.

Lo Mercadal, a arrencar del segle *xiii*, es conegut per plaça del *Blat* o del *Forment*, per centralisar-s'hi les grans tranzaccions de blat. Adquireix la Plaça gran importancia, precisant-hi reformes y obres d'abelliment.

Reformes urbanes del segle *XIV*

La unió de la placeta dels Fusters, hont hi ha la casa gremial dels Julians, ab la plaça del Blat. Se pot veure-hi en aquesta l'àngel de metall, en la cantonada de la *Cort del Veguer* o presó. Les dues formavan la *plaça del Angel*, abans d' obrir lo carrer de Jaume I

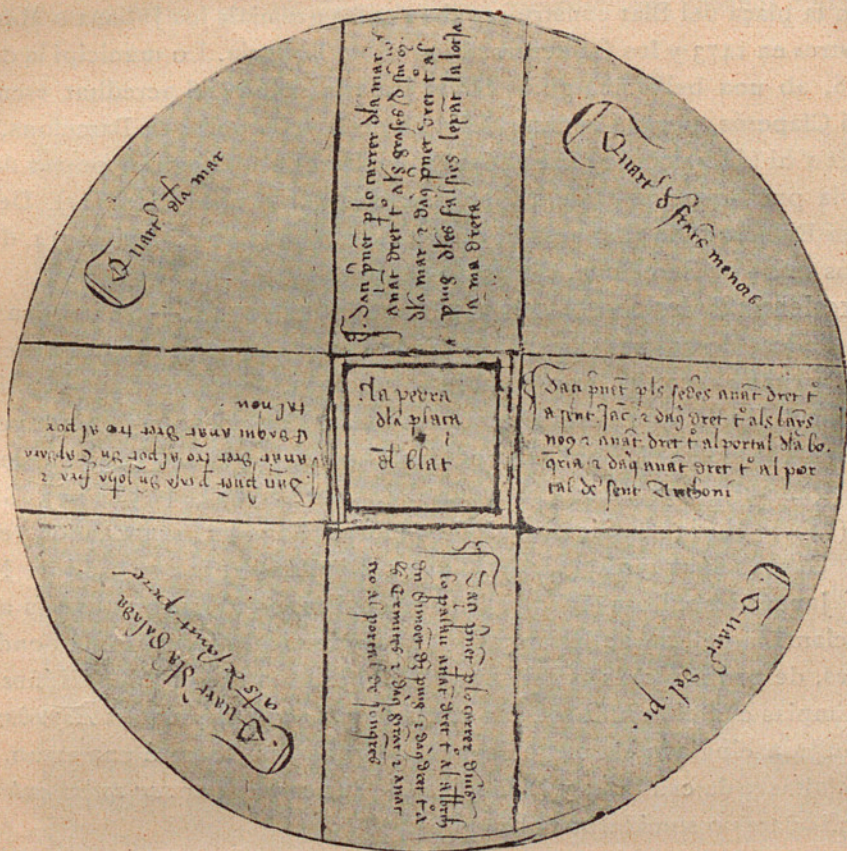
Que era aquell lo centre de la Ciutat tretzecentista, res ho indicarà millor que la divisió administrativa de Barcelona.

Nostra Ciutat, en lo antich, no li sabèm més divisió que la eclesiàstica de parroquies, que fôu variable segons los temps. Durant lo segle *xiv*, la forma-

f. 115). L'escorxador de que aquí-s parla, vé senyalat en un dibuxet a la ploma fet en lo segle *xvi*, situant-lo en les afores de la Ribera (S. Sanpere y Miquel: *Los terrenos de la Ciudadela*, plan ix).

ren les set parroquies de Santa Maria de la Mar, Sants Just y Pastor, Sant Miquel, Sant Jaume, Sant Pere de les Puelles, Santa Maria del Pi y Sant Cugat del Rech.

En lo civil, durant lo segle xiv, trobàm a nostra Ciutat dividida en quatre quarters, tenint com a punt de convergencia la *pedra de la plaça del Blat*,

Plan de la distribució administrativa de Barcelona en lo segle XIV, en quatre quarters.—*Quarter de la mar.*—Daquí prenent per lo carrer de la mar e anant dret tro a les grades de santa Maria de la mar e daqui prenent dret tro al puig de les falsies lexant la lotja a ma dreta.

Quarter de frares menors.—Daquí prenent per les sederes anant dret tro a sent Jacme et daqui dret tro als banys et anant dret tro al portal de la boqueria, et daqui anant dret tro al portal de sent Anthoni.

Quarter del pi.—Daquí prenent per lo carrer deus lo palau anant dret tro al alberch den Simonet dez Puig et daqui dret tro a les Ermites et daqui girant et anant tro al portal de Jonqueres.

Quarter de la Salada (alias de sanct pere).—Daquí prenent per casa den johan serra et anant dret tro al pont den Campdarà E daqui anant dret tro al portal nou.

segons es de veure del dibuix adjunt. Los quarters se conexían ab los noms del Pi, de la Celada o de Sant Pere, de la Mar y de frares Menors.

En la plaça del Blat se posava la bandera de Barcelona quan se preparava a sortir la seva host en campanya (5 Març 1448).

Les primeres reformes de la plaça del Blat se feren del any 1350 al 1357, derrocant unes cases que la separavan de les placetes *dels Fusters* y *dels Sastres*. Completant-se la urbanisació, instalant-hi una font pública en 1367, treient-li unes velles arcades que recordavan lo Mercadal dels comtes y fent portxada prop la cort del Veguer per resguardar-hi los blats de les pluges, en 1397.

En la plaça del Blat construiren llurs cases gremials los Julians o Mercers, los Sastres en 1473 y los Calderers al entrar en la Boria. Lo municipi la decorà en 1456, ab una bella imatge de Santa Eulària, obra del acreditat esculptor Antoni Claperós, posada demunt del arch de la vella porta de Barcelona, hont més tart s'hi féu balcó de ferre (1616) y finalment s'hi afegiren portes de tela encerada per preservar-la de les inclemencies del temps (1619) (11). Demunt la Santa Eulària d'En Claperós hi reventà una bomba, lo 25 Maig 1714, durant lo famós setge de Barcelona, dextant-la sense cap (12).

Excelencia de les construccions particulars mitgevals. — De la bona qualitat y bellesa de nostres construccions de Barcelona, molt s'ha escrit en son elogi. Capmany recopila gran nombre d'opinions, ab referencia a «los límites de la Edad Media á que están reducidas estas Memorias» (13), extrayent lo que han dit lo poeta Ausoni, Hermoldus Nigelus (segle ix), Benjamí de Tudela (segle xiii), reys Joan I y Anfòs IV, Llorens Valla (segle xv), Geroni Paulo (1491), Marineus Siculo (1506), Andréu Navager, embaxador venecià (1525), Gaspar Barreyros (1546), Gómez Miedes (segle xvi), Lluís Núñez (1606), Jaume Rebullosa (1617) y Francesch Diago (1603). En aquests autors se proclama la bellesa de la Ciutat y de sa situació topogràfica, la bondat de les cases, de pedra picada, y les seves cloaques, constatant Lluís Núñez «sus calles limpias con el auxilio de las cantarillas *lo que es raro en España*». Lo P. Rebullosa elogiava «la magnificencia de sus casas, todas á una mano, muy fuertes, altas y de cantería; y la limpieza de sus calles, *por ser todas enlosadas y con albañares o sumideros por medio*».

(11) Any 1616 (16 Octubre).—Compte del ferrer Bellera per «lo balco de ferro ha fet per y deuant la figura de la gloriosa Sancta Eulària sobre la volta de la deuallada de la preso, ço es per lo ferro, obrar les barres, mesures y golfos y altres cosas y arrequinas de dit balco».—Any 1616 (26 Novembre). Francesch Jornet, pintor, reb 140 lliures «per lo pintar y daurar la figura de santa eulària y lo balco que la Ciutat ha fet a la deuallada de la preso a la part de la boria» (*Delliberacions del Concell 1616*, fs. 166 y 197).

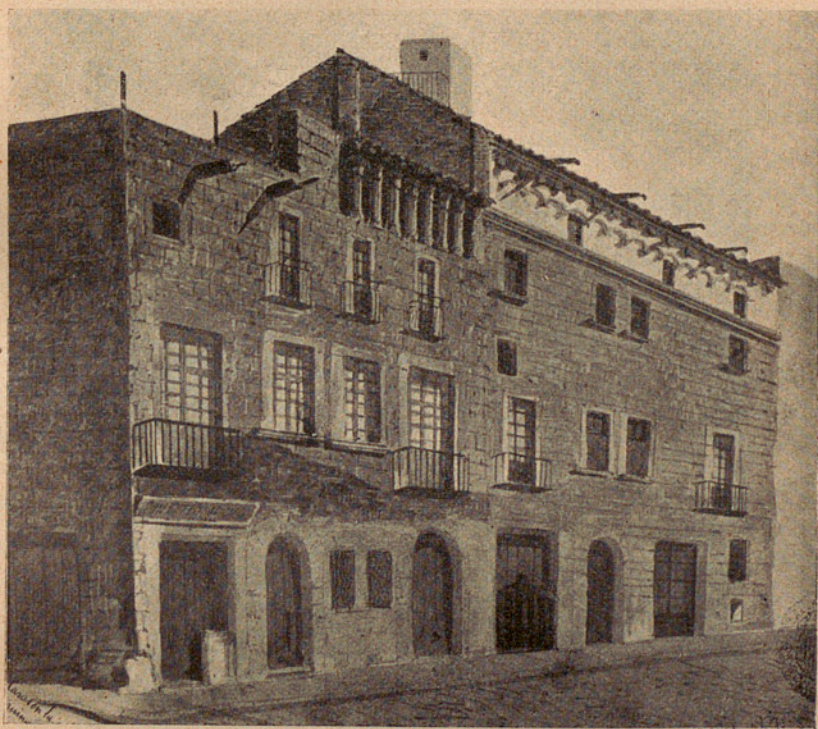
Any 1619 (19 Setembre).—Dixen los Consellers que «Attenent que la image de Santa Eulària de bulto que esta sobre la volta de la preso es estada alli feta y posada per la Ciutat y renovada moltes vegades de pintarla y a causa que esta descubertá als encontres de la pluja y vent y altres injurias del sel se despinta his gasta que vltra que es indecentia de la image resulta en dany de la Ciutat. Perço delliberaren que sían fetas alli vnes portas ab tela ensarada blanca perquè de nits y en temps de pluïas y altres infortunis estiga tancada y no estiga al descubert manant a mestre Jaume Riera fuster de la Ciutat les fassà y vist lo compte se pagaran» (*Delliberacions del Concell 1619*, f. 120).

(12) Bruguera: *Sitio y bloqueo de Barcelona en 1713 y 1714*, v. 1, p. 675.

(13) A. de Capmany: *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de Barcelona* (Barcelona, 1792, v. iii, p. 367).

Particularisant a les cases de Barcelona, deya lo P. Diago: «Esta Ciudad encierra tantos castillos quantas casas tiene: que todas ellas merescen este nombre, siendo tan *grandes, altas* y de *piedra*». En efecte, durant lo segle xiv se feren cases ab més de un pís. De dos replans se-n conservan alguns exemplars que poden atrassar-se a dita època y assenyalamament al segle xv. La costúm d'edificar alt, Pere Mexía, en son *Diálogo de los Médicos* (escrit en 1547), la encomiava, parangonant-la ab les construccions urbanes de sa patria

Segle XIV al XV. - Construccions urbanes

Interessant casa al carrer Ample, cantonada ab los Escudellers, desfigurada en lo segle xviii y derrocada en 1858

Sevilla. Després d'explicar la millora que experimentava Sevilla, d'uns deu anys, de fer més obertures al carrer, deya: «Pero en una cosa no la veo (axò es, la esmena) que es edificar baxo, porque muy pocos hacen más de un alto; y así quedan todavía las casas humildes y de poca autoridad: y por esto á los extranjeros, y á los que traen los ojos cebados de Barcelona y de otras ciudades, cuyas casas tienen tres o quatro altos, nunca parecerán bien los edificios de esta ciudad».

Es indispensable figurar-se-la a la Barcelona del segle xvi, quan conservava tot l'esclat de les construccions mitgevals, de magestuosa bellesa, ab ses

finestres partides per columnes de pedra d'esculpturat capitell, com se vey a en los millors castells rurals y en los palàus de dintre les ciutats. Les cases del burgès barceloní denotavan una opulencia que guardava estreta relació ab los monuments públichs y relligiosos y ab nostres avenços urbans de la Etat Mitjana. Des del segle xii, que les arts de construcció prenen notoria volada. Millorà la qualitat del material y edificis de pedra y calç, fets ab petits

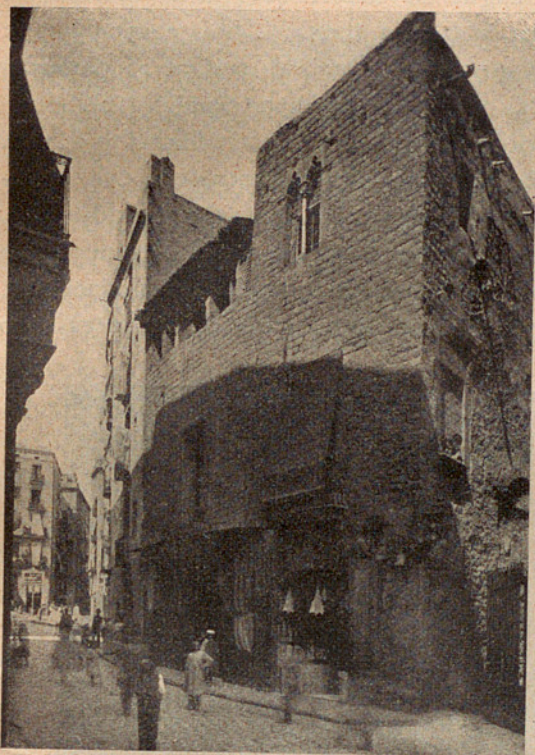
Segle XV. - Contruccions urbanes

Casa del carrer de Baseya n. 32, fotografiada en 1911

carrèus, substituint als alberchs de tapia, no del tot abolerts en les cases més mesquines. Les finestres s'examplan, los portals s'engrandexen y sota lo teulat una portxada descoberta imprimía en lo segle xv, y segurament abans, segell de distinció propri a nostra Ciutat. Romperen la monotonía de la linia recta, ab un cors d'edifici més alt a manera de torra. Axís encara conservàm un típich edifici particular en lo carrer de les Basses de Sant Pere n. 4, digne del major respecte, per ésser ja exemplar quasi únich.

Segle XIV al XV. - Construccions urbanes

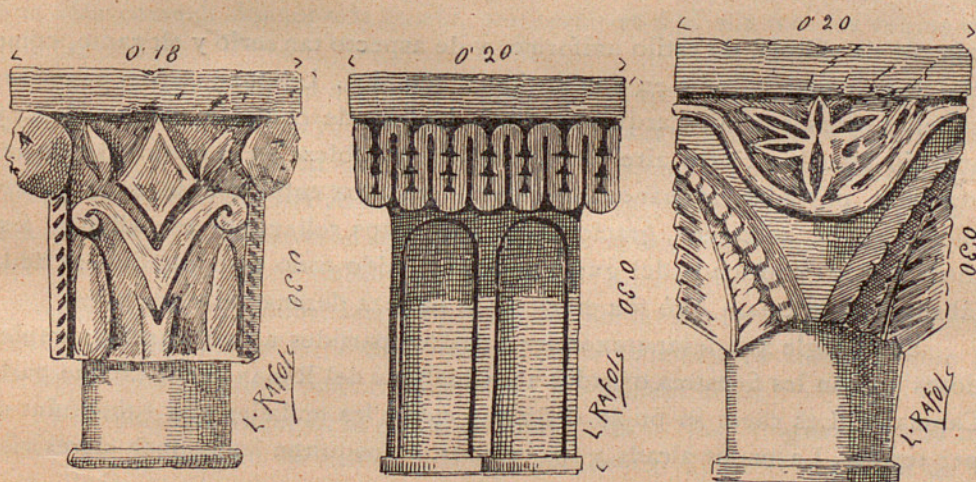

Típica casa barcelonina ab portxada y torra,
a les Basses de Sant Pere n. 4,
modificada en lo segle XVIII. Estat actual de la metexa

Los enderrochs de la Vía Layetana han evidenciat prou sovint lo que eran les edificacions de la Etat Mitjana, retornant a la llum solar, no pochs capitells de derrocades edificacions alçades en les velles vies y utilisats com a material de construcció al renovar-se les cases. Lo Musèu municipal conserva un bon nombre de capitells apareguts dintre dels murs. Escullim per la present publicació los exemplars que nos han semblat de major interès, alguns dels quals intercalarem en los llocs de sa procedencia, posant-ne aquí tres d'ells, d'origen desconegut.

Ben clar se mostrà la bondat dels alberchs barcelonins del segle XIV, durant los grans terratrèmols del 1428. Un dels majors fôu lo del 2 de Febrer, que «durà per gran spay, en tant que tot hom se cuydaue que los alberchs

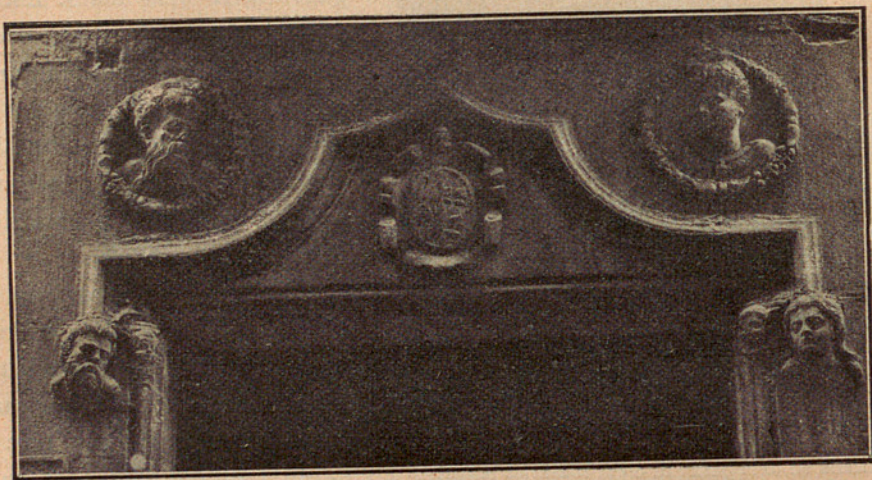
de la dita Ciutat se enderrochassen. Però no hi hac alberch en tota la dita Ciutat,

Interessants capitells del segle XII al XIV, apareguts en los enderrochs d'algunes cases de la Reforma, havent-se descuydat d'anotar-se sa procedencia al ésser descoberts

que nos consentís, es fenés, axí en parets foranes com dintre, en caygueren alguns, en hagueren apuntelar et hagueren enderroquar mólt merlets de torres. E moltes torres e cases altes hagueren abexar». Sols consta, que, a Santa María, caygué lo rosetó de la portalada principal, matant 25 persones que s'arremolinaren en aquell lloch al ocorre lo moviment sísmich (14).

Durant lo segle xvi, lo Renaxement s'apoderà de nostra Ciutat y destruí la art gòtica. Lo gust cambià, però no los materials de construcció, que segueixen forts y bons com abans. Barcelona del segle xvii ja resultà mólt diferent. Capmany la sent encara en son temps intentant descriure-la: «Los que vieron esta ciudad cien años atrás, apenas la conocerían hoy, según las renovaciones, reparaciones y mudanzas que ha experimentado su caserío, entonces todo

Una finestra del palau del Marquès de Sentmenat, a la riera de Sant Joan, obra en lo segle xvii

labrado de sillería, de estilo uniforme, y de aspecto tan serio y elegante, como el que se conserva aún en sus antiguos templos. Los que sepan examinar aquellas casas con ojos arquitectónicos, habrán de confesar que su forma y artificio guardan cierto aire de suntuosidad y nobleza en la estructura de sus ventanas, portadas, zaguanes, pórticos y terrados cubiertos, la mayor parte adornados de columnas, graciosas labores, altos relieves de medallones, festones y otros caprichos del gusto antiguo, unido todo esto á la firmeza de la fábrica de cantería.» Axò fôu escrit en la darrera dezena del segle xviii.

En lo segle xvi desapareixen les finestres partides ab columnetes; amples lloses forman les finestres ornades ab medallons del Renaxement de que parla Capmany. Les cases se pujan d'un pís més y les teulades van substituint-se per terrats. La major alçada y los balcons, enfosquieren les ja poch clares vies

(14) *Ceremonial*, v. 1, f. 25, A. M. B.

de nostra Ciutat, fent desaparèixer en part la nota d'alegría que sempre dóna la llum y lo celatge.

Les guerres y los setges que Barcelona sofrí en lo transcurs del segle xvii, motivaren una notoria decadencia en les construccions dels seus ciutadans. Capmany no-s percatà de dir que, aquelles cases tant encomiades per los escriptors antichs no existían: lo seu bell caseriu «ha desaparecido la mayor parte en este siglo, sin perdonar sus cimientos: ya con la continua reedificación de casas arruinadas ó maltratadas de resultas de los dos últimos sitios y bombardeos que padeció desde 1691 hasta 1714, ya con la demolición de 30 años á esta parte (del 1762) de gran número de las antiguas que habían quedado enteras, con el fin de levantarlas sobre una nueva planta y construcción, aprovechada para encerrar en corto sitio un vecindario que crece de día en día y se refunde y reconcentra dentro de las mismas habitaciones, no permitiendo la fortificación militar y el recinto de sus soberbios muros, ensanchar la población. Así es que, como los antiguos huertos y espaciosos patios se van reduciendo, sobre la estrechez de sus calles; esta ciudad, extendiendo hacia lo alto lo que había de ensanchar sobre su piso, ha venido á hacerse una como piña de casas, torres, cimborios, miradores y azoteas, que forman sin embargo una vista hermosísima y un objeto que sorprende contemplado desde una altura ó desde una proporcionada distancia».

Aquesta descripció de Capmany es la descripció exacta de les cases que s'han derrocat del 1908 ençà. Algunes ne renovà lo segle xix, però sempre tenint lo criteri d'aumentar lo nombre de vehins que-s poguessen encabir dintre la antiga àrea, fent desaparèixer d'allí tot lo que denotàs sumptuositat. Escales fosques y estretíssimes donavan accés als seus estatges o replans; no-s tenia compte de la comoditat ni de la higiene, de tal manera, que al derrocar-se, s'han vist cases que freturavan d'aygua viva y gas y altres que tenían una sola comuna donant a la escala, per servir-se-n d'ella tots los vehins de la metexa.

Es a les derreríes del segle xvii, però millor dit durant tot lo segle xviii, quan los carrers de Baseya y Gim-Nàs y los afluents a aquestes vies fins al carrer Ample, perden lo caràcter aristocràtic que un jorn tingueren, per agafar l'aspecte de barriada obrera, mesquina y pobre. Les cases grans y senyorials que hi perseveran sense derrocar-se, se deshabitan de la menestralia que encara les ocupava durant los primers anys del segle xix, y acaban convertint-se en tallers industrials o en cases de vehinat hont s'hi acumulan famílies prou miserables. Aquesta evolució de la barriada es causa de que la Reforma haja pres aquí marcat caràcter de sanejament urbà.

Piràmide del Angel en la plaça del Blat vella.—No-n tingueren prou los Consellers y Concell de Cent, en la imatge posada dintre la capelleta de la volta de la presó, per commemorar la tradició del miracle de Santa Eulària, sinó que determinaren alçar-li una piràmide al mitg de la plaça del Blat, coro-

nada per un àngel que senyalàs ab lo dit lo lloch del pretés miracle. Fôu lo primer monument que ha tingut Barcelona. Sa construcció se realisà en 1616, any en que, com havèm dit abans, també s'afegí lo balcó de la Cort del Veguer, segons projecte de Mestre Rafel Plansó (15). Es una època d'esclat de la devoció a Santa Eularia, pintant-se-li una nova bandera y fent la imatge d'aquesta En Gaspar Altisench, pintor (16).

Al entrar en la Devallada de la Presó, dues torres octagonals caracterisaven lo lloch, torres que formaren part del antich castell Vell Vescomtal. Una d'elles, la que coincidía ab lo centre de la Plaça, després d'estar molts anys apuntalada, se desplomà lo 10 de Janer de 1715, destruint algunes cases vehines y també la piràmide, feta en 1616 (17).

En 1748 tornà a reconstruir-se dita piràmide, per ésser definitivament treta en 1823, posant la daurada imatge del àngel (18) en la cantonada de la presó. Mes a 16 de Febrer de 1859 s'edificà la casa que avuy hi ha en dit lloch, portant l'àngel al arxíu Municipal, trobant-se en la actualitat al Musèu Arqueològich del Parch (19).

A dita piràmide y imatge s'ha degut que la Plaça del Blat Vella prengué, en lo segle xviii, lo nom de Plaça *del Angel*, ab que continúa essent actualment coneguda.

Les torratges o miradors de la mar. — Particularitat de moltes cases barcelonines, fôu edificar miradors més alts que los terrats o teulades, per guaytar la mar. La costúm s'inicià regnant Martí I, construint en son palàu Major les altes portxades ab vistes a la mar y a la montanya, y tapades per la part del N. ses galeríes jussanes, que encara subsistexen en la plaça del Rey.

En moltes cases dels segles xvii y xviii han pervingut fins als nostres temps no pochs d'aquests miradors. Un de ben curiós, en forma de rodona torra, se trobava al interior del palàu *Menor* o *de la Reyna* y que primariament fôu palàu dels templers.

La actual Vía Layetana ha destruit exemplars prou interessants y típics dels miradors barcelonins. Un del segle xvii o xviii estava en la famosa casa del carrer d'En Dufort, que tenia tres replans: lo séu alt mirador corresponia al primer pís, comunicant solzament ab aquest y quedant aillada totalment la

(15) Any 1616 (13 Agost). — Mestre Ferrer cobra la primera paga de la piràmide que havia de fer «en la plassa del blat vella, en lo loch ahont succehí lo miracle de la gloriosa Sancta Eularia la qual se li es donada a fer a preu fet lo día present». — A 26 Novembré 1616, Joan Aragall cobra 12 lliures «per lo preu de dues pessas de alabastre seruxen per la agulla que fa mestre Joseph Ferrer mestre de casés a la plassa del blat vella» (*Delliberacions del Concell 1616*, fs. 129, 196 y 199). — Jaume Villanueva descriu lo monument y ne copia ses inscripcions en *Viaje literario*, v. xviii, p. 129.

(16) Any 1617 (11 Maig). — Compte del passamaner Amell per cordons y demés de la bandera; y a 30 de Juny cobrà 160 lliures lo pintor Gaspar Altisench «per les mans y bestretas de fer la bandera de sancta Eularia que la Ciutat ha feta fer noua» (*Delliberacions del Concell 1617*, fs. 53 y 73).

(17) Pí y Arimón: *Barcelona antigua y moderna*, v. 1, p. 321, n. 10.

(18) La imatge del àngel fôu daurada en 1700, segons la *Rubrica de Bruniquer*, v. II, l. 259.

(19) Isidro Torres y Oriol: *Barcelona histórica antigua y moderna*, p. 178.

escala de pujar-hi, dels altres replans o estatges de la casa. Lo gravat d'aquesta casa y mirador lo donàm en lo catàlech al continuar lo carrer d'En Dufort.

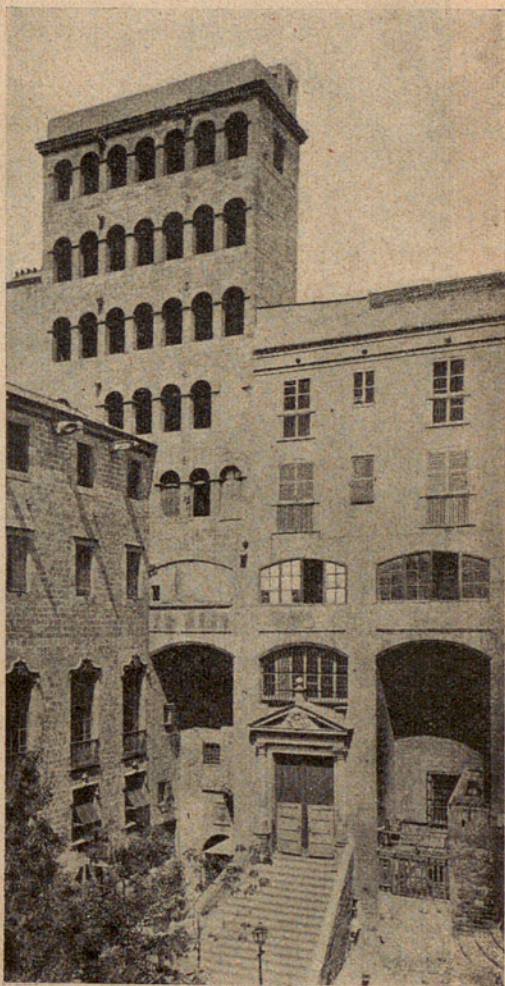
Lo nom típich de nostres miradors ha estat sempre *torratxa*.

Senyals o mostres en los establiments públichs. — La costúm romana de la mostra en les façanes dels edificis particulars per acreditar los establiments comercials, la tornàm a trobar viva al finir la Etat Mitjana. Segurament may havia arribat a desaparèixer. Los noms dels hostals de Barcelona ho demostren ab prou eloqüència: *del Sol*, *del Lleó* (1415), *de la Flor del Lli-ri* (1444), *del Cavall* (1452), *de la Campana* (1465), *de la Massa* (1470), *del Bou* (1512), etc.

La costúm nos venia de França y Alemanya y no estaria tant generalisada a Castella, com ho sembla indicar un autor del segle XVI, Gutierre de Cetina (20). Seguint, donchs, la evolució en terres franceses, podríam de retop orientarnos en lo que succehiria a Barcelona (21). En lo segle XV, París estava plè de plaques anunciadores, y mancant les cases de numeració, aquelles servían per orientar-se. Molt se n'abusà de les seves dimensions, y Lluís XIV restringí lo seu ús (22).

Les senyals o mostres dels es-

Segle XV.-Lo paláu reyal Major

La torratxa o mirador de la mar que-s diu construit per Martí I

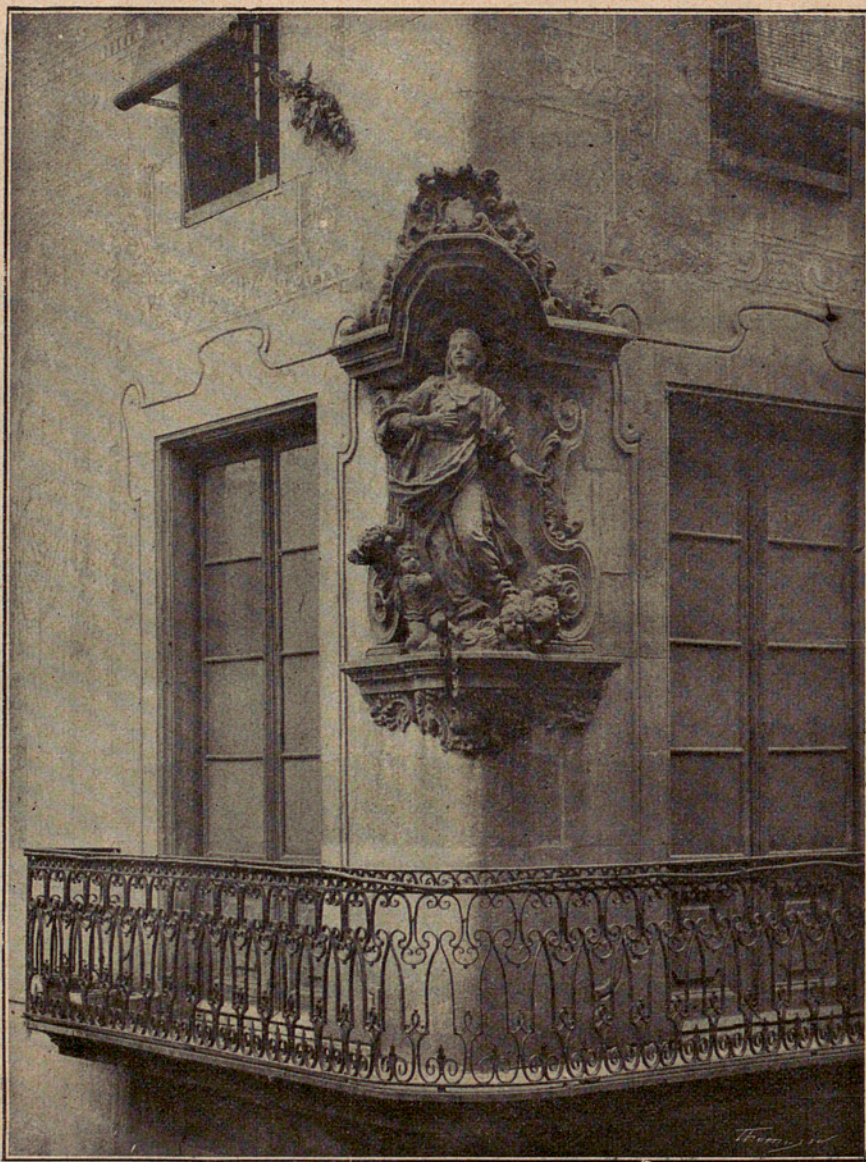
(20) «Lo sabrán mejor los que hubiesen caminado por Francia, Alemania y Flandes, donde en las insignias de muchas hosterías y mesones, sirven cuernos de muchas maneras, con letras que dicen *En los cuernos de oro hay buena posada*» (*Obras de Gutierre de Cetina con introducción y notas del doctor D. Joaquín Hazañas y la Rúa*, Sevilla 1895, v. II, p. 229).

(21) La més antiga obra de turisme francès, l'*Itinerarium Gallie* de Jodocus Sincerus (Lyó, 1616), consigna los noms dels hostals y afegeix «Il ne faut pas que les jeunes gens se laissent toujours séduire par une pompeuse annonce: ainsi l'auberge de Parracan à Arles, n'a point d'enseigne, mais le vin n'en a pas besoin quand il est bon» (*Journal pour tous*, a. II, 1856, p. 267).

(22) A França, en 1567, s'ordenà que tots los qui pretenguessen posar placa havian d'inscriure llurs noms y domicilis. S'abusà de les dimensions d'aquestes plaques y en 1666 se senyalà una mida legal, que restringí Lluís XIV, no permetent-les sortir més que quatre polsades de la paret.

tabliments han suggerit al pintor Baixeras, dos dels més interessants y típics dibuxos que figuren en la seva valiosa colecció de la vella Barcelona.

Capelles y patrons de barriada. — Es un dels aspectes més típics de la

Capelleta de la Mare de Déu, construïda en 1763, en la cantonada de la casa del Art Major de la Seda, als carrers dels Arcs de Jonqueres y Sant Pere més Alt

vida burgèsil de Barcelona, lligada ab les expansions y divertiments d'un temps més senzill y apacible. Se començaren en la segona meytat del segle xiv. Coincideix ab l'esclat artístich manifestat al arrelar-se lo gust gòtich, l'escam-

pament de la nova costúm d'alçar creus de terme en los camins y capelletes o senzills oratoris en totes les barriades, ornamentant-les segons la fortuna dels seus erectors. Los gremis les erigían en honor de llurs patrons, com la construïda per los Julians en la plaça del Angel (desapareguda al obrir-se lo carrer de Jaume I), o bé la edificada per los Velers o Art Major de la Seda, en lo carrer Alt de Sant Pere, que encara subsisteix, o bé la que alçaren uns particulars en lo carrer d'En Copons. Y axò sense mourens de la part de Ciutat que està acabant de transformar-se en la nova Vía Layetana, per quan procuràm no traspassar los seus límits en les actuals notes explicatives.

La pràctica d'alçar capelletes en honor de determinades advocacions de Jesús, de la Mare de Déu o de diferents sants, assolí, en lo segle xv, la plenitud del seu desenrotllament. A vegades les imatges se posaren al exterior en retaules pintats, com la de Sant Cristòfol, patró dels caminants, que encara se conserva devant de la Capella de Marcús. Però era lo més usual posar-les en petits ninxos per les parets y demunt les voltes dels carrers. Aquests los hi deuen molts de llurs noms actuals. Retrayèm l'exemple d'una descripció del segle xv: «Illa que es de la dita volta de Sanct Miquel, en lo cantó es hun retaula de St. Lazer fins al carrer hon es la ymage de S. Cristofol, fins a la volta» (23). Se refereix al carrer de la volta de Sant Miquel, en la Argenteria, un dels que acaba d'absorbir la Vía Layetana.

Entorn de cada capella s'efectuavan festes patronals. Les festes han legat un modest, però expressiu testimoni literari: los goigs en laor dels patrons de barri que s'hi solían cantar. Guiats per dits goigs, constatarèm la existencia de festes entorn de les capelletes de la mare de Déu de les Donzelles, vulgarment dita *de la Suor*, en la plaça del Oli; de Sant Roch, en la vella muralla romana de la Tapineria, après substituït per Sant Llorenç en lo propi carrer, de Sant Sebastià en lo carrer Comtal, etc., etc.

En 1778 se manà posar una tela metàlica devant de les capelles, per privar que cayguessen al carrer, en dies de vent, los llums o gerres de flors ab que se solían ornamentar.

Diu En Ramón N. Comas (24), que l'Ajuntament «inspirant-se en lo ordenat per lo rey Carles III, disposà a 13 de Febrer del 1822 que fossin tretes o tapades totes les imatges religioses que-s veyen en los frontis de les cases». Moltes capelletes s'aparedaren, dexant-hi dintre dels envans les imatges, y altres se retiraren. Ab la reacció política del 1823, normalisades les coses, se tornaren a colocar en lo mateix lloch. Una d'aquestes sigué la del Sant Christ en la proa de la Riera de Sant Joan, quina devoció perdurà, y assolí lo temps en que fôu enderrocada la casa per l'Ajuntament (1911).

(23) Francesch Carreras y Candi: *La ciutat de Barcelona* (en publicació), p. 390.

(24) Ramón N. Comas: *Imatges y capelles de vehinat*, publicat en *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, v. xvii, p. 183.

La festa que més moviment portava de totes les patronals de barriada, fôu la de la Mare de Déu del Coll, qual capelleta estigué oberta en la muralla de la Tapineria, en les parets del antich palau Reyal. Solia celebrar-se en la diada de Sant Pere, pujant lo vehinat al Santuari del Coll o de Fontrubia, demunt Vallcarca. Acabà en lo segle XIX, desaparexent la capella, qual imatge està avuy al altar de Sant Joseph de la esglesia de la Esperança.

Los esgrafiats.—Mólt hi ha que dir respecte a aquesta moda del segle XVI, començament de la ornamentació externa de les parets de nostres cases, tant fastuosa en la època actual. Si bé sigueren importació estrangera los esgrafiats, de tal manera se connaturalisaren a Barcelona, que-n formaren una bella característica de nostra Ciutat, digna de la major recordació.

Un minuciós estudi dels esgrafiats, degut al diligent investigador barceloní Ramón Nonat Comas, publicarem après del catàlech, hont se trobarà aplegat y coordinat tot lo referent a aquesta materia. No es del cas repetir lo que allí vé prou expressat.

Gran nombre d'esgrafiats havèm perdut ab les cases enderrocades en la nova vía de Reforma.

Construccions a proba de bomba.—Fôu una nota típica de Barcelona durant la atzarosa temporada dels famosos setges dels segles XVII y XVIII. Nostra Ciutat, tantes vegades bombejada, se percatà d'aquest perill, y axís com ara-s procuran resguardar ab parallamps als edificis particulars, llavors los més avençats se dotaren de cambres especials, fetes d'un sostre groxut y macís y ordinariament situades en la planta inferior, dessota lo pla del carrer.

Algunes d'aquestes habitacions tenían una pedra en la que-s llegia esculpida la utilitat a que se les destinava. En lo Musèu municipal n'hi han conser-

vades dues procedents d'una metexa construcció particular, en lo carrer de Na Avellana, en les quals se llegeix la data del 1695.

La casa del carrer de N'Avellà, derrement dit de Na Avellana, n. 2, conservava una bomba sencera en ella cayguda. Fôu posada en la escala com a llum de gas. Pertanyia al derrer dels bombeigs que ha experimentat Barcelona, al del 3 Desembre 1842, en que per ordre d'En Espartero, Montjuhich hi llençà durant més de 14 hores, 380 bombes de 14 polsades, 304 de 12 y 96 de 10 polsades, en conjunt 780 bombes y a més 96 granades y 138 bales rases, damnificant prop de 500 edificis.

Lòs colomers y les guerres de coloms.—Costúm arreladíssima en los carrers de la barriada de Sant Just y de Santa Maria, que mereix un recort. Per demunt de les cases y fins per demunt de les torratxes, s'enfilavan, atrevits,

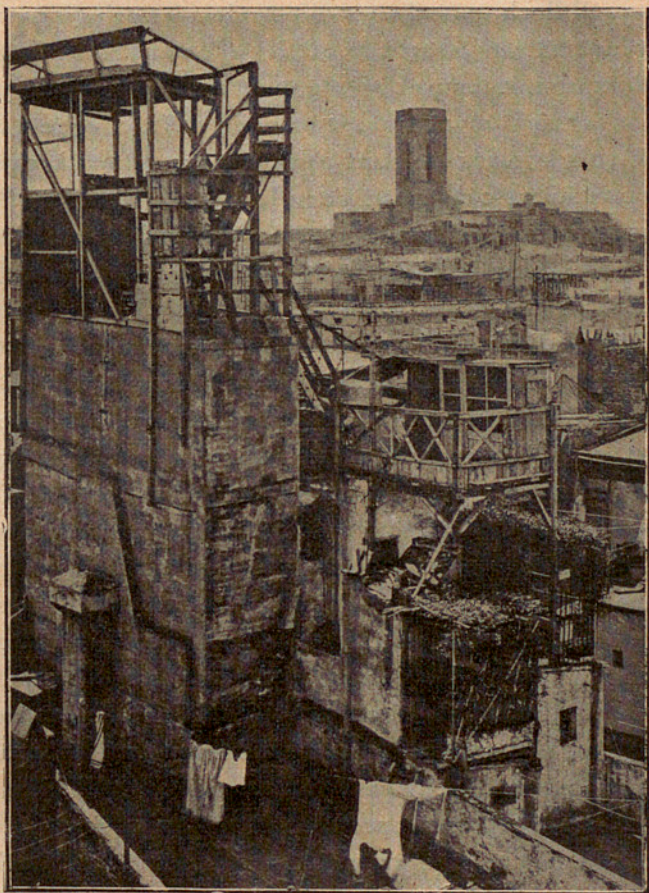

Pedra posada a la entrada de la habitació
a proba de bomba
en una casa del carrer de Na Avellana

los colomers de fusta, que constituïan negoci y distracció per llurs propietaris. Abondaren extraordinariament y, més alt o més baix, quasi la tercera part de les cases ne teníen a mitjans del segle XIX.

La afició portava als propietaris dels colomers a fer volar cada dia los seus coloms, y ab tal motiu a entrar *en guerra* ab altres colomers vehins. La guerra de coloms tenia curiosa reglamentació seguida al peu de lletra. Era lícit retenir-se los coloms y fins matar-los. Usualment se retornaven mitjançant un rescat que solia ésser de mitja peseta. Consistia la guerra en barrejar dos o tres volts de coloms y quan ne formavan un de sol, al xiulet del seu amo, se dexavan caure a llurs respectius colomers, esgarriant-se coloms del seu vol propi per passar al del contrari.

La plaça de Sant Sebastià, en 1883 d' Antoni López. — La devoció a Sant Sebastià, escampada durant la segona meitat del segle XV y començament del XVI, pren peu a Barcelona. Los Consellers, en 1507, acordaren edificar una església a

Un bon colomer de la Ciutat vella

dit Sant Màrtir «en la plaça hont ara de present stà la fusta, devant de lo abeurador de la lotje» o com se diu en altre lloch, «en la plassa es entre la casa de la lotja e font del Angel». La construcció del edifici de Sant Sebastià fou en perjudici de la Plaça que quedà més estreta, allargant-se lo carrer del Consolat. La església de Sant Sebastià, que era patronat de la Ciutat, fou donada en 1719 per lo Rey d' Espanya als clergues menors de Sant Felip Benici, los quals hi construïren un convent, que, transformat en casa de vehins, subsisteix encara.

Lo lloch hont en 1507 edificaren la església de Sant Sebastià, havia sofert

notable trantormació en 1454, ab la construcció de les muralles que tancaven la Ciutat per la part del nou port.

Una altra reforma, en l'any 1834, portà a derrocar part d'aquestes muralles, fins al baluart de Sant Ramón. Lo nou espai se convertí en passeig arbrat. Enfront la plaça de Sant Sebastià començava la muralla de mar ab una rampa suau que permetia pujar-hi los cavalls. Durant molts anys esdevingué aquell lloch, passeig predilecte dels barcelonins, ahont solían anar després de veure entrar y sortir lo carril de Mataró, la més gran novetat del segle XIX, durant molt temps objecte de curiositat de grans y xichs.

Però la muralla de la mar, en 1881, vingué a terra en tota sa extensió. Y llavors la plaça de Sant Sebastià experimentà extraordinari examplament y mutació trascendental. Completà l'abelliment del lloch la construcció del nou passeig de Colòm (1887), en l'espai guanyat a les aygües.

Extraordinariament millorat aquell indret de Barcelona, se posà en ell la atenció, en 1881, quan anavan a alçar una estàtua al eminent economista Güell y Ferrer. Digué l'enginyer municipal senyor Jordan, en la seva informació: «En la plaza de San Sebastián podría emplazarse el monumento (á don Joan Güell) en buenas condiciones, frente á la calle de reforma del E. llamada antes de Bilbao: debo, no obstante, hacer presente que, según tengo entendido, también trata de levantarse un monumento á Clarís, cuyo emplazamiento ignoro si se ha determinado ya, circunstancia á que sería preciso atender por si se hubiera escogido al efecto dicha plaza ó la de Junqueras anteriormente mencionada».

Aquesta informació posa de manifest un propòsit latent en 1881, però que no s'ha cristallitzat encara, sens dubte per rahons d'índole econòmica: d'alçar un monument al eximi patrici Pau Clarís, en un dels llocs prominents de la Ciutat, al entrar o al exir de la nova via de Reforma. Y en l'any 1881 se creya que aquesta Via anava a obrir-se molt aviat!!

Lo lloch més apropiat per lo monument a Clarís, que un día o altre tindrà de fer la Ciutat, si no vol passar a la historia ab lo calificatiu de desagradada, segons nostre parer, tindria d'ésser l'encreuament de la actual Via Layetana ab la projectada Via C, a la que l'Ajuntament, en Desembre de 1911, acordà posar-li lo nom de *Via Ibèrica*. Allí reposan, en lloch ignorat, tal vegada al mitg d'aquell meteix carrer, les mortals despulles del preclar Clarís. Dificilment podria trobar-se-li lloch més apropiat y honorífich.

Tornant a la plaça de Sant Sebastià, la Comissió de Foment, en 1883, prengué un d'aquests acorts impresionistes, a que tan acostumats avuy hi estèm, però que llavors no s'estilavan com ara. Acabava de morir lo primer Marquès de Comillas y la susdita Comissió, en sentada de 19 de Maig de 1883, considerant «que todos los habitantes de esta Ciudad se asociaron al duelo que la muerte de tan insigne varón causó entre sus amigos, deudos y favorecidos» y que «no pueden éstos olvidar que al Excmo. Sr. D. Antonio López

y López se debe la iniciativa en muchas empresas que constituyen un timbre de gloria para la nación española, que merced á su activa y eficaz cooperación florecieron el comercio marítimo y varias sociedades de crédito; y que sin ser catalán, no vaciló en fijar su residencia en Barcelona, procurando por todos los poderosos medios que estaban a su alcance, el fomento de la Industria, del Comercio y de las Artes», proposaren donar lo seu nom a una plaça de Barcelona. «Y como quiera que el nombre con que comunmente se designa la plaza de San Sebastián, carezca de objeto, por haber desaparecido el convento y la Iglesia que con dicha denominación existían en la expresada Plaza» acabava lo dictàmen, demanant li fós donat lo nom d'Antoni López, aprovant-ho axis lo Consistori (22 Maig 1883).

També se presentà al Municipi una instancia sotscrita per alguns particulars (28 Maig 1883), oferint-se «contribuir á ornamentar la plaza de Antonio López de un modo conveniente y adecuado á la importancia que en el porvenir puede tener dicha Plaza y levantando en ella un monumento que lleve á las generaciones el recuerdo del Señor López y López». Y afegían «que la Corporación Municipal no tendrá que contribuir á los gastos que origine la ornamentación de la Plaza y monumento dedicado al Señor López, pues todos ellos serán de cuenta de los suscritos y de otros amigos y admiradores del Señor López (25)».

Lo 5 de Juny de 1883 s'acceptà la proposta d'erecció del monument, a càrrech d'una comissió mixta (26). L'arquitecte Joseph Oriol Mestres presentà l'avantprojecte (16 Agost 1883), colocant la primera pedra en les festes de la Mare de Déu de la Mercè subsegüents (24 Setembre 1883). S'inaugurà en les metexes festes del 1884. Fóu presupostada la obra en 162,070 pessetes, modelant la estàtua lo reputat escultor Venanci Vallmitjana.

Edificis de caràcter monumental desapareguts en aquesta Vía. — Pochs han sigut los edificis afectats per la obertura de la Vía Layetana, que tinguessen caràcter monumental, reduint-se a la casa gremial dels Calderers, Santa Marta y la casa gremial del art Major de la Seda o dels Velers. Ab anterioritat a la Reforma havían desaparegut les cases gremials dels Argenters, en lo carrer de Baseya; dels Mitjayres, en lo de Manresa; dels Julians, en la plaça del Angel; dels Sastres, en la Tapinería; los monestirs de Sant Joan de Geru-

(25) Sotscribían aquesta instancia, Manel Girona, Isídro Pons, Evaristo Arnús, Joseph Ferrer y Vidal, Vidal Quadras, R. Estruch y Ferrer, Joseph Amell, L. Pons y Clerch, Lluís Martí-Codolar, A. Juncadella, R. Robert y Suris, J. Mañé y Flaquer, Rafel Ferrer y Vidal, P. Aleu Arandes, Elíseo de Olalde, Manel Arnús, Francesch Jaurés, Santiago G. Pinillos, Ripol, Joseph O. Mestres, P. de Sotolongo, C. Fabra, P. J. de Sotolongo.

(26) Constituiren la Comissió mixta executiva, per part del Ajuntament, los regidors Pere Casas, Ignaci Pons, Joan Coll y Pujol y Joseph Roca y Aparici, y per part dels iniciadors amichs del Marquès de Comillas, Manel Girona, Joseph Ferrer y Vidal, Ramón Estruch y Ferrer, Policarpi Aleu y Arandes y Joseph Oriol Mestres, presidint-la En F. de P. Rius y Taulet. Cambiat l'Ajuntament en 1884, passà la presidencia al nou alcalde Albert Faura y los regidors anteriors sigueren substituïts per Joseph Santomà, Climent López, Joseph Pujol Fernández y Primo Bosch y Labrús.

salèm, de les Magdalenes y de Santa Maria de Jonqueres, y la torra emmarletada del palau de Valldaura. Ademés han tingut d'enderrocar-se no poques cases senyoriales que tenian detalls prou interessants, com la d' En Serra-

Segle XIV. - Construccions urbanes

Despullies de la casa gremial dels Argenters,
aparegudes al enderrocar-se la del carrer de Baseya n. XI

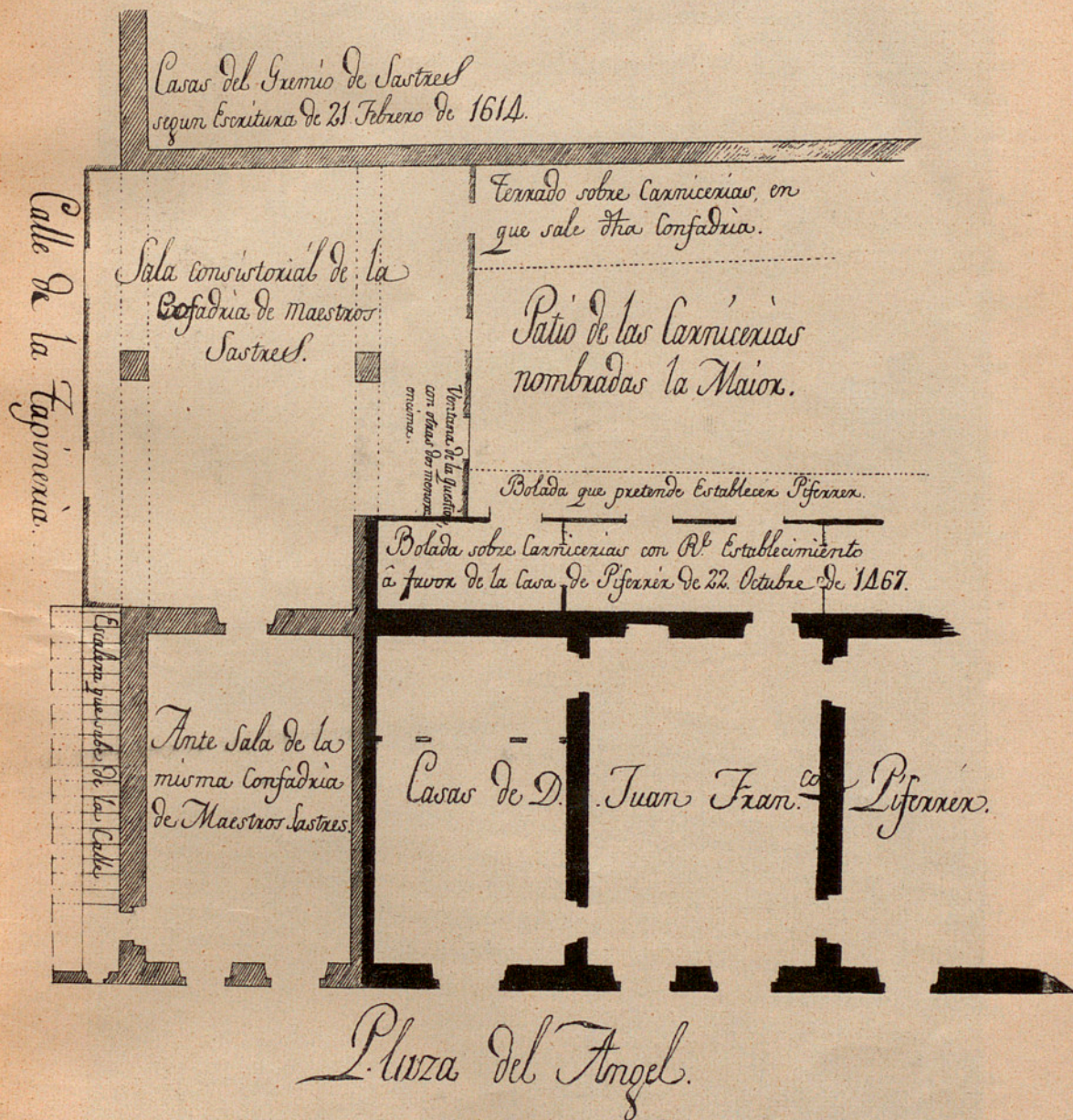
La casa dels Calderers, edificada al començament de la Boria (ns. 3, 5 y 7) y demunt la volta de les Filateres, era un bell exemplar del Renaxement, conservat bastant íntegrament. En 19 Janer 1911, al ésser expropiada, s'acordà trelladar-la a la plaça de Lesseps o dels Josepets, habilitant-la per quarteret de bombers y altres dependencies municipals. La seva reconstrucció s'ha allargat per causes diverses que res tenen que veure ab l'acort de trellació del edifici.

llonga, Càn Sentmenat, Càn Monistrol, Càn Serra y alguna altra, però que no merexían la nota de monuments.

La Casa dels Argenters la convertiren en casa de vehinat en lo segle xvii, malmetent-la extraordinariament. Tenia alts finestrals exteriors, bells sostres artonats per dins, però tot pervingué perdut y desfigurat al temps de sa expropiació. D'ella tracàm en lo catàlech.

Altre tant devèm dir de les cases gremials dels Mitjayres y dels Sastres, si bé s'atrassará al segle xviii la desaparició de la primera y a mitjans del xix lo derrocament y venda de la segona, que, per cert, ofería la nota característica de tenir la escala del primer pís en la part exterior del edifici, estrenyent, los grahons de dita escala, lo carrer de la Tapinería a la entrada de la plaça del Angel.

Santa Marta, moderna esglesia edificada per l'Ajuntament, en un solar de la casa Sentmenat y tancant cert carrer dit *de les Cabres*. Los Sentmenat

La cantonada de la Tapineria ab la Plaça del Angel, hont hi havia la casa gremial dels Sastres.
Planta alçada en 1819, ab motiu d'un plet (Propietat de Joan Batlle)

hi possehían una tribuna per hont, sense sortir de casa, hi podían oir missa. S'edificà en 1735 (la primera pedra se posà a 4 Maig), substituïnt a la que existia en lo barri de la Ribera y enderrocà lo rey Felip al erigir la Ciutadela. Junt a ella s'alçava l'edifici hospital de peregrins, fent cantonada al carrer de

La esglesia de Santa Marta vista per dalt dels terrats veïns (Aquarela Renart)

Na Avellana. La esglesia tenia la doble advocació de Sant Pere y Santa Marta, quals escultures eran obra d' En Campeny. Altra imatge alabastrina de la Mare de Déu del Roser, la féu l'italià Tomàs Orsolino (segle xvi), donatíu del papa Pius V (27), conservant dues excelents pintures de Flauger. L'hostatge que devia donar-se als peregrins y viandants, des de 1752, quedà reduhit als primers. En l'any 1778 se prohibí per R. C. lo peregrinatge, emperò a Santa Marta se socorregué als peregrins, derrerament ab tres pessetes en lloch de la consabuda hospitalitat.

La portada barroca de Santa Marta es notable dintre del seu istil. La Comissió de Reforma pensava alçar-la en altre lloch. Mes desitjant-la també la Junta del Hospital de la Santa Creu, per reconstruir-la en son nou Hospital de Sant Pau, l'Ajuntament accedí a la petició de dita entitat, la que s'emportà les pedres numerades (Febrer 1911).

Convent de Sant Joan. — L'edifici alçat per los frares en 1205, passà a les monges en 1700. Aquestes l'abandonaren al suprimir-se les institucions relligioses en 1835. Llavors la Reyal Academia de Bones Lletres instalà en lo claustre un petit museu arqueològich, fonament dels actuals museus de Barcelona. La planta baixa l'Ajuntament la convertí en escola municipal. En part del Convent del primer pís s'hi instalà una biblioteca provincial ab alguns dels llibres dels antichs convents: en 1849 la formavan 40,057 volums. Tornaren les monges a son monestir del carrer de Sant Joan; però ja ab intent de vendre-l. En 1881 edificaren un nou convent a Sant Gervasi. En 1882 se derrocà lo convent y en 1886 la esglesia, quin frontispici se reconstruhí en la part posterior de la moderna parroquia de Santa Madrona, en lo poble Sech. Una interessant tomba barroca del prior Vilallonga y Zaportella, del 1734, se trelladà a la nova esglesia de Sant Gervasi. A Sant Joan hi enterraren al insigne patrici lo canonge Pau Clarís, quines mortals despulles s'han perdut, com ja tenim dit abans.

A més de la porta principal ne tenia Sant Joan una de secundaria, coneguda per *la portella*, que havia donat nom, en los segles xiv y xv, a la barriada o carrer hont se trobava oberta (28).

Lo convent de les Magdalenes. — Situat en la riera de Sant Joan y carrer de les Magdalenes, tingué molt poca importancia artística. Desaparegué en lo darrer terç del segle xix.

Tractarem d'ell més detingudament al consignar lo que s'ha fotografiat en lo carrer del seu nom.

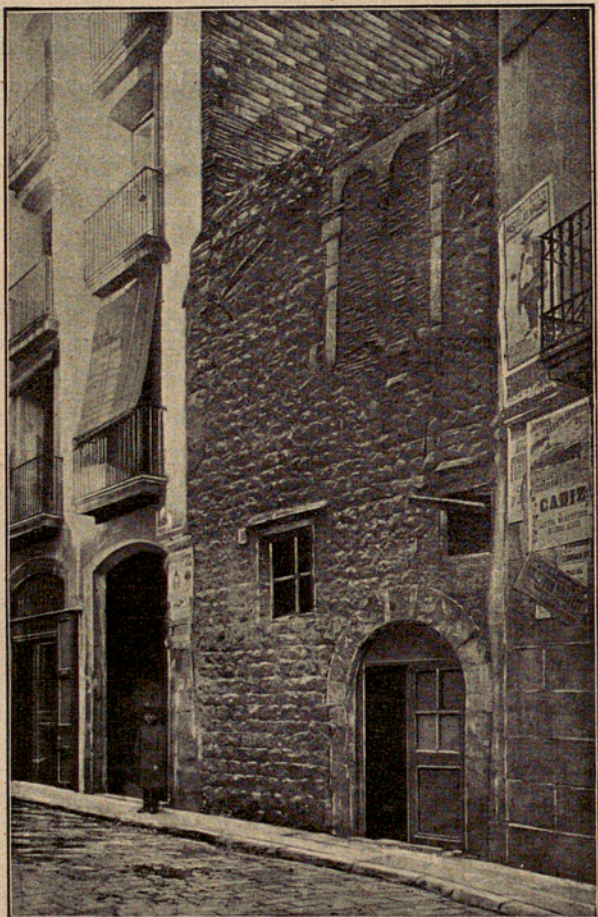
(27) Ramón N. Comas: *Excursió des del carrer de la Avellana*, etc., p. 88.

(28) Any 1387. — Joan I donà a un particular lo petit carrer «in ciuitatis barchinone satis prope locum vocatum *la Portella de sant Joan*» confrontava «ab occidente cum quodam vico vocato de les Cabres» (*Gratiarum III*, folis 5 y 25, Arxiu Batllia del Reyal Patrimoni).

Any 1457. — Un document consigna lo «vico vocato den Pomar constructo prope *portella sancti johannis jherosolimitani* barchinone».

Paláu comtal de Valldaura. — Es possible que lo finestral y vell mur del carrer de les Magdalenes n. 29, formàs part de la derrera construcció feta en aquest Paláu, que, segons documents del segle xii, havia sigut dels derrers comtes de Barcelona. Lo paláu desaparegué en lo segle xiii, a quina data podrà allunyar-se, tot lo més, lo capitell del finestral.

Paláu Comtal Menor

Derrera despulla del suposat paláu comtal de Valldaura (paláu Menor) al carrer de les Magdalenes (1909)

Es equivocat quant s'ha dit d'haver pertanygut a Wifret I *lo Pilós* aquest paláu, ni menys la actual construcció, com també tota la acumulació de mentides sobre lo pretès miracle de Frà Joan Garí, que-s deya realisat al interior de dit edifici.

A la riera de Sant Joan y en l'angle del vell paláu, existia una torra quadrada emmarletada, que-s derrocà dintre lo segle xix.

Casa de les ermites se li deya en lo segle xiv al barceloní palau de Valldaura.

Casa gremial dels Velers o del Art Major de la Seda. — Los fabricants de vels o velers, construïren, en 1763, nova casa gremial al carrer Alt de Sant Pere cantonada ab lo dels Archs de Jonqueres. Les parets, esgrafiades, ab pesades cariàtides y la senzillesa dels demés detalls ornamentals de la construcció de pedra picada, no farien remarcable l'edifici, si la atenció no-s posàs tot seguit en l'ayrós balcó de la cantonada y en la bella capelleta que axopluga una imatge de la Mare de Déu patrona del Gremi.

Més que caràcter monumental, l'edifici té valor històrich y sabor d'època que-l fan estimable.

Convent de Santa Maria de Jonqueres. — La comunitat de monges que a Sant Vicents de Jonqueres, en los tèrmens del Castell de Rahona (Sabadell) hi tenían un convent, per la solitud del lloch lo dexaren,

establint-se a les afores de Barcelona en 1269. No abandonaren l'antich nom titular, sinó que perdurà, prevalesquent demunt tots los altres del seu vehinatge. *Torrent de Jonqueres* se li diu al Merdançar en aquell indret; lo *carrer de Jonqueres* es empedrat en 1406; lo *for de Jonqueres* vé escullit com a designació topogràfica barcelonina (29), etc.

Demunt lo monestir de Santa Maria de Jonqueres existí un carrer dit de *Santa Margarida*, en lo segle xv (30).

Tenia notables, aquest Monestir, la esglesia gòtica del segle xiv y los claustres de la propria època. Vicisituds polítiques, que explicarèm més tart, convertiren al convent, primer en casa de correcció y en 1873 en quarter de *cipayos* d'En Targarona. La esglesia y claustre estàn avuy reedificats en la parroquia de la Concepció.

Segle XVIII. - La casa gremial dels Velers

Conjunt de la casa gremial en la cantonada dels carrers Alt de Sant Pere y Archs de Jonqueres

(29) Segle xv (sense data): «casa e hort que te deuant ho assats prop lo forn de jonqueres» (*Llevador de la segona doma de la Seu de Barcelona*, Arxiu Catedral de Barcelona).

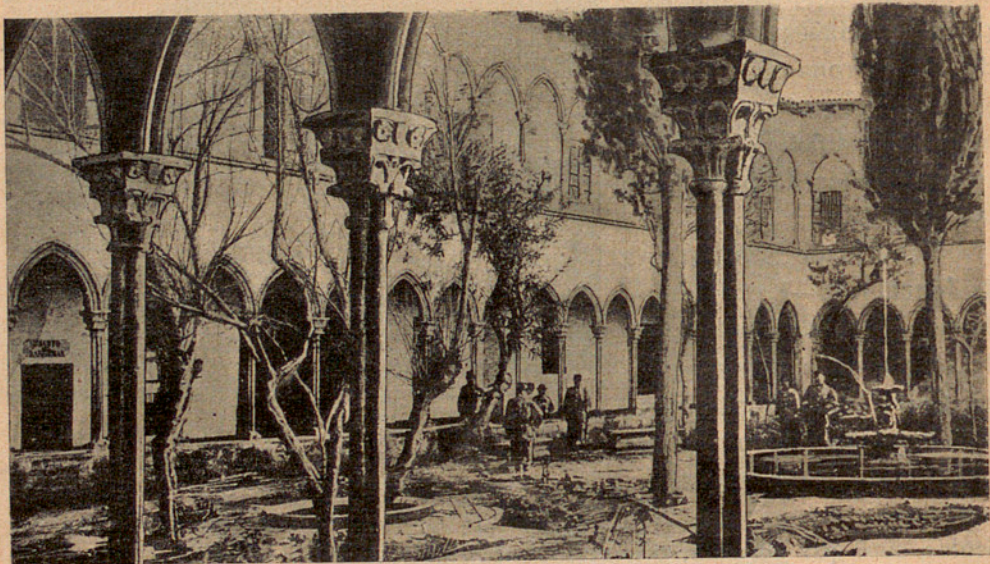
(30) Any 1428: «operatorio cum exitu siue retro curtali» «supra monasterium beate Marie de Jonqueriis in loco antiquitus vocato vicus sancte Margarite» (*Manual de Joan Torró 1425-1431*, f. 87, Arxiu del Hospital de la Santa Creu).

La vella palmera conreuada al hort de les monges, morí en 1879 per haver-la trelladada de lloch.

La nova Vía Layetana y ses construccions. — Arribats al final del present estudi, per vía d'apèndix, creyèm del cas donar una noció mólt somera del estat actual de la nova Vía Layetana al temps d'estampar-se aquestes planes (25 Desembre 1913).

Aprovades per l'Ajuntament les clàusules a que s'havia d'ajustar la realisació de la Reforma de la Ciutat vella, quina obra tenia d'anar a compte del

Segle XIII. - Convent de Santa María de Jonqueres

De *Barcelona històrica* de Torres Oriol (2.ª part)

Lo claustre en sos derrers anys, al ésser utilitat per aquarterament de tropa

Banch Hispano-Colonial (sessió del 22 Maig 1907 y R. O. de 23 Juliol 1907), fôu firmat lo contracte entre les dues entitats, lo 24 Octubre 1907.

La part econòmica de la Reforma consisteix, en síntesis, en emitir 269.994 títols del Deute Municipal, anomenats *bonos de Reforma*, de 500 pessetes nominals al interès del 4 y $\frac{1}{2}$ per 100 y amortisables en 75 anys a comptar del 1 Janer 1913. No hi pot haver en circulació una quantitat superior a 60,000 bonos. De la operació financiera ne cuyda una Comissió Mixta del Ajuntament y Banch Hispano-Colonial. Aquesta entitat de crèdit assegura la colocació del emprèstic a un tipo no inferior al 92 per 100, exceptuat lo cas de que, durant tres mesos consecutius, dits *Bonos* se cotisessen a la Borsa de Barcelona a menys de 92 per 100.

Acceptat per l'Ajuntament lo replanteig (11 Desembre 1907), se començaren los treballs, derrocant la casa n. 77 del carrer Ample, assistint-hi S. M. lo

rey d'Espanya D. Anfòs VI de Catalunya y XIII de Castella (10 Març 1908). S'arreglà una tribuna reyal en lo carrer de la Reyna Regent, essent ocupades les cadires més properes al Monarca, a la dreta per lo President del Concell de Ministres D. Antoni Maura y lo cardenal Casañas, bisbe de Barcelona, y a

Desembre 1913.—La Via Layetana oberta en tota sa extensió, vista des de la plaça d'Urquinaona

la esquerra per l'arcalde de Barcelona D. Domingo Sanllehy y lo ministre de marina general Ferrándiz. Lo Rey, ab un artístich picot, arrencà les primeres pedres de dita casa.

Tot just començava la Secció primera, quan ja-s pensà en la necessitat

d'iniciar, sense perdre temps, les obres de la Secció segona, axò es, de la plaça del Angel al carrer de Sant Pere més Baix, al objecte de tranquil·litzar l'esperit públich, que desconfiava de la reforma iniciada. Per axò l'Ajuntament acordà practicar aquestes obres, lo 5 Novembre 1908, fent tot seguit lo replanteig y començant-se a derrocar cases lo 20 de Març de 1909. La Secció tercera, del carrer de Sant Pere més Baix a la plaça de Jonqueres, se començà en 1911. En la actualitat està oberta la vía en tota sa extensió des del 3 de Desembre de 1913.

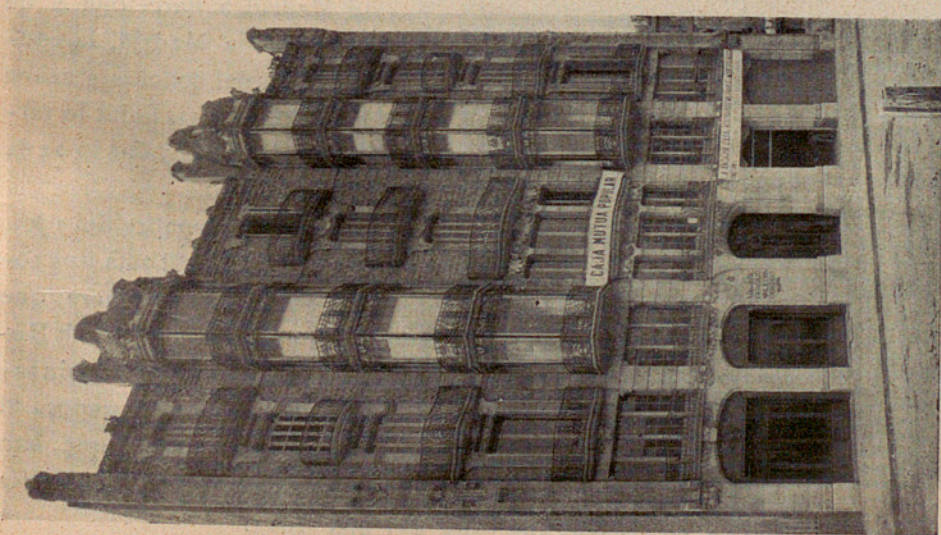
Lo balanç de la Secció Primera, fet en 31 de Desembre de 1912 (en que faltavan expropriar cinch cases), acusava haver-se gastat en ella 12.504,361 pessetes. En los estudis facultatius siguié presupostada en 10.412,000 pessetes. L'augment es degut a una sèrie de causes que no es del present lloch tractar, figurant com a una de les principals, que los interessos han sortit del meteix capital o emprèstit de la Reforma.

Un fet important sobrevingué en 1908. Fem referencia al anunci de la *Gaceta* de Madrid, convocant a concurs per construir una casa de Correu a Barcelona (31 Desembre 1908). La Comissió de Reforma, estimant que dit edifici motivaria major impuls a les construccions de la Secció 1.ª, presentà al concurs un solar entre la plaça de Sant Sebastià y los carrers de la Fusteria, Hostal del Sol y Gim-Nàs. Diferentes societats barcelonines observaren que era millor oferir-lo en altre indret dintre la Secció 2.ª, que no seria tan allunyat del centre de la Ciutat. Resultaren infructuoses quantes gestions se practicaren en aquest sentit, y se realisà la oferta indicada, acceptant-la lo Govern. La *Gaceta* del 30 Desembre 1909, publicà les condicions a que devia subgectar-se la construcció de la nova casa de Correu, firmant-se après lo contracte entre la Ciutat y l'Estat (26 Juliol 1910).

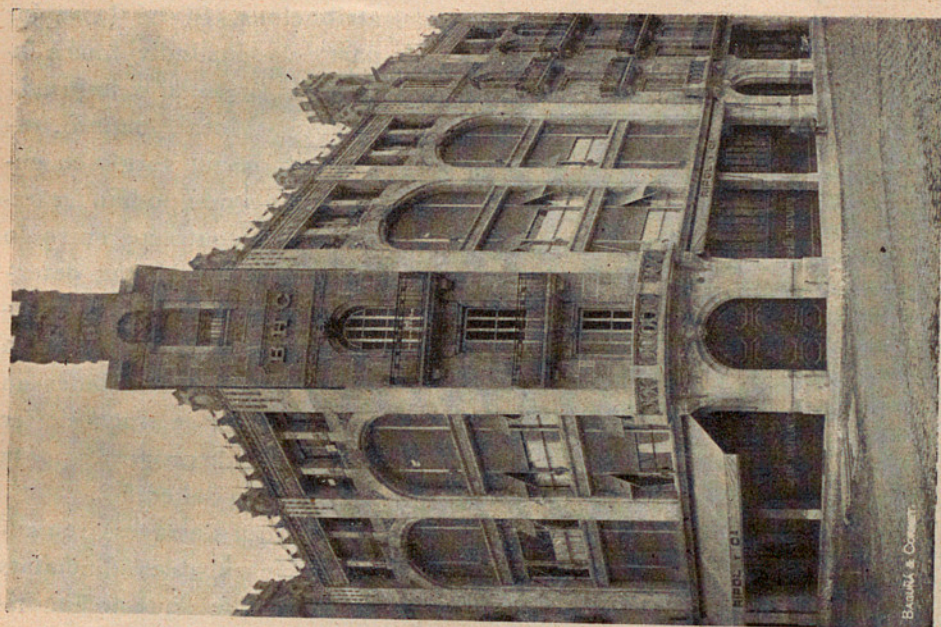
En virtut d'aquest Contracte l'Estat adquiria un solar de cabuda 4,307 metres 60 decímetres quadrats, per preu de 2.280,480'44 pessetes. Se destinarian a la construcció del edifici 2.180,515'76 pessetes, que representan un promitg de 506'10 pessetes lo metre quadrat. La restant suma, fins a completar los 5.800,000 pessetes, se destinaria a les demés despeses resultants de la nova construcció. Aquesta vé a càrrech del Municipi, qui devia entregar lo solar lliure de cases, abans del terme d'un any, com axís se féu, activant aquelles expropriacions.

La Junta de construcció, representativa del Govern, sots la presidencia del Governador Civil y la vispresidencia del Batlle, la forman lo Delegat d'Hisenda, President de la Cambra de Comerç, tres regidors, los dos quefes de Correu y de Telègrafs, un representant de la Associació d'Arquitectes, l'Arquitecte Municipal y lo Secretari del Ajuntament que hi actua també de secretari.

Apenes se constituí dita Junta, discutí com a qüestió previa y de la major importancia, si-s conceptuava tenir suficient local per instalar-hi los dos

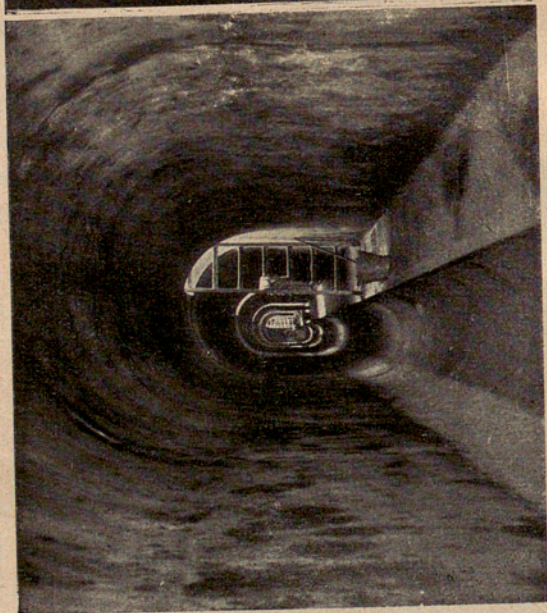
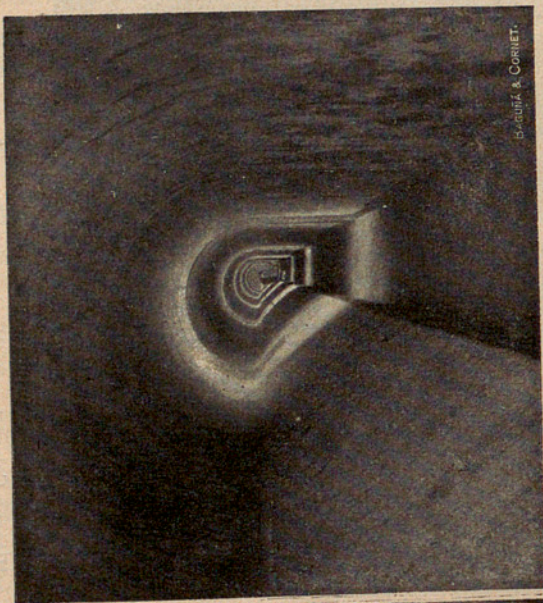

Una de les dues primeres cases acabades en 1913 en la Vía Layetana, fetes per lo Banch Hispano-Colonial

Altra de les dues primeres cases construïdes per lo Banch Hispano-Colonial en la Vía Layetana y acabada en 1913

serveys de corrèus y de telègrafs o bé si devia reclamar-se a Madrid la adquisició d'altre solar, hont s'erigís un edifici per lo segón servey, declarant-se insuficient lo primer adquirít. En aquesta gestió se sortia la Junta de les seves

Les clavegueres de la Vía Layetana

atribucions. Si bé la major part dels séus individus s'inclinaven a declarar la insuficiencia del local, emperò, temerosos de que sorgissen entorpiments que podían fer fracassar lo contracte entre lo Ajuntament y l'Estat, determinaren abandonar tota qüestió previa. Axís, ajustant-se a les condicions senyalades en lo contracte, se tractà de fer un concurs de projectes per la construcció del edifici.

Y aquí s'atravessaren noves y inacabables dificultats burocràtiques, que no honorifican a la administració pública. Després d'anades y vingudes, consultes y reclamacions de Madrid a Barcelona y de Barcelona a Madrid, la convocatoria del concurs s'acaba de publicar (31), finint lo terme en ella assenyalat lo 24 de Febrer de 1914.

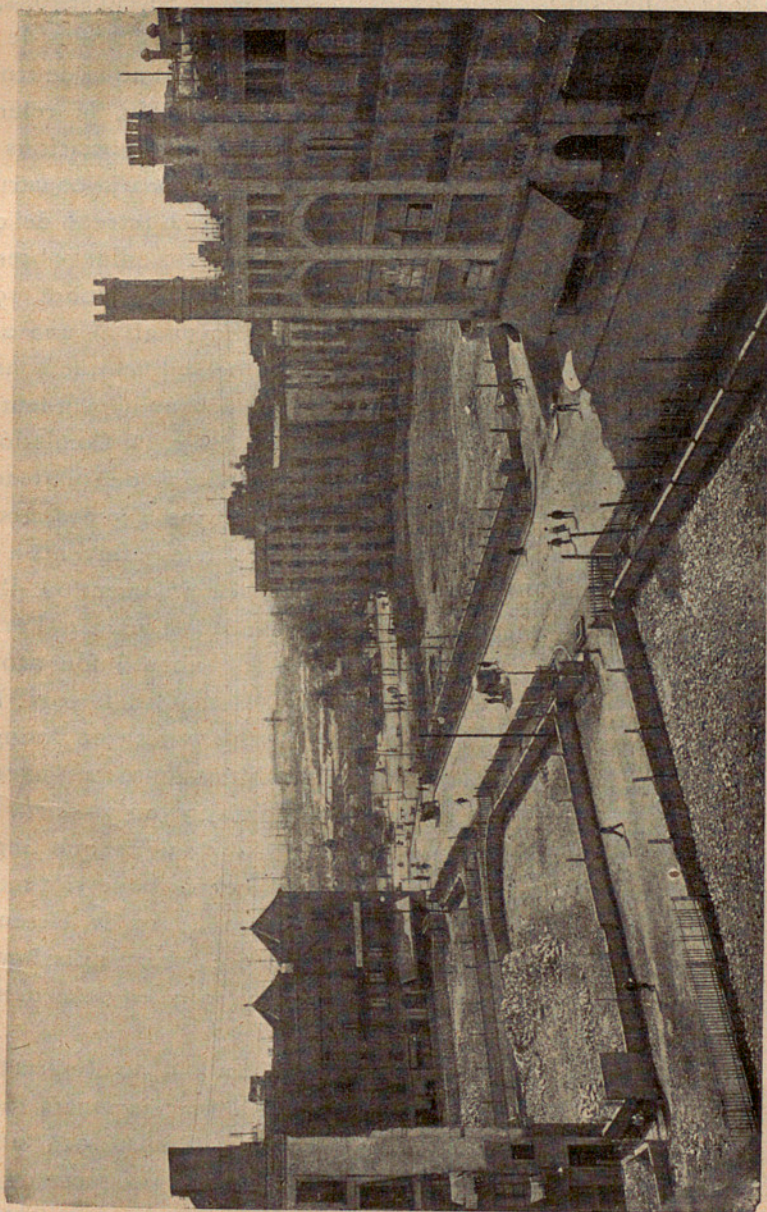
En lo Setembre del 1911, l'Ajuntament subastà dos solars de la Secció primera, que foren adjudicats al Banch Hispano-Colonial. Immediatament la entitat compradora hi edificà dues cases, que han estat les primeres de la Vía

Layetana, habitant-se en lo mes de Juny del any 1913.

Venuts dits solars, se començaren, a les derreríes de Novembre de 1911,

(31) Veja-s la *Gaceta* de Madrid del 24 Novembre 1913 y lo *Boletín Oficial* de la Provincia de 4 Desembre 1913.

les dues clavegueres, a cada costat de carrer, una d'elles per passar-hi les conduccions d'aygua, electricitat, etc., y al ensemple, s'emprengué la construcció d'uns túnels en la part de carrer immediata a Sant Sebastià, quina

La urbanisació total de la secció primera de la Via Layetana, a son començament en la plaça d'Antoni López, veient-se a la esquerra lo vell edifici de Sant Sebastià y a la dreta lo solar de la casa de Corràus y les cases del Banch Hispano-Colonial. Lo carrer indicat a mà esquerra, enfront de dites cases, es lo que haurà de sortir, quan se puga fer, a la porta principal de la església de Santa Maria de la Mar

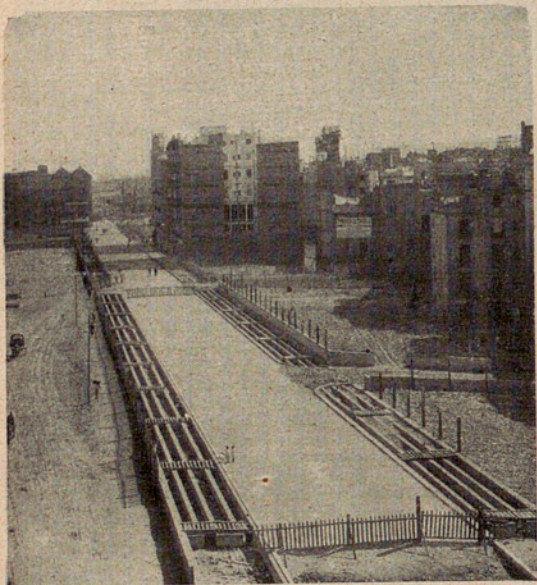
obra legalisà la Comissió de Reforma a 2 de Desembre de 1911. Més tart aprovà l'Ajuntament los dits túnels, però fins a la plaça del Angel (acort de 5 de Març de 1912).

Mentres ha durat la construcció de les clavegueres y túnels y s'ha empedrat la Secció primera, no han prosseguit les subastes de solars.

Una entitat barcelonina recentment creada, la *Caja de Pensiones para la Vejez*, s'acostà diferents vegades al Ajuntament, al acabar l'any 1912 y començar-se lo 1913, sollicitant la adquisició d'un solar en la Secció segona, en la plaça del Angel o hont comença la Tapineria. No hi hagué manera de fer la divisió de solars de dita Secció. A quina circumstancia, junt ab la de trobar

altre lloch apropiat, la referida Societat acabà les negociacions començades. Avuy està ja construint l'edifici en l'antic terreny del convent de Jonqueres, quines obres en la data present (Desembre 1913) s'estàn practicant ab alguna activitat. Es un bell edifici que honrarà a Barcelona, lo que hi està fent.

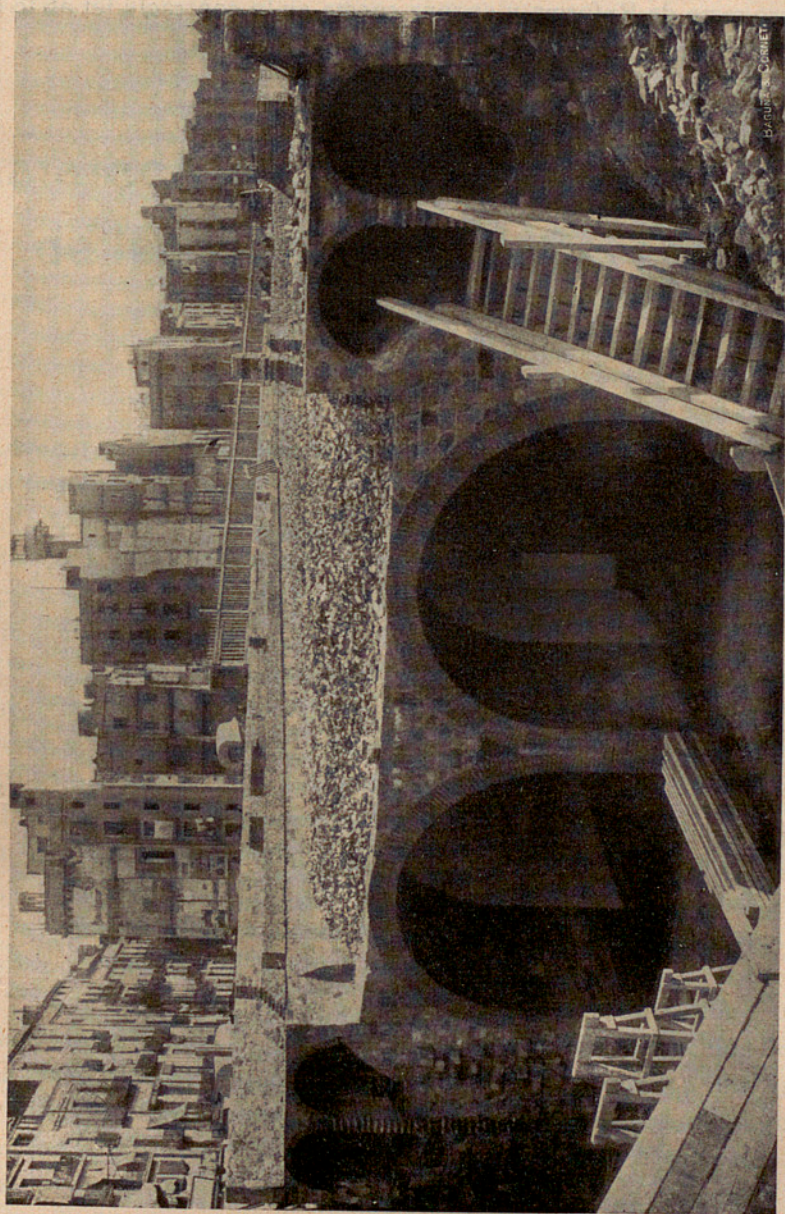
Per procedir la Comissió de Reforma a la divisió de solars, tenia de resoldre abans algunes modificacions en les vies afluyents a dita Secció, y principalment la d'una major amplada a la vía C o *Vía Ibèrica*. Aquest nom li fôu acordat donar lo 2 Desembre de 1911. Després d'un any y mitg de detinguts estudis y discussions, per haver-hi regidors que creyan no devia mo-

Acabament de la total urbanisació de la secció primera de la Vía Layetana, o sia de la plaça d'Antoni López a la del Angel

dicar-se la amplada del projecte Baixeras, la Comissió resolgué que tingués aquesta darrera vía la amplada de trenta metres, en lloch de la de vint metres indicats en aquell (sessió de la Comissió de Reforma de 13 de Desembre de 1913). L'Ajuntament, en la actualitat, encara no ha pres acort, puix havent-se de presentar planos complets, quedà, al finir l'any 1913, en mans dels facultatius.

Arribats los túnels a la plaça del Angel, la Comissió de Reforma, en Novembre de 1913, presentà al Ajuntament dos dictàmens relacionats ab dita obra. Lo Consistori acceptà lo primer y acordà en 12 Desembre 1913, acudir al Govern en súplica de que formuli devant de les Corts un projecte de llei reservant al Ajuntament la exclusiva per lo servey de comunicacions soterrànies en los carrers de sa jurisdicció. Y al meteix temps demanar-li la concessió d'un metropolità. A aquest efecte deurà formular-se en les oficines facultatives municipals, lo projecte corresponent, sots la base d'utilisació de la part sotterrània de la Vía Layetana.

Los túneles de la Vía Layetana al arribar a la plaça del Angel

En cambi, lo según dictàmen de la Comissió de Reforma, demanant la continuació dels túnels en les seccions segona y tercera, fôu rebutjat per l' Ajuntament, que acordà no continuar-los y urbanisar-les prompte, segons s'establía en lo projecte aprovat per lo meteix Consistori, al acordar la execució del projecte de Reforma y segons consta en lo contracte fet ab lo Banch Hispano-Colonial en l'any 1907.

Catàlech de la Exposició gràfica de les vées ara desaparegudes

Advertirèm per la comprensió del present catàlech, desprovist en absolut de tota pretensió literaria:

1.er Que s'ha arreglat subordinant-lo a la exposició general de fotografies, dibuxos y aquareles, que-s referían a la Via Layetana purament. Està endreçat a motivar seguidament una publicació gràfica de Barcelona vella, que honorifiqués nostra Ciutat.

2.^{on} L'objecte de la Exposició fôu agrupar lo més estèticament possible, tot lo material aplegat per l'Ajuntament per carrers. No s'ha tingut en compte l'ordre de materies, ni cap altra ordenació artística o científica.

3.er Lo catàlech s'ha subordinat a la colocació de tot lo exposat, y encara al enquadrament dintre marchs ja existents en lo Musèu. De manera que-s notará desordre en la correlació d'unes fotografies ab altres sobre idèntichs temes, y també entre les fotografies, aquareles y dibuxos. Es cert que hauría pogut arreglar-se millor a disposar de més temps, personal y altres elements. Però aquest catàlech no-s fà ab pretensions científiques.

4.^{rt} Fotografies o dibuxos indeterminats, s'han distribuit entre carrers diferents. Haurían pogut separar-se dels carrers y formar secció. Però al adonar-nos-en massa tart, modificar la ordenació hauría produhit notori entrebanch. Per lo que, tant aquesta imperfecció de caràcter general, com alguna de més particular que observarà lo curios llegidor, se procurarà subsanar-les en determinades ocasions, ab referencies d'uns nombres ab los altres.

5.^{nt} Desitjavam completar aquesta exposició, afegint-hi los fragments artístichs y arquitectònichs, recullits en los enderrocaments de cases al present magatzemats. Tal labor merexia completar-se ajuntant-hi altres recorts de Barcelona, com l'àngel de coure de la plaça *del Angel*, lo Sant Julià de la casa gremial dels Mercers, etc. Mes anavam a sortir-nos massa del nostre objecte y

tinguerem de concretar-nos ab lo que havèm fet, que era tot lo menys que podíam fer.

6.e En la primera sala de la exposició, s'hi han instalat les fotografies dels esgrafiats no pertanyents a cases de la Vía Layetana. Y també una notable colecció de dibuxos, fotografies, pintures y grabats, d'edificis o carrers antics de Barcelona y que-s conservavan en lo Musèu Municipal. Interessant aplech que deuría ampliar-se y ordenar-se, puix avuy tot lo que allí hi figura, ho posseheix l'Ajuntament per casualitat. D'axò no se n'ha fet, per ara, cap catalogació.

*
* *

1. **Plaça d'Antoni López o de Sant Sebastià.**—Està junt als passeigs de Colón y de Isabel. Lo nom del navier Antoni López, marquès de Comillas, li posà l'Ajuntament en 1886. A la època romana, la mar invadía dit lloch, que-s trobava dessota lo portal dit en lo segle xi del *Rego-Mir*, çò es, del rech d'En Mir. Al créixer lo Comtat de Barcelona y iniciar-se les empreses marítimes del segle xii, s'establiren les dreçanes, invadint aquell arenal fusters y mestres d'axa. Entre los tallers de constructors s'hi féu, en lo segle xiii, l'*alfondech de la mar* (veja-s la p. 28). Construida la dreçana oficial una mica més enllà, persistiren en aquell lloch los tallers de fusters, a utilitat dels quals s'edificaren les cases ab voltes o arcades. En 1356 se li donà lo nom de *carrera de les voltes de la Ribera de la mar*; en 1401 voltes *dels fusters* o *dels boters*, en les quals s'havía instalat, en 1399, la artística font del Angel, devant l'alberch d'En Goday. Des del segle xvi la Plaça se denominà *de Sant Sebastià*.—Fotografia de la casa n. 5, darrerament propietat del Banch Vitalici d'Espanya. Era un gran edifici del segle xviii, ab bonichs esgrafiats en sos balcons y finestres. Atrevits archs en sentit lineal y transversals, formavan les voltes dels Encants, en un principi fira de llibres vells y obgectes usats, que fà uns 25 o 30 anys passà als voltants del mercat de Sant Antoni.

2. Archs de la casa n. 5 en estat d'enderrocament.
3. Portxada de la plaça.
4. Portxada de la plaça ab los típics bagulayres treballant.
5. Casa n. 9, que feya cantonada a la vía A de la Reforma, inaugurada en Maig de 1888, ab l'enderrocament de la primera casa de la plaça de Sant Sebastià.

6. Plaça d'Antoni López y carrer del Consolat, punt ahont s'obrí lo carrer de la Reyna Regent, avuy Vía Layetana.

7. La metexa plaça ab lo començat carrer de la Reyna Regent y ex-convent de Sant Sebastià. Aquarela Lluís Ràfols.

8. Esgrafiats en la façana de la casa n. 5, propietat del Banch Vitalici. Dibuix Ràfols.

9. La portxada en dia feyner ab los fusters de baguls en son treball.
10. Esgrafiat de la casa n. 5 o del Banch Vitalici. Dibuix Ràfols.
11. La plaça, carrer del Consolat y carrer de la Reyna Regent.
12. La plaça, carrer del Consolat y carrer de la Reyna Regent.
13. La plaça: al enfront l'edifici ex-convent de Sant Sebastià.
14. Cases ns. 5, 7 y 9 al ésser derrocades.
15. Portxada de la plaça d'Antoni López, enderrocada.
16. Interior dels archs de la plaça. Fotografia publicada en la p. 30.
17. Portxada hont hi aparexen establerts los fusters bagulayres, que tant caracterisan les voltes d'aquest lloch en nostres temps. Es la evolució dels fusters de ribera dels segles xii al xv, instalats en exa platja y portxada, com ja s'ha dit.

18. **Carrer del Consolat.**—S'ajunta ab la plaça d'Antoni López, obrint-s'hi la Vía Layetana y va al Plà del Palàu. Durant lo segle xvi era conegut per *Voltes d'En Guayta*. Del segle xii al xv «voltes dels boters» y «dels fusters». Aprés se conegué ab lo general dels *Encants*, fins en 1834, en que l'Ajuntament li posà lo nom de *Consolat de Mar*, en honor a nostra famosa institució mercantívola, propietaria de la Llotja de la mar.—Casa que formava angle ab lo carrer de la Reyna Regent, senyalada ab lo n. 7. Era la única que quedava del desaparegut carrer de la Verge del Roser, nom que tenia la travessia, abans de la obertura del carrer de la Reyna Regent, d'una taverna ahont hi havia dita imatge.

19. Vista general del carrer.

20. Escala vehinal dins la portxada de la primera casa del dit carrer.

21. **Carrer de la Reyna Regent.**—Inaugurat solemniament en 1888 per lo President del Concell de Ministres Pràxedes M. Sagasta a nom de la Reyna Regent. Abarcava solzament del carrer del Consolat al carrer Ample, essent lo començament de la actual Vía Layetana, la que devia dir-se de la *Reyna Regent*, fins a la plaça del Angel. — Vista de dit carrer ab la casa del carrer Ample n. 71, que fôu del Marquès de Monistrol, al enfront, obstruint-lo.

22. Casa que era propria del Marquès de Monistrol, al carrer Ample n. 71.

23. La metexa casa (carrer Ample n. 71) construïda en 1858 en lo solar d'antich casal. Fôu la primera que s'enderrocà ab la Reforma y quasi formava illa, donant als carrers Ample, Banquetes y de la Bomba, los dos derrers desapareguts totalment.

24. **Carrer de les Banquetes.**—Anava del carrer Ample al d'En Gim-Nàs. Són dues les versions que han circulat sobre son nom. La primera era que-l prenia d'unes banquetes en ell existents pera montar los genets a cavall. Es un dels 85 carrers que la Reforma farà desaparèixer totalment. — La casa n. 9,

contenia bonichs esgrafiats istil Lluís XV, dels que-s parlarà en lo treball del senyor Comas. Dibuix Ràfols d'un esgrafi de la metexa.

25. Esgrafi de la propia casa n. 9. Dibuix Ràfols.
26. Esgrafi de la propia casa n. 9. Dibuix Ràfols.
27. Esgrafi de la propia casa n. 9. Dibuix Ràfols.
28. Esgrafi de la propia casa n. 9. Dibuix Ràfols.
29. Vista general del carrer de les Banquetes, presa des del carrer Ample.
30. Vista general del carrer presa des del carrer Ample.

31. **Carrer de la Bomba.** — Anava del Ample al d'En Gim Nàs. Li donà nom la *Taverna de la Bomba*. — La casa que feya cantonada als carrers Ample y de la Bomba, en tota sa extensió, està aquí fotografiada des del solar de la casa del Marquès de Monistrol.

32. Barbacana y teulada de la casa precedent.
33. Vista general del carrer presa des del carrer Ample.
34. La metexa vista presa del carrer d'En Gim-Nàs.
35. Terrat d'una de les cases al enderrocar-la.
36. Enrejolat de la casa n. 4 cantonada al carrer Ample: les rajoles petites eran verniçades o *de Valencia*. Veja-s los ns. 963 y 965.

37. **Carrer d'En Marquet de Gim-Nàs.** — També anava del carrer Ample al d'En Gim-Nàs, havent-se-li dit «de la Taverna cremada». — La vista general de dit carrer està presa des del carrer Ample.

38. Altra vista general presa del carrer d'En Gim-Nàs.
39. Vista general del propi carrer des del carrer Ample.
40. Vista general del propi carrer des del carrer d'En Gim-Nàs.
41. Vista general del propi carrer des del carrer Ample.

42. **Carrer d'En Dufort.** — Anava del carrer d'En Gim-Nàs al d'En Jupí. En Dufort obtingué en lo segle XIII una important concessió territorial en aquella part de platja barcelonina, dels Canonges de la Sèu. — La vista general aquí fotografiada fôu presa des del carrer d'En Jupí.

43. Casa n. 1, cantonada al carrer d'En Jupí, obra del segle XVII al XVIII, contenint bells esgrafiats. Provablement fôu lo vell casal dels Dufort, familia il·lustre barcelonina que figurà durant llargs segles en nostra historia. La casa ofería la particularitat de que son pis principal, separat per complert dels altres, tenia una escaleta independent que s'enfilava a una alta torra de guayta, de major alçada que los edificis vehins. En aquest casal hi intervingué tota mena de gent. A les derreries del segle XVIII se sab que hi estigué instal·lada la masoneria. Y al ésser enderrocada, aparegueren dessota les teles que tapaven les parets y sostre de certa sala, unes estrelles blanques en un camp negre, combinades ab signes masònichs. Aparedada se trobà una bonica

espasa de forma de *matxete*, quina empunyadura era de nàcar ab aplicacions y cadena de plata y en sa fulla incrustacions d'or. Altre recort més contemporani d'aquest casal es haver sigut lo primer hostatge del nostre renomnat *Orfeó Català*. Veja-s a més los ns. 56 y 475.

44. Part alta d'un march d'alcoba del primer pís de la casa precedent.
45. Lo carrer d'En Dufort vist des del d'En Gim-Nàs.
46. Entrada del primer pís de la casa n. 1.
47. Entrada del primer pís de la casa n. 1.
48. Interior de les golfes de la casa n. 1.
49. Vista general del carrer d'En Dufort, presa des del d'En Jupí.

Casa senyorial del carrer d'En Dufort n. 1, cantonada al d'En Jupí, ab bells esgrafiats, en la que hi estigué instalada la masoneria al acabar lo segle XVIII y començar lo XIX y també l'«Orfeó Català»

50. **Carrer de la Nau d'En Gim-Nàs.**— Anava dels Abaxadors als Cambis Nous, havent-se-li dit carrer de la Taverna de la Viuda.— La vista general de dit carrer, està presa del carrer dels Abaxadors.

51. Vista general presa del carrer dels Abaxadors.

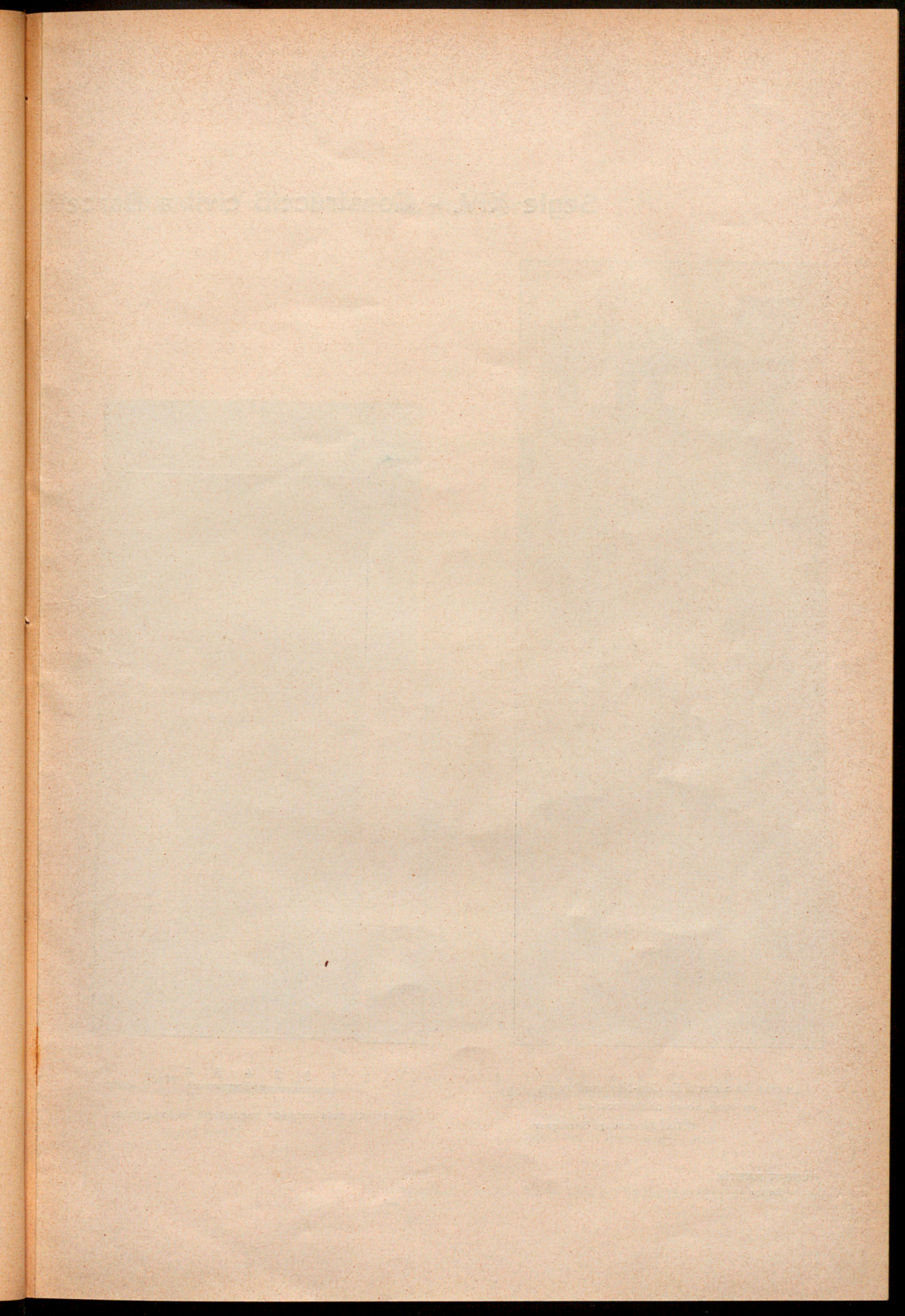
52. **Carrer d'En Jupí.**— S'ha escrit que son nom li pervé d'una familia anomenada *Jeupí*, després *Jaupí* y per corrupció *Jupí*. Díu un document del segle XV: «unes cases tenen en lo carrer den Jaupí prop les basses de beseya» (32). — Vista general del carrer.

(32) *Llevador de la segona doma de la Seu de Barcelona*, f. 8 (Arx. Catedral Barcelona).

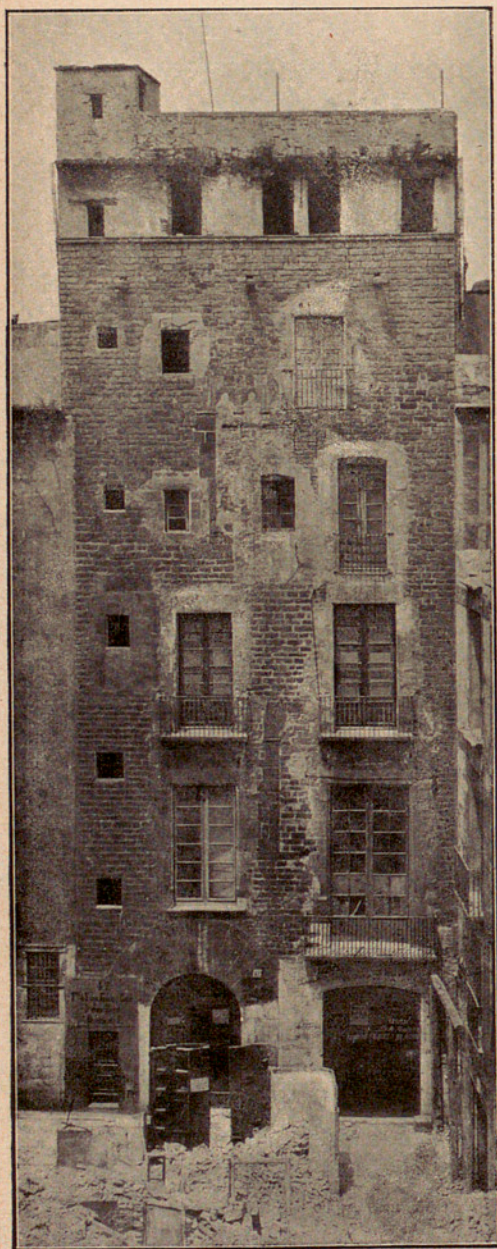
53. Vista del carrer des de la entrada del d' En Dufort.
54. Picaporta de la casa n. 11. Dibuix Ràfols.
55. Lo carrer fotografiat des de sa entrada per lo d' En Dufort.
56. Vista general de la casa n. 23 del carrer d' En Dufort en tota sa extensió, des del carrer d' En Jupí. Tenia esgrafiats del segle xviii. Aquesta casa, ab sa torratja, es la que s' ha tractat en lo n. 43 del carrer d' En Dufort.
57. Grua de la casa n. 4. Dibuix Ràfols.
58. Vista general del carrer, vegent-se a la dreta la entrada de la placeta de Baseya.
59. Vista del carrer. En la casa del fons s' hi instalà fà pochs anys la Associació dels Carreters. La causa y afusellament d' alguns associats motivà lo tan parlat y discutit procés de Montjuhich. La entrada al primer pis o domicili d' aquella entitat, era per lo carrer d' En Jupí; però als demés estatges de la casa s' hi entrava per lo carrer de la Nau. Del primer pis se pujava al terrat per escala interior. En la coberta de la volta de dita escala, al derrocar-se la casa, aparegueren en uns prestatges bon nombre d' ampolletes ab diferents substancies químiques y altres objectes recoberts de pols y trenyines, que pre-disposaren a fer tota mena de comentaris, en sentit terrorista. A la cuyna del primer pis hi havia, entre algunes boniques rajoles de Valencia, un plató ab la Mare de Déu del Carme. A la dreta apareix la entrada del carrer d' En Dufort.
60. Esgrafiats de la casa n. 5 y placeta de Baseya n. 2.
61. Vista parcial del carrer.
62. Vista parcial del carrer.

63. **Carrer d' En Gim-Nàs, dit ara de Gignàs.**—Anava dels Escudellers als Cambis Vells. En lo segle xiii se deya d' *En Guim* (contracció de *Guillem*) *Nàs*. En 1391 s' escriu *Gim Nàs*; en 1404 y 1416 *vico den G. Nas*; y també lo corromperen altres vegades alguns escrivans, com en 1465 *den Gemnas*. En sos derrers temps, hi foren notables les botigues de sastreria, estrenant-se en ell la enllumenació pública del gas. Tambè s' hi instalà la primera escola Lancasteriana. — Part sobirana de la casa n. 47.

64. Vista del carrer d' En Gim-Nàs.
65. Capitell y dau de la casa n. 47. Dibuix Ràfols.
66. Estudi del arquitecte Gallissà en la casa n. 37.
67. Casa cantonada ab lo carrer de la Bomba n. 2. Se veu en primer terme a la dreta, la casa del carrer d' En Gim-Nàs n. 43, cantonada al d' En Dufort, hont se trobà una paret recoberta ab primitiva rajola de Valencia d' istil gòtic molt interessant. Se conservà dita rajola mercès a una groxuda capa de calç que la recobria. Es interessant d' aquesta casa n. 43 del carrer d' En Gim-Nàs, la capelleta, per una imatge exterior, situada en un angle y que abans d' enderrocar-se se destapà, segons se marca en la fotografia n. 77 en que està tapada.

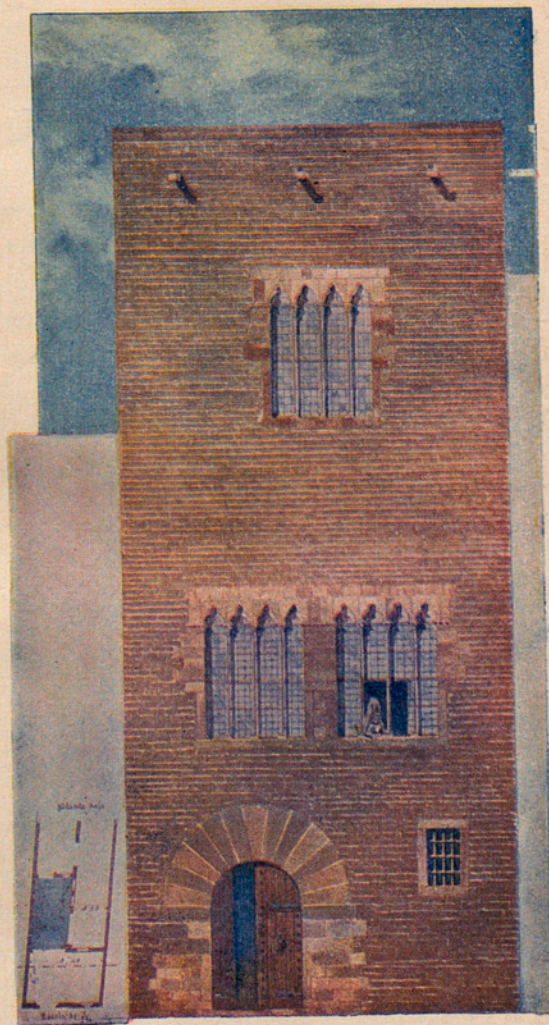

Segle XIV. - Construcció civil a Barcelona, al carrer d' En Gim-Nàs, nombre 47

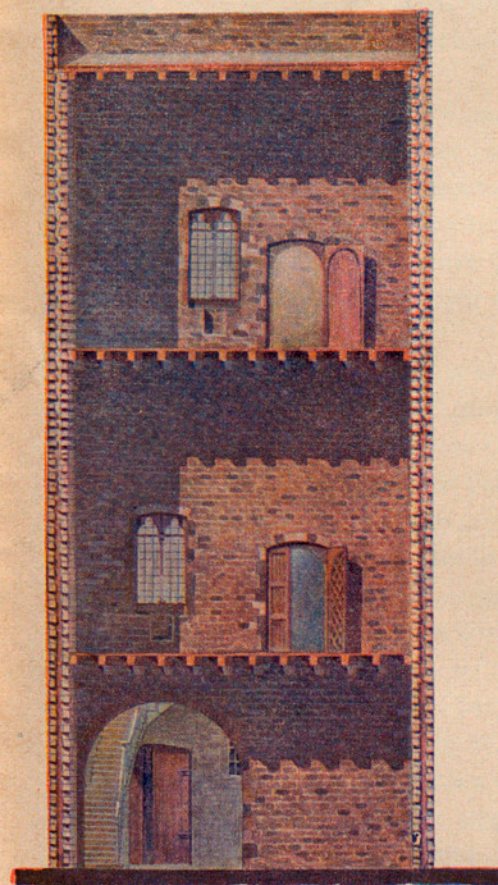

La casa del carrer d' En Gim-Nàs, nombre 47,
en 1908, abans de derrocar-se
(Clixé del canonge Barraquer)

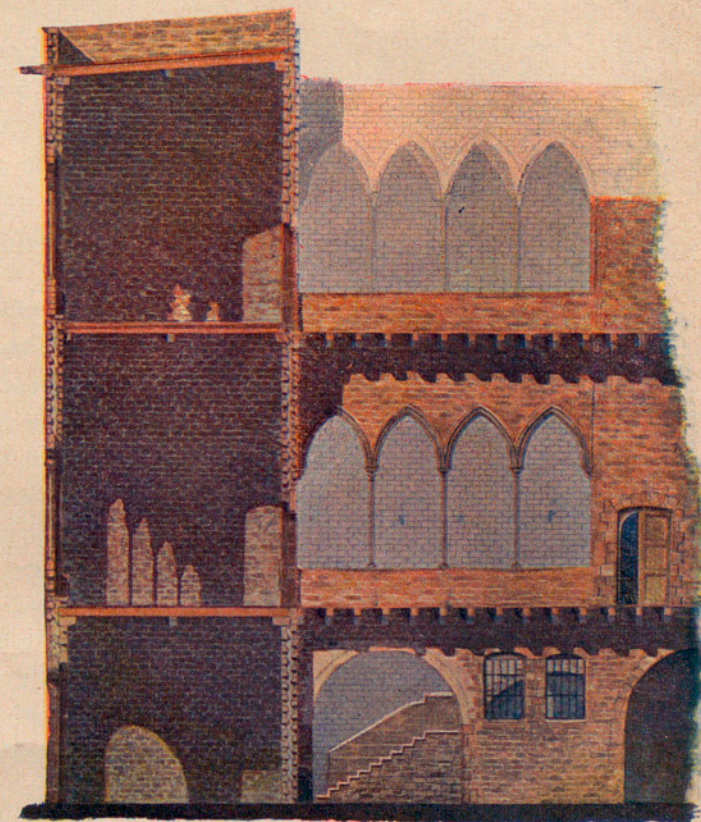
ALBERT MARTÍN
Editor

La metexa casa anterior, segons era en lo segle xiv
0 1 2 3 4 5 6 Met^s

Secció paralela a la façana en la
primera cruxia
0 1 2 3 4 5 6 M

Secció normal a la façana,
descoberta al derrocar-se la casa
0 1 2 3 4 5 6 7 8 M

(Restauració y estudis fets en 1908 per l'arquitecte Pasqual Sanz Barrera)

68. Repisa figurant un lleonet, trobada a la casa n. 43. Dibuix Ràfols.
69. Secció transversal de la casa n. 47. Projecte del arquitecte senyor Sanz Barrera, donat per ell al Ajuntament.
70. Una vista del carrer d' En Gim-Nàs.
71. Altra vista del mateix carrer.
72. Projecte de reconstrucció de la casa n. 47 per lo senyor Sanz Barrera.
73. Pati de la propia casa n. 47.
74. Vista general de la casa n. 47.
75. Vista general de la casa n. 47. Dibuix Ràfols.
76. Les cases ns. 45 y 47 preses del carrer de la Bomba.
77. Vista del carrer d' En Gim-Nàs presa des de la sortida del carrer de la Bomba, quina fotografia fóu feta per lo que-s diu en lo n. 67.
78. Un aspecte del carrer d' En Gim-Nàs.
79. Fragment de cartela y capitell de la casa n. 47. Dibuix Ràfols.
80. Secció longitudinal de la casa n. 47. Projecte del arquitecte senyor Sanz Barrera.
81. Altra vista de la casa n. 47.
82. Vista parcial del carrer d' En Gim-Nàs, vegent-se a la dreta la cantonada del carrer de la Bomba.
83. Archs gòtics trobats en la casa n. 47.
84. Entrada de la casa Gallissà n. 37.
85. Vestíbol de la casa Gallissà n. 37.

86. **Carrer del Pom d' Or.**—Finia en la placeta dels Arriers y abans havia dut, segons Pí y Arimón, lo nom de *N' Arnau de Jonqueres*. Diu Víctor Balaguer que en la escala d' una casa hi lluhí gros pom daurat. — En la casa n. 1, cantonada ab la placeta de Baseya, existían bonichs esgrafiats datats en l' any 1781, que són aquí pintats a la aquarela per Domingo Soler.
87. Altre esgrafiats de la casa n. 1, pintat per Soler.
88. Fotografia dels esgrafiats de la casa n. 1.
89. Fotografia d' un altre esgrafiats de la casa n. 1.
90. Porta de la casa n. 1 en la placeta de Baseya.
91. Vista parcial del carrer del Pom d' Or. A la dreta hi ha la entrada de la placeta de Baseya y a la esquerra la del carrer del Arch d' En Isern.
92. Esgrafiats de la casa n. 1 de la placeta de Baseya y Pom d' Or n. 6.
93. Vista del carrer presa des de la plaça dels Arriers, quina cantonada apareix en la esquerra.
94. Una de les cases que formavan lo carrer del Pom d' Or y Jupí al estar-la enderrocant. Dibuix Ràfols.
95. Altre dibuix de la propia casa, per lo senyor Ràfols.
96. Vista general del carrer del Pom d' Or, vegent-se lo carrer del Arch d' En Isern y placeta de Baseya, com en la fotografia 91.

97. Vista de la casa del carrer del Pom d'Or n. 1 y placeta de Baseya, hont hi havían los esgrafiats del 1781.

98. Relléu del Renaxement trovat a la casa n. 4. Dibuix Ràfols.

99. Lo carrer del Pom d'Or des del cantó de la placeta de Baseya mirant vers la plaça dels Arriers.

100. Lo carrer del Pom d'Or mirant a la plaça dels Arriers.

101. Vista parcial del carrer del Pom d'Or presa igual que la del n. 99.

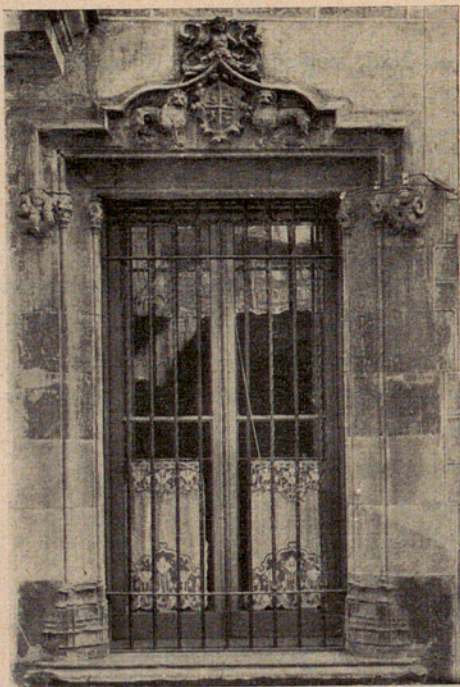
102. Vista parcial del carrer del Pom d'Or, igual a les ns. 91 y 96.

103. Casa esgrafiada del carrer del Pom d'Or n. 6 y placeta de Baseya n. 1. Aquarela Ràfols.

104. Esgrafiats del carrer del Pom d'Or n. 10 y Jupí n. 13.

105. Esgrafiats del carrer del Pom d'Or n. 10 y Jupí n. 13.

106. **Carrer Ample.** — Anava de la plaça de Medinaceli al carrer dels Agullers. Se formà en lo segle xiii. Son nom correspòn a la importancia que

Finestra al carrer Ample n. 64

tingué, y en ell s'alçà lo palau dels Virreys y de senyors mólt principals, com lo Duch de Sessa, l'Arquebisbe de Tarragona, lo Comte de Santa Coloma, etc. Allí s'allotjaren monarques y prínceps en la Etat Mitjana, com, v. gr., lo rey Joan de Navarra en 1436 (20 Janer), qui posà en la casa d'En Joan Lluís de Gualbes, l'emperador Carles V d'Austria, I de Catalunya, posant al palau del Arquebisbe de Tarragona (30 Abril 1529) (33). En 1356 se disposà «que nangun fuster ne altre persona no gos tenir fusta ereta o dre- ta, en tot lo *carrer ampla*»; «que na- gun fuster ne altre persona qui obra de fusta, no gos jaquir de nits en lo dit *carrer ampla*, fora son alberch ho obrador, los banchs en que obren de dies». En 1582, verificant-se allí car- reres de cavalls, per evitar caygudes, se desempedrà la part central, dexant

dues aceres empedrades de síis palms.—La vista general de dit carrer està presa

(33) 1529 (30 Abril). Entrada del Emperador a Barcelona. «E la prefata real maiestat entrà en la dita Ciutat e vingué per lo Carrer del Spital e com fonch al Sol del dit carrer sen ana rambla avall, e passa davant Latarassana ahont stigue parat una stona mirant la vela real que stave posada en hun arbre que stave alli en lo pati davant la dita tarassana e galeres de hont li feren gran festa de artilleria,

des del de la Reyna Regent. A mà esquerra hi ha la casa propietat del Marquès de Monistrol, primera enderrocada al iniciar-se la reforma actual. A la dreta lo carrer de la Reyna Regent.

107. Finestral de la casa n. 64 propietat del Banch Vitalici. Segons sembla, en altre temps de la familia Desvalls.

108. Detall del precedent finestral.

109. Finestra y rexa de la casa n. 64.

110. Casa n. 59 hont estigué instalada la societat humorística «Niu Guerrer».

111. Vista general del carrer Ample presa del de la Reyna Regent. A la dreta hi ha lo carrer de les Banquetes.

112. Finestral de la casa n. 64.

113. Archs de la casa n. 64 per la part de la plaça de Sant Sebastià al ésser derruits.

114. Porta de la casa n. 64.

115. Finestral de la casa n. 64.

116. Altra copia del finestral de la casa n. 64.

117. Vista parcial del carrer Ample, presa des del de la Bomba.

118. Casa n. 64 al tirar-la a terra.

119. Botiga de la casa n. 69 enderrocada, hont hi ha un detall de construcció d'embigat ab carteles.

120. Vista general del carrer Ample, presa des de la Fusteria.

121. **Carrer del Fondet o del Alfondech.**—Vista general de tot lo carreró feta de sota l'arch d'entrada al meteix, quin arch donava a les voltes dels Encants, en lo carrer del Consolat. No tingué sortida, lo que acabarà de confirmar lo que son nom ja indica, que fôu aquell un dels tres alfondechs reys de la mar, venuts per Jaume I en 1258 a Berenguer de Montcada. Veja-s lo que-s díu en la p. 28.

Carreró sense sortida, dit del *Alfondech* o *Del Fondet*, prop la mar, enfront de Llotja, format al començar lo segle XIII. Derrocat en sa meytat en l'any 1909 per donar lloch a fer la Vía Layetana

e de allí tira Carrer ample avall passant per lo dormidor del monestir de framenors y ana aposentar se en les cases del Rmo. Señor Arcabisbe de tarragona les quals te en lo Carrer ample de la present Ciutat» (Dietaris de la Generalitat de Catalunya).

122. **Carrer del Arch d'En Isern.** — Surt al carrer de Baseya, havent-se conegut abans per *d'En Marlés*. — Una vista general.

123. Lo carrer pres des del de Baseya.

124. Lo carrer pres des de la placeta de Baseya, que-s veu en primer terme, aparexent a dreta y esquerra lo carrer del Pom d'Or, per hont tenia sa entrada lo del Arch d'En Isern.

125. Escut de pany de la casa n. 1. Dibuix Ràfols.

126. Enderrochs de la casa cantonada ab lo carrer de Baseya n. 36. Hi tingué instalada la impremta En Bocabella, aplegant-se allí les primeres juntes de construcció del temple de la Sagrada Família, allí iniciat per dit senyor Bocabella. A més de les grans sales, era notable un oratori per les pintures de la seva cúpula, que uns suposavan d'En Montanya y altres d'En Ferràn. Representavan al Pare Etern voltat d'àngels benehint al món. Hi hagué intent de transportar aquest fresch al Musèu Municipal, aillant la cúpula. Aquarela Ràfols.

127. Ferres d'una rexa de la casa n. 1. Dibuix Ràfols.

128. **Carrer de la Tarongeta.** — Feya dos angles dintre lo carrer dels Abaxadors, en lo que tenia sa entrada y sortida. La casa n. 3, ab portal corrible, comunicava lo carrer de la Tarongeta ab lo de Baseya o Basea. No hi havia gens de trànsit en aqueix carrer, per lo qual creyèm l'esculliren per jugar-hi al joch conegut per *la tarongeta*, que estigué en molt ús durant lo segle XVI (34). — Vista del carrer presa des del carrer dels Abaxadors.

129. Consemblant a la anterior.

130. Balustrada donant a la terrassa de la casa n. 3 ab lo portal que passava al carrer de Baseya.

131. Esgrafiats de la casa n. 9.

132. Esgrafiats de la casa n. 9.

133. Esgrafiats de la casa n. 9.

134. Vista parcial del carrer ab lo pas del portal corrible, en que-s veu al fons lo carrer de Baseya.

135. Dibuix ideal. «Monòlec incoherent es que n'es de mal pensada y mal parlada aquesta Ramona dels burdells... *Sort* que tots la coneixèm... Aixís s'et cremés la llengua com aquestos encenalls... *Sort* que ha parat el vent... y com s'escursat el día... ¡Ay Senyor! sembla qu'era ahir, quan tornà el noy de Cuba! Si son pare'l veyal *sort* que son oncle no dorm y *sort*...» Aquarela Urgell.

136. Vista parcial del carrer. La porta que-s veu al front dava accés al passatge que donava al carrer de Baseya, que-s veu al altre cantó, com en les fotografies n. 130, 134 y 144. Aquarela Soler.

(34) Chia: *La festividad del Corpus en Gerona*, p. 222.

- 137. Vista del carrer presa des dels Abaxadors.
- 138. Vista del carrer presa des del pas al carrer de Baseya.
- 139. Vista parcial del carrer com la n. 129, 137 y 142.
- 140. Vista parcial del carrer consemblant a la n. 138.
- 141. Terrassa de la casa n. 3 y Baseya n. 42.
- 142. Vista parcial del carrer consemblant a les dels ns. 129, 137 y 140.
- 143. Vista parcial del carrer mirant als Abaxadors, en lo braç de carrer de la Taronjeta més aprop de Santa Maria.
- 144. Porta d'entrada al passatge que portava al carrer de Baseya.
- 145. **Carrer d'En Malla.**—Deu son nom a En Guillèm Malla que l'habità y abans se digué d'*En Ferràn*. Anava del carrer de la Argenteria a la placeta dels Argenters. Estava rublert de tallers d'argenters.—Una vista parcial.

155.—La volta del carrer d'En Malla, presa de dintre, mirant a la placeta dels Argenters

- 146. Tros de carrer. Aquarela Urgell.
- 147. L'arch que començava en la Argenteria. Aquarela Urgell.
- 148. Fotografia del carrer mirant a la reconada que-l tancava.
- 149. Lo propi carrer mirant a la Argenteria.
- 150. Fantasia inspirada en lo dit carrer. Aquarela Urgell.
- 151. Vista parcial del carrer d'En Malla mirant a la Argenteria.
- 152. Vista parcial com la anterior.
- 153. Vista general del propi carrer mirant a la Argenteria.

- 154. Arch d'entrada per la Argenteria.
- 155. Final del carrer d' En Malla, que-l tancava un rextat particular.
- 156. Entrada a la casa d'enfront l' Arch d' En Burgés.
- 157. Vista general del carrer d' En Malla mirant al seu final.

Arch que anava del carrer d' En Malla
al d' En Burgés (veja-s p. 27)

158. Arch del carrer d' En Malla. Aquarela Urgell.

159. Tallers d' argenters en lo carrer d' En Malla. Aquarela Soler.

160. Fantasia sobre la rexa final del carrer d' En Malla. Aquarela Urgell.

161. **Carrer d' En Palàu.** — També dit en altre temps, de la *Volta de Sant Esteve*. Anava del carrer de la Argenteria al Hospital de Manresa. — Terrats de dit carrer hont hi apareixen típichs colomers. Aquarela Cardunets.

162. Una vista del carrer d' En Palàu.

163. Casa enderrocada en dit carrer.

164. L' arch d' entrar per la Argenteria. Aquarela Urgell.

165. Lo propi arch d' entrada del carrer d' En Palàu. Dibuix d' En Rigalt del 1870.

166. «No la cregui, Tresona, no la cregui». Aquarela Urgell.

167. Lo carrer mirant a la Argenteria.

168. Lo carrer mirant a la Argenteria.

169. Entrada al carrer d' En Palàu per la Argenteria.

170. Lo propi carrer mirant a la Argenteria.

171. Vista general del carrer d' En Palàu.

172. Vista general del carrer d' En Palàu mirant a la Argenteria.

173. Vista general del carrer d' En Palàu mirant a la Argenteria.

174. **Carrer d' En Aymerich.**—Anava del carrer de la Argenteria a la placeta dels Argenters. En lo segle xv hi havia una imatge de Sant Cristòfol.—Entrada, columna y escala de la casa n. 5.

175. Vista del carrer mirant a la placeta dels Argenters.

176. Vista del carrer mirant a la Argenteria.

177. Vista del carrer mirant a la Argenteria.

178. Lo carrer mirant a la placeta dels Argenters.

179. Taller d' argenter de la casa n. 5, hont s' hi instalà la primera màquina per fabricar coberts de plata.

180. Baxos de la casa n. 3.

181. Primer pis de la casa cantonada a la Fenosa. En ella s'hi establí quan se fundà en 1876 lo *Centre Excursionista de Catalunya*, ab nom d'*Associació Catalanista d'Excursions Científiques*.

182. Porta dels baxos de la casa n. 3.

183. **Carrer del Arch de Sant Miquel.** — Anava del carrer de la Fenosa a la Argentería. Dessota la volta hi hagué, en lo segle xv, una imatge de Sant Miquel. — Vista parcial d'aquest carrer mirant a la Argentería.

184. Vista del propi carrer presa des de sota l'Arch de la Argentería.

185. Arch d'entrada al carrer per la Argentería.

186. Capitell trobat en dit carrer. Dibuix Ràfols.

187. Lo carrer mirant a la Argentería.

188. Lo carrer mirant a la Argentería.

189. Lo carrer mirant a la Argentería.

190. **Carrer d'En Burgés.** — Anava del carrer de la Argentería a la placeta dels Argenters. Porta nom personal d'antich propietari. — Vista del arch que s'atrassará al segle xiii. Aquarela Soler.

191. Picaporta. Dibuix Ràfols.

192. Arch d'En Burgés des de la placeta dels Argenters.

193. Morter trobat en la casa n. 4.

194. Lo típich arch. Aquarela Urgell.

195. Terrassa-jardí en la cantonada al carrer d'En Burgés.

196. Vista parcial del carrer ab la terrassa anterior al fons.

197. Vista de terrats. Aquarela Renart.

198. L'arch gòtic. Aq.^a Urgell.

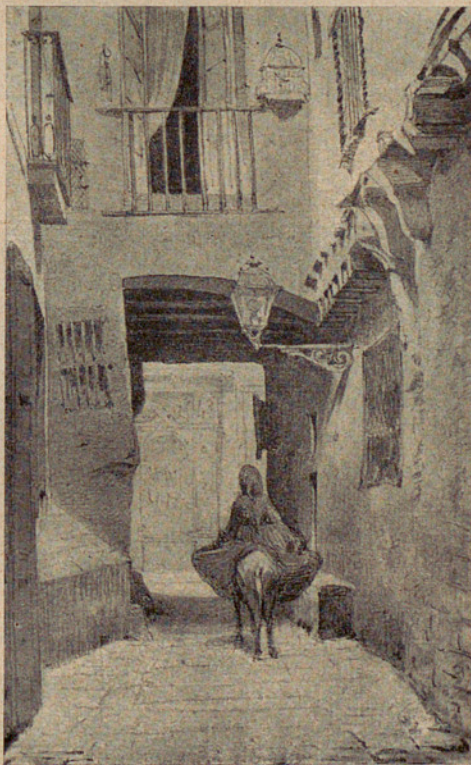
199. Vista de terrats ab un dels típichs colomers al centre. Aquarela Renart.

200. Vista presa des de sota lo Arch d'En Burgés.

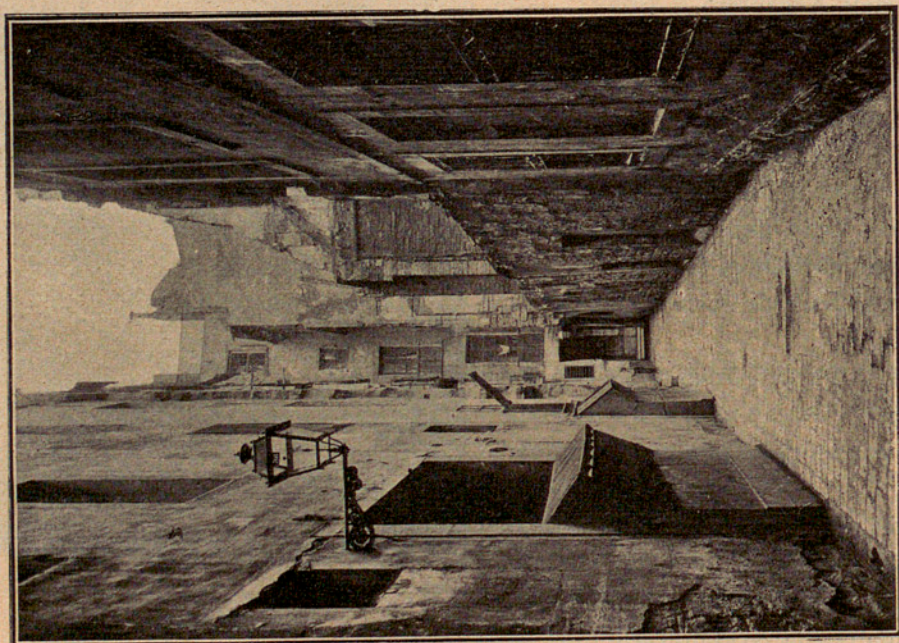
201. Vista del carrer des del arch d'entrada per la Argentería.

202. Arch d'En Burgés vist de costat y angle que formava lo carrer.

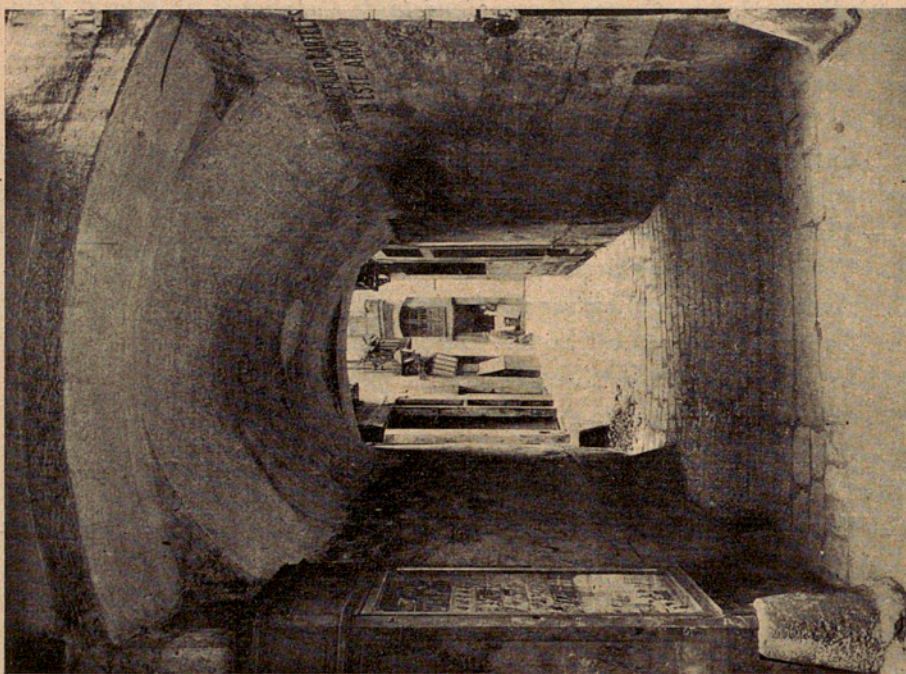
203. Lo carrer des del arch de la Argentería.

165.—Arch d'entrada al carrer d'En Paláu
(Dibuix de Rigalt)

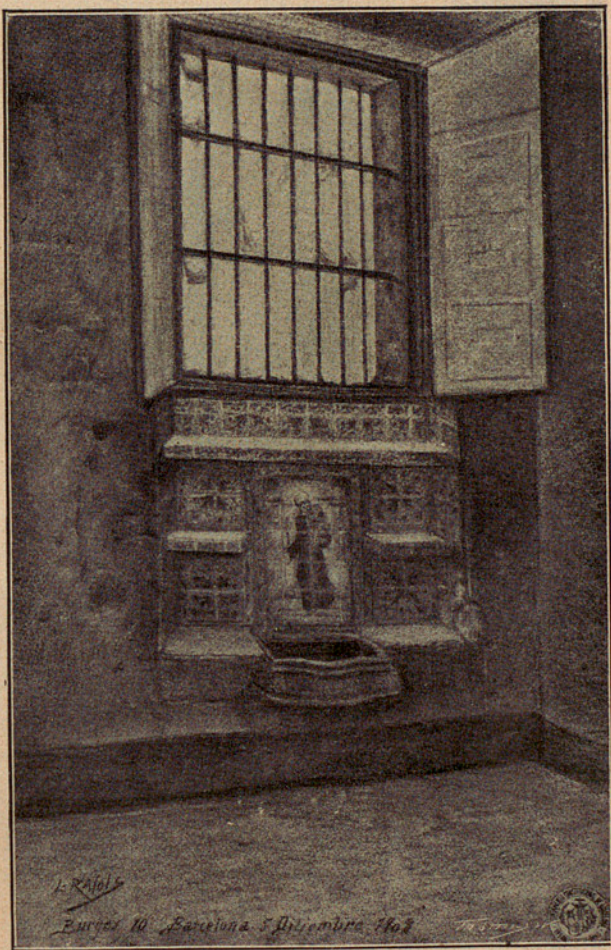

172. —Lo carrer d' En Paláu mirant a la Argenteria.
A la esquerra
los típics obradors dels argenters

185. —La volta del carrer del Arch de Sant Miquel, travessia
del carrer de la Mar o de la Argenteria,
que-s formà del segle XII al XIII y desaparegué en 1909

204. Lo carrer mirant a la Argentería.
 205. Arch que dóna a la Argentería.
 206. Arch d'En Burgés donant al carrer d' En Malla. Fotografia publicada en la p. 27.
 207. Arch d'En Burgés igual a la anterior.
 208. Arch d'En Burgés com la anterior.
 209. Lo carrer mirant a la Argentería.
 210. Pica y arrimader de rajoles de la cuyna de la casa n. 4. Dibuix Ràfols.
 211. Arch d'En Burgés vist de costat com en lo n. 202.
 212. Arch d'En Burgés entrant per la Argentería.
 213. Lo carrer ab lo arch al fons.
 214. Arch del segle xiii.
 215. L' arch del segle xiii.
 216. Plaça dels Argenters.—Devía son nom a haver-hi hagut obradors d'argenters. Era de mólt reduhides dimensions, consistint en una cruilla de carrers.—Vista de la placeta des del carrer de Baseya.
 217. Fragment de morter. Dibuix Ràfols.
 218. Vista cap al carrer de Baseya.
 219. Vista de la placeta: l' angle de la dreta va cap al carrer dels Argenters y lo de la esquerra es lo carrer d' En Burgés.
 220. Vista mirant al carrer de la Fenosa.
 221. Vista de la placeta presa des del carrer de la Fenosa.
 222. Detall de la placeta. Aquarela Urgell.
 223. Fragment d' un morter. Dibuix Ràfols.

210.—Pica y arrimader de rajoles de Valencia de la famosa casa dels anarquistes (carrer d' En Burgés n. 4)
 Dibuix Ràfols

224. Conjunt de terrats pres des de dalt del carrer de la Fenosa: en primer terme lo terrat de Càn Laforja, seguint-ne altres del carrer d'En Burgés fins los del de Manresa al fons.

213.—La reconada del carrer d'En Burgés ab l'arch que-l comunicava ab lo d'En Malla. Carrers formats del segle XII al XIII y totalment desapareguts en l'any 1909

225. Vista des de sota l'Arch d'En Burgés.

226. Vista general de la placeta presa des del carrer de la Fenosa.

227. Vista general de la placeta y terrat de Càn Laforja.

228. Vista general del carrer dels Argenters presa des de la placeta dels Argenters.

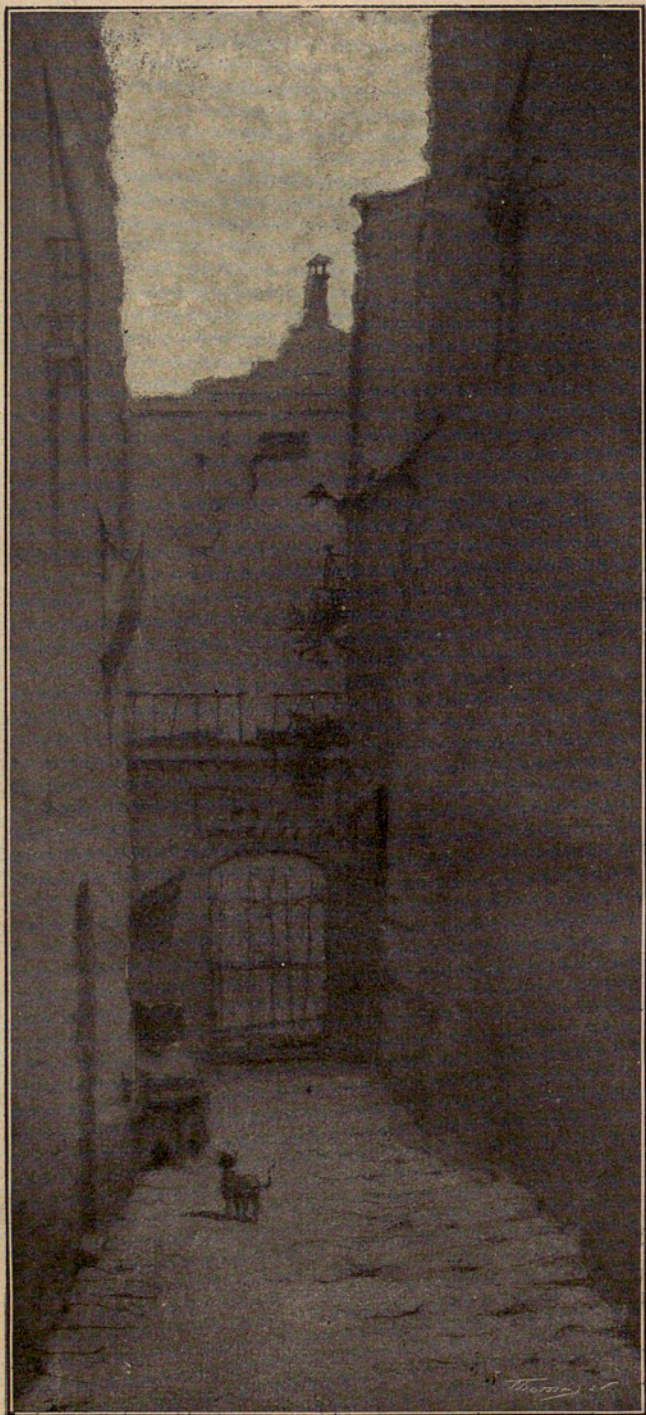
229. Placeta dels Argenters ab lo terrat de la casa cantonada a Aymerich y Burgés. Aquarela Soler.

230. **Càrrer de la Fenosa.**—Anava de la Argenteria a la plaça dels Argenters. Nom antiquíssim, existent ja en lo segle XII, època en que-s formà. Al Territori de Barcelona, cap al Llobregat, existia cert lloch baix dit *Llanes Fenoses* (segle XI); a Vespella, en 1257, existí la *coma Fenosa*; a Valencia, la *plaça de Fenosa* estava junt a la de Vilafamers; en 1289 vivia lo cavaller català Jaume Gili d'*Aygua fenosa*. Lo *fenum* llatí (herva que serveix per lo bestiar) dóna en la llengua

italiana la paraula *fenoso*.—Llegim que dit carrer portà una temporada lo nom de carrer de *les Escoles Novelles* per haver-s'hi instalat les primeres del modern sistema. Hi hagué en ell la derrera casa gremial dels Argenters, obrada en lo segle XIX.—Vista presa des de la reconada propera a la placeta dels Argenters.

229. — La placeta dels Argenters, ab lo terrat-jardí de Càn Laforja (Aquarela de Domingo Soler)

246.—«La Pigada de Cal Drapayre» (Fantasia de Modest Urgell)

231. Vista parcial mirant a la Argentería, quina primera casa se veu al fons.
232. Altra vista parcial del carrer.
233. Vista del carrer de la Fenosa des de la plaça dels Argenters. A mà dreta apar lo carrer d'Aymerich. En la casa de la cantonada se fundà en 1876 lo Centre Excursionista de Catalunya.
234. Alguns terrats. Aquarela Cardunets.
235. Vista parcial del carrer de la Fenosa.
236. Pintures de la casa n. 14.
237. Cuyna de la casa n. 14.
238. Pintures del menjador de la casa n. 14.
239. Lo carrer vist des de la placeta dels Argenters, tenint a la dreta lo carrer d'En Aymerich.
240. Lo propi carrer fotografiat des de la Argentería.
241. Vista del carrer de la Fenosa mirant a la placeta dels Argenters.
242. Vista parcial del carrer de la Fenosa igual a la n. 241 y 243.
243. Vista parcial del carrer de la Fenosa com la anterior.
244. Una de les móltes reconades de dit carrer. La casa de la dreta fôu la del gremi d'Argenters.
245. Vista parcial del carrer de la Fenosa des de la placeta dels Argenters, tenint a la dreta lo carrer d'En Aymerich.

246. **Carrer de Manresa.**—Abans dit del *Hostal de Manresa*. Donava a la Argentería y no tenia sortida. Consigna la *Rúbrica de Bruniquer* (v. III, f. 243) que, en 1710, s'otorgà permís a En Vilarubia de «construhir un Pont en lo angol de llurs cases situades al carrer den Palau, qui mira al carrer den *Jordi Ras*, vulgarment dit, del Hostal de Manresa». Un document del 1813 diu que fôu abans dit d'*En Jordi Nàs*. La placa del carrer de Manresa fôu remesa al Ajuntament de dita Ciutat, que la demanà pera posar-la al seu Musèu Municipal.

Fantasia: «*La pigada de cal drapaire*. Sa mare va morir pel còlera del 54. Té un gat negre que mossega y esgarrapa, sort que no es rabiós, y tota la sort els pervé de la Teresa, una germana de son cunyat que tira las cartas (sa germana s'entén), y tot sense malicia y ab la més bona fé. La veritat es que per lo que'ls ting tractats als vehins d'aquesta barriada, dec confessar que son amables; servicials, senzillots y bona gent; sort que per ells tot es una sort; sort que'l dugueren al hospital, sort que sols es trencà una cama y sort que ab la reforma, tota aquella societat de drapaires, moscas, ratas y escarabats, tindrà que buscar altres clavegueras, nous rellogatges y pisots de sis pessetas y aquí teniu la pigada del carrer d'en Malla... (Per l'original, Katuful)». Aquarela Urgell.

247. L'arch que comunicava ab la Argentería. Aquarela Urgell.
248. «Una taverna». Aquarela Urgell.
249. Arch d'entrada al carrer de Manresa. Aquarela Soler.
250. Vestíbul de la casa n. 8 tirant-la a terra.
251. Entrada al carrer per lo de la Argentería.
252. Pati y pou de la casa n. 8. Tenia apariencia pobre y mesquina. A mida que la despullaren dels envans, aparegué un alberch del segle xiv. Los finestrals, son magestuós brocal del pou tallat d'una sola pessa y una interesantíssima llar en la planta baxa, ja li davan caràcter senyorial. Al primer pís aparegué un sever entexinat, ab daus de pedra que la aguantavan mostrant una creueta policromada. Elegant arcada voltava lo pati. Al pís según, de dintre la llinda d'un balcó o finestra, sorgí bonich escut policromat. Entre los embigats y entarimats dels sostres hi havían uns tres palms de terra encaminada a matar tota mena de soroll. Lo centenari edifici recorregué tota la escala social. De casa senyorial passà a taller industrial, intalant-s'hi una fundició de ferre; après fôu de drapayre, y derrerament s'hi allotjà lo vici més degradat. Bé podèm clamar «sic transit gloria mundi». Aquarela Ràfols.
253. Enderrochs de la casa n. 4, o siga l'acreditat Hostal de Manresa que donà nom al carrer.
254. Arch del carrer vist des de la Argentería. Aquarela Urgell.
255. Detall del primer pís de la casa n. 8: l'embigat sostingut per cartelles decorades ab creus policromades. Veja-s lo n. 252.
256. Según pís de la casa n. 8.
257. Según pís de la casa n. 6, hont nasqué lo malhaurat crítich artístich Ramón Casellas.
258. Vista general del carrer de Manresa mirant a la Argentería.
259. Entrada al carrer per lo cantó de la Argentería.
260. Archs del vestíbul de la casa n. 8.
261. Enderrochs del primer pís de la casa n. 5.
262. Exterior de la casa n. 5. Havía sigut la casa gremial dels Mitjayres, ab un sol pís, coronat ab ayrosa portxada formada de columnes. La destruiren totalment al convertir-la en casa de quatre replans. Al derrocar-la se descobrí la sala de Junes ab llurs sitials y penja-robes y típica capella. Les grans dimensions d'aquesta la feyan a propòsit per guardar-s'hi lo tabernacle o misteri ab que dit gremi solía concòrrer a les processons de Setmana Santa. També se descobrí la filera de columnes de la portxada sobirana. Pertanyen a la propria casa los ns. 261, 264, 266, 267, 275, 276, 278, 289, 296, 302, 305, 306, 307, 309, 311, 314, 315 y 319.
263. Lo carrer de Manresa entrant per la Argentería.
264. Quadra de la casa n. 5. Dibuix Ràfols.
265. Archs d'entrada al carrer per la part de la Argentería.
266. Cuyna del según pís de la casa n. 5.

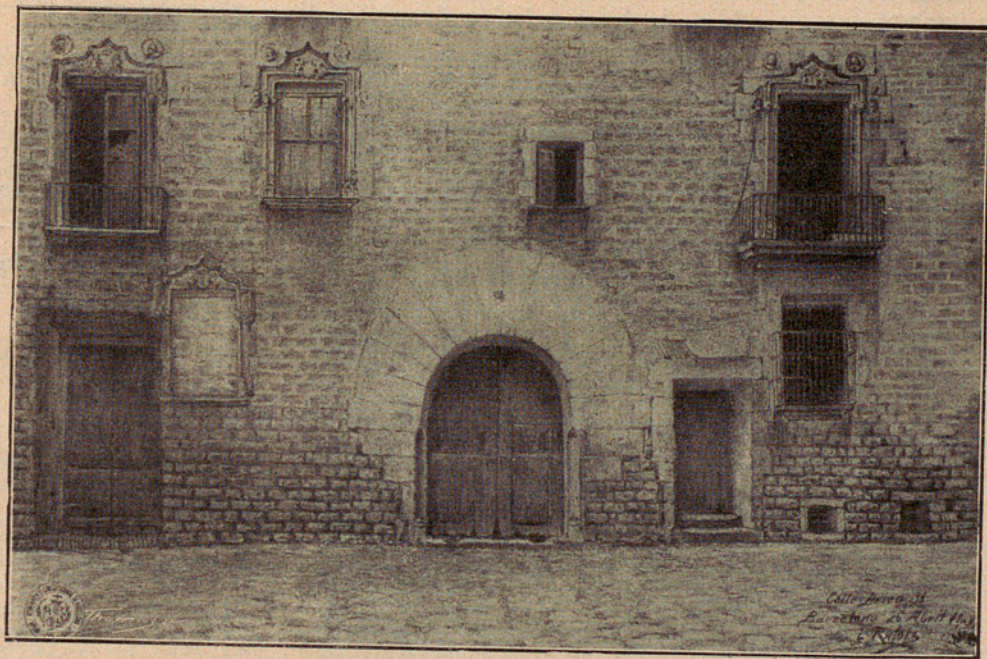
267. Vista parcial de la sala gremial dels Mitjayres o siga la casa n. 5.
268. Primer pís de la casa n. 8 al derrocar-se.
269. Archs del vestíbul de la casa n. 8.
270. Brocal de pou d'una sola pessa de la casa n. 8.
271. Quadra de la casa n. 4 (antich hostal de Manresa).
272. Comunes vehinals en la escala de la casa n. 8. Eran dues, una enfront la altra, per tots los vehins de la casa.
273. Picaporta. Dibuix Ràfols.
274. Fragment de cartela. Dibuix Ràfols.
275. Picaporta de la casa n. 5. Dibuix Ràfols.
276. Picaporta. Dibuix Ràfols.
277. Escut de pany. Dibuix Ràfols.
278. Cuyna del segón pís de la casa n. 5. Dibuix Ràfols.
279. Cartela. Dibuix Ràfols.
280. Escut de pany. Dibuix Ràfols.
281. Fragment de cartela. Dibuix Ràfols.
282. Capitell. Dibuix Ràfols.
283. Ceràmica apareguda en los enderrochs. Dibuix Ràfols.
284. Abach de capitell. Dibuix Ràfols.
285. Capitells. Dibuix Ràfols.
286. Archs de la casa n. 4, antich hostal de Manresa. Dibuix Ràfols.
287. Archs de la casa n. 4, antich hostal de Manresa.
288. Archs de la casa n. 4, antich hostal de Manresa.
289. Primer pís de la casa n. 5, gremial dels Mitjayres.
290. Quadra de la casa n. 4 (hostal de Manresa).
291. Vista del carrer mirant a la Argentería.
292. Cuyna dels baxos de la casa n. 8. Dibuix Ràfols.
293. Pati de la metexa casa ab la cuyna al fons.
294. La predita cuyna al tirar-la a terra.
295. La metexa cuyna al enderrocar-la.
296. Ninxo o capella de la sala gremial dels Mitjayres (casa n. 5).
297. Primer pís de la casa n. 8. En lo dintell del balcó escut policromat.
298. Portal d'entrada a la casa n. 8.
299. Pati de la casa anterior.
300. Arch cap al carrer de la Argentería.
301. Entrada al carrer per la Argentería.
302. Grua de ferre de la casa gremial dels Mitjayres. Dibuix Ràfols.
303. Cartela. Dibuix Ràfols.
304. Picaporta y escut de pany. Dibuix Ràfols.
305. Enderrochs de la casa n. 5, gremial dels Mitjayres.
306. Vista parcial de la propia casa gremial.
307. La sala dels Mitjayres.

- 308. Entrada al carrer per la Argenteria.
- 309. Escala y grua de la casa gremial dels Mitjayres.
- 310. Rajoles de llossanes de balcons. Aquarela Ràfols.
- 311. Porta de la sala gremial dels Mitjayres. Dibuix Ràfols.
- 312. Rajoles de Valencia trobades en la casa n. 43, cantonada al carrer d'En Dufort y d'En Gim-Nàs. Aquarela Ràfols.
- 313. L'arch d'entrar a la Argenteria mirat des del interior del carrer.
- 314. Pintura del sostre del segon pis de la casa gremial dels Mitjayres. Aquarela Ràfols.
- 315. Sala gremial dels Mitjayres. Dibuix Ràfols.
- 316. Archs d'entrada al carrer junt a la Argenteria.
- 317. Lo carrer mirant a la Argenteria.
- 318. Arch d'entrada al carrer mirant a la Argenteria.
- 319. Columnes de la portxada sobirana, trobades dintre la façana de la casa gremial dels Mitjayres. Dibuix Ràfols.

320. **Carrer de Basea o Baseya.** — Anava de la Argenteria a la plaça del Angel. Molt s'ha fantasiat sobre son nom; segons uns devallà de certa antiga familia Baseya propietaria d'una fortalesa; altres, del recort d'un dels setges posats a Barcelona a derreries del segle x, en lo qual Almanzor féu degollar a Borrell II y a 500 cavallers catalans, llençant llurs testes ab les *baseges* al interior de la Ciutat. La del Comte caygué en aquest carrer des de llavors nomenat, per dita circumstancia, *lloch de la basetja*, que-s transformà en *Baseya*. Pau Parasols y Pí, Pbre., ab referencia a Sant Feliu de Torelló, troba que *camp de la baseya* equival a camp dels toners. A Barcelona, en 1323, se prohibia «combatre ap *baceges* ne ab peres». *Baseya* se diu un carrer de Sentmenat, un torrent de Sant Feliu de Codines, un coll prop Vilalleons (any 1315), etc., de manera que es paraula usual catalana, y, per tant, de significat general. En los segles xiv y xv, la existencia de les *basses de Baseya* poden donar-nos una guia. Algunes de quines basses han pervingut fins l'any 1909. Opinàm serà *la baseya* solar hont hi han *basses*. En 1140 se consigna lo lloch, al que diuen Baseya (*loco quam vocant baseiam*); en 1143, les cases al burg de Barcelona dessota lo mur, junt a la baseya (*domibus quas habemus in burgo barchinone subtus murum iuxta baseiam*), y en 1196 surt per primera vegada lo carrer de Baseya (*in burgo barchinone in calle de baseia*). Abans, o siga en lo segle xi, sols conexèm en aquell lloch la *via transcivitatem* en l'any 1023 y la muralla dita *dels Aladins* en 1032 (35). Assolí importancia aquest carrer, y en los segles xiv y xv pren caràcter aristocràtic. Consigna la *Rú-*

(35) 1261 (vi kalendas Maig) «domibus cum operatoribus et pertinentiis eorum quas habebatis in burgo barchinone in carreria qua dicitur de baseya» (Manual vi del Arxiu Curia Fumada de Vich). — «Les baces de baseylla» (*Delliberacions del Concell barceloni 1433-1437*, f. 174).

brica de Bruniquer (v. III, f. 240), ab referencia al any 1662, que la secció del actual carrer de Baseya, compresa entre la plaça del Angel y la endrona primera, se-n deya *Devallada d' En Boçot*. Es lo cert, que en 1495 ve mentat lo carrer «de Beseya *novissime*» (36), lo que denotaria fer-se en la segona meytat del segle xv. Llavors s'autorisà a Joseph de Casademunt per «paredar de pedra y calç lo enfront del un cap del Carrer o Devallada den Boçot, es a saber a la part de baix, que es una bolta que confronta ab lo carrer que va

320.—Notable casa senyorial dita Càn Serrallonga, al carrer de Baseya (Dibuix Ràfols)

del Carrer de Baseya a la font y Plassa olim dita del Blat vell y vuy del Angel». — La fotografia es de la façana de la casa senyorial de Serrallonga al n. 31 del carrer de Baseya. Dibuix Ràfols.

- 321. Finestra de la casa n. 36. Dibuix Ràfols.
- 322. Columna, base y capitell. Dibuix Ràfols.
- 323. Part d'una finestra de la casa n. 36. Dibuix Ràfols.
- 324. Enderrochs de la casa n. 15. Los archs que-s veuhen enfront, sostenían un jardí a la alçada del primer pís.
- 325. Vista de la placeta de María Isabel, nom que li donà l'Ajuntament l'any 1827, en honor a la dona de Ferràn IV de Catalunya y VII de Castella. A la reconada existía una rexa que donava a les muralles romanes. Enfront se

(36) *Colección de documentos, etc., del Archivo de la Corona de Aragón*, v. xxviii, p. 82.

veu la baxada de Caçadors o d'En Caçador, en la que hi havia, al acabar lo segle xv, lo forn de la *devallada de Sant Just*.

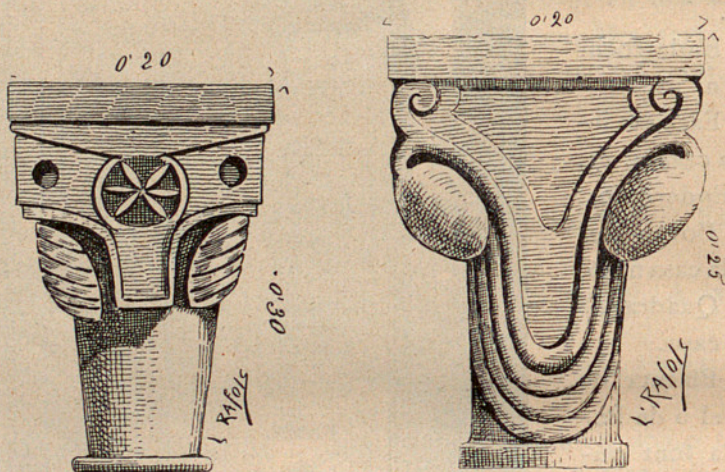
326. Vista del carrer mirant a la Argenteria.
327. Vista parcial del carrer.
328. Vista del carrer des de la plaça del Angel.
329. Vista del carrer des del Arch d'En Isern.
330. Vista del carrer des de la placeta de la reyna Maria Isabel cap a la reconada de la plaça del Angel. En la casa de la esquerra nasqué lo literat Emili Vilanova; en la de la dreta existían despulles d'art gòtiques molt mutilades.
331. Arcada de les muralles prop la plaça del Angel. A la paret de la carboneria se veyan los grans carrèus de pedra del mur romà. La veu popular suposava haver-se obert allí, en altre temps, un portal vers la mar, mostrant lo carboner lo pís de roca viva, hont se deya existir-hi en una argolla de ferre per amarrar barques. La arcada d'entre les muralles serví per edificar-hi al demunt les cases que estavan a la part de dintre la Ciutat. Veja-s la fotografia que publicàm en la p. 29, que dóna idea exacta d'aquests archs.
332. Quadra d'una de les cases d'aquest carrer.
333. Vista parcial del carrer.
334. Placeta de Baseya, entre los carrers del Pom d'Or y d'En Jupí.
335. Vista parcial del carrer com la del n. 327.
336. La entrada del carrer des de la plaça del Angel. A la esquerra comença lo carrer de Jaume I.
337. Vista de terrats; al fons lo campanar de Santa Agata. Aquarela Renart.
338. Cúpula del oratori de la casa n. 36. Estigueren dos o tres mesos discutint-se lo valor de les seves pintures: essent costosíssim lo seu transport, l'Alcalde ordenà son derrocament a 19 Abril 1909.
339. Típica cuyna.
340. Una alcoba.
341. Alcoba de la casa n. 10, habitada per Emili Vilanova.
342. Vista parcial del carrer. Aquarela Soler.
343. Placeta de Maria Isabel, vulgarment dita també de Baseya.
344. Carrer de Baseya ahont l'exemplava la plaça de Baseya o de Maria Isabel.
345. Balcó de la casa n. 31 (casa Serrallonga).
346. Fantasia sobre lo carrer de Baseya. Aquarela Urgell.
347. Placeta de Maria Isabel o de Baseya.
348. Vista parcial del carrer mirant a la Argenteria.
349. Vista del carrer presa des de la reconada que va vers la Argenteria. A la casa del fons s'hi establí, en la primera meytat del segle xix, la logia masònica principal de Barcelona.

350. Vista general del carrer igual a la n. 349.
351. Vista del carrer tenint a la dreta la casa n. 11.
352. Placeta de Maria Isabel o de Baseya.
353. Vista del carrer mirant a la Argenteria, junt a la casa n. 31.
354. Vista del carrer igual a la n. 353, però a la inversa.
355. Vista parcial del carrer. A mà dreta casa Serrallonga com la 354.
356. Vista parcial del carrer.
357. Pati y escala de la casa n. 31 o de Serrallonga. Aquarela Ràfols.
358. Enderrochs de la metexa casa.
359. Enderrochs del pati y vestíbul de la escala de la metexa casa n. 31.
360. Enderrochs de la casa n. 15.
361. Escaleta interior de la casa n. 13.
362. Enderrochs.
363. Porta del oratori de la casa n. 36.
364. Quadra de la propia casa.
365. Placeta de Maria Isabel o de Baseya, ab la font pública.
366. Passadís de la casa n. 42, que portava al carrer de la Tarongeta, ab lo pati y escala principal.
367. Celler de la casa n. 31. La veu popular suposava haverhi enterrats tresors.
368. Finestra del pati de la metexa casa.
369. Part alta del balcó de la casa n. 31 (Serrallonga), fotografia publicada en la p. 38.
370. Pati de la propia casa obrat al segle xvi.
371. Porta del celler de la metexa casa.

352.—Lloch hont existiren les *basses de Baseya* (¿una redundancia?) convertit en *placeta de Baseya* o de Maria Isabel. Estava al mitg del carrer de Baseya y a la sortida de la baxada d'En Càçador

- 372. Part alta del balcó de la propia casa.
- 373. Finestra de la metexa casa.
- 374. Passadís de la casa n. 40, que duya al carrer de la Tarongeta.
- 375. Finestreta y gàrgola de la casa n. 31.
- 376. Porta del pati de casa Serrallonga.
- 377. March y porteta d'alcoba de la casa n. 13. Dibuix Ràfols.
- 378. Grua de ferre de la casa n. 40. Dibuix Ràfols.
- 379. Enderrochs de la casa n. 15. Dibuix Ràfols.
- 380. Fantasia sobre lo carrer de Baseya. Aquarela Urgell.
- 381. Capitell trobat a la casa n. 15. Dibuix Ràfols.
- 382. Vista parcial del carrer. A mà esquerra la casa n. 31, càn Serrallonga.
- 383. Despulls d'un torreó de la casa n. 32, convertida en magatzem.

Capitells trobats dintre parets al derrocar-se una casa, al carrer de Baseya

- 384. Pati de la casa n. 10, hont morí Emili Vilanova.
- 385. Porta de la casa Serrallonga, n. 31.
- 386. Passadís, pati y escala de la casa n. 40, conduhint al carrer de la Tarongeta.
- 387. Finestral gòtic, segurament del segle XIV, interior de la casa n. 9, que havia sigut del gremi dels Argenters.
- 388. Part baxa de la façana de la casa n. 31.
- 389. Pati de la casa n. 10, hont morí Emili Vilanova.
- 390. Finestral de la façana de la casa n. 9.
- 391. Balcó exterior de casa Serrallonga n. 31.
- 392. Vista de terrats. Aquarela Cardunets.
- 393. Part baxa de la façana de casa Serrallonga. Aquarela Soler.
- 394. Terrassa de la casa n. 42. Los balcons de mà esquerra guaytan al carrer de la Tarongeta. Aquarela Cardunets.

- 395. Escala de la casa n. 15. Aquarela Soler.
- 396. Porta de casa Serrallonga. Aquarela Soler.
- 397. La metexa porta vista de front. Aquarela Ràfols.
- 398. Part alta d'una porta de la casa n. 31, dita d'En Serrallonga.
- 399. Passadís de la casa n. 40 que anava al carrer de la Tarongeta.

382.—Casa dita d'En Serrallonga, al carrer de Baseya n. 31,
obra segurament al segle XVI

- 400. Detall d'una finestra del pati de casa Serrallonga.
- 401. Escala de la casa n. 10.
- 402. Pati de la casa n. 9.
- 403. Escala de casa Serrallonga o sí la n. 31.

404. Balcó exterior de casa Serrallonga.
405. Finestral gòtic del antich Colegi dels Argenters, derrerament en lo pati de la casa n. 9.
406. Balcó del pati de la casa n. 9.
407. Vista parcial del carrer de Baseya. A mà esquerra casa Serrallonga.
408. Part baixa de la façana de casa Serrallonga.
409. Finestreta gòtica a la escala de la metexa casa.
410. Pati interior de la casa n. 9, antigament dels Argenters.
411. Finestra de la casa n. 51. Dibuix Ràfols.
412. Un fragment de Càn Serrallonga. Aquarela Urgell.
413. Fragments trobats en la casa n. 8.
414. Façana del pati de la casa n. 9, en altre temps propietat del gremi dels Argenters. Dibuix Ràfols, publicat en la plana 48.
415. Passadís de la casa n. 40 que duya al carrer de la Tarongeta.
416. Porta del pati de casa Serrallonga o sía lo n. 31.
417. Finestral gòtic de casa Serrallonga.
418. Balcó de la metexa casa.
419. Finestreta gòtica de la escala de la propia casa n. 31.
420. Finestral gòtic de la casa n. 9 ó gremial dels Argenters.
421. Passadís de la casa n. 40 que anava al carrer de la Tarongeta.
422. Pati y escala de la casa n. 31. Aquarela Ràfols.
423. Finestra de la façana de la casa n. 9, gremial dels Argenters.
424. Finestral gòtic del pati interior de la metexa casa.
425. Balcó exterior de casa Serrallonga.
426. Interior de la metexa casa. Gran arcada d'un torreó convertida en magatzem.
427. Arch de les muralles, entrant al carrer de Baseya prop de la plaça del Angel.
428. Finestral gòtic de casa Serrallonga.
429. Pintura del sostre de la casa n. 13.
430. Reconada del carrer. L'arch que-s veu al front fôu fet per aprofitament de les muralles durant lo segle xiii. Dibuix Ràfols.
431. Carrer de Baseya, ab la reconada al fons que va a la plaça del Angel.
432. Fragment de muralles romanes.
433. Finestral gòtic de casa Serrallonga.
434. Porta interior de la casa n. 13. Dibuix Ràfols.
435. Placeta de Baseya. Aquarela Urgell.
436. Finestra de la casa n. 36. Dibuix Ràfols.
437. Cartela de la casa n. 36. Dibuix Ràfols.
438. Fragments de mur romà ab edificacions al demunt. Dibuix Ràfols.
439. Arch interior aparegut al enderrocar la casa n. 42.
440. Escala de la casa n. 32.

441. Cuyna y comuna en una sola habitació, al primer pís de la casa n. 12.
442. Porta gòtica interior de la casa n. 13.
443. Una de les portxades del carrer.
444. Escaleta oberta a les muralles al interior de la casa n. 6.
445. Picaporta de la casa n. 15. Dibuix Ràfols.
446. Escala de la casa n. 15. Dibuix Ràfols.
447. Picaporta de la casa n. 15. Dibuix Ràfols.
448. Escut de pany de la metexa casa n. 15. Dibuix Ràfols.
449. Archs dels baxos de la casa n. 42.
450. March porteta d'alcoba de la casa n. 13.
451. Sala al primer pís de la casa n. 36.
452. Interior de les golfes de la casa n. 44.
453. Exterior de les golfes de la casa n. 44.
454. Esgrafiats de la casa n. 2 de la placeta de Baseya.
455. Esgrafiats de la casa n. 2 de la placeta de Baseya.
456. Pati y escala de la casa n. 32.
457. Sales del segón pís de la casa n. 36.
458. Porta interior de la casa n. 15. Dibuix Ràfols.
459. Capitell de la casa n. 15. Dibuix Ràfols.
460. Finestra de la casa n. 15. Dibuix Ràfols.
461. Medalló esculpturat de la casa n. 40. Dibuix Ràfols.
462. Escala de la casa n. 15. Dibuix Ràfols.
463. Medalló esculpturat ab figures del Renaxement, trobat en la casa n. 40. Dibuix Ràfols.
464. Baxos de la casa n. 40.
465. Interior de la casa n. 31. Gran arcada en les despulles d'un torreó convertit en magatzèm.
466. Grua de pou de la casa n. 40.
467. Una portxada del carrer.
468. Pati y escala de la casa n. 11.
469. Porta de la casa n. 9.
470. Arch en les muralles, com la fotografia 427.
471. Baxos d'una casa.
472. Entrada y escala de la casa n. 15.
473. Sala del segón pís de la casa n. 6.
474. Entexinat.
475. Entrada y escala de la casa del carrer d'En Dufort cantonada al d'En Jupí, senyalada ab lo n. 56 (37).
476. Dipòsit de carbó de la casa n. 6. Les parets són del mur romà. La

(37) Aquesta fotografia deuría estar en la secció corresponent al carrer d'En Dufort. Veja-s per aquesta casa los ns. 43, 46, 47, 48 y 56.

veu popular suposava que en aquesta casa existia un pou hont s'hi criavan anguiles.

- 477. Entrada y escala de la casa n. 40.
- 478. Pati y sortidor del primer pis de la casa n. 40.
- 479. Portxada exterior de la casa n. 44.
- 480. Finestral gòtic de casa Serrallonga.
- 481. Entrada y escala de la casa n. 38.
- 482. Despulles d'un torreó en la casa n. 32.
- 483. Portalada de la casa n. 30.
- 484. Finestral gòtic de la casa n. 40.

485. **Carrer dels Abaxadors.** — Anava de la plaça de Santa Maria al carrer del Pom d'Or. En ell s'instalaren ja abans del segle xv los industrials d'aquest ofici. — Vista del carrer ab lo campanar de Santa Maria al fons.

486. Lo carrer pres des de la cantonada del carrer de la Tarongeta, que-s veu a la esquerra.

487. Vista del carrer ab lo campanar de Santa Maria al fons. En una casa de la dreta, construïda al començar lo segle xix, s'instalà en 1868 la primera capella evangèlica y escola protestant. A la dreta se veu la cantonada del carrer de la Nau.

488. Lo propi carrer, vegent-se a la dreta les dues cantonades dels carrers d'En Jupí y de la Nau, y a mà esquerra la entrada del carrer de la Tarongeta.

489. Picaporta. Dibuix Ràfols.

490. Picaporta. Dibuix Ràfols.

491. **Carrer d'En Plegamans.** — Va del carrer dels Abaxadors al dels Cambis Nous. Segons tota apariencia, estava en aquest carrer altre dels tres alfondechs reials de la Mar, adquirits per Berenguer de Montcada en 1258 (veja-s ps. 28 y 63). No-l toca la Vía Layetana. — Fantasía. Aquarela Urgell.

492. **Placeta d'En Caçador.** — No té sortida y va al enfront de la plaça de Sant Just, antigament fossar de Sant Just. S'hi entra per porta ab rexa. Son nom pervé d'una familia Caçador, de la que n'havían sortit quatre bisbes. No la toca la Vía Layetana. — Finestra d'una torra de les muralles, segurament obrada en lo segle xi. En l'any 1032 existia pròximament en aquesta part de muralles la torra *Ventosa*, que bé podria ésser la de que-s tracta.

493. La primera de les finestres de la torra de les muralles romanes.

494. Gran casal que forma la plaça d'En Caçador. Dibuix Ràfols.

495. La propria finestra de la torra dels ns. 492, 493, 498, 502 y 503.

496. La segona finestra de la torra.

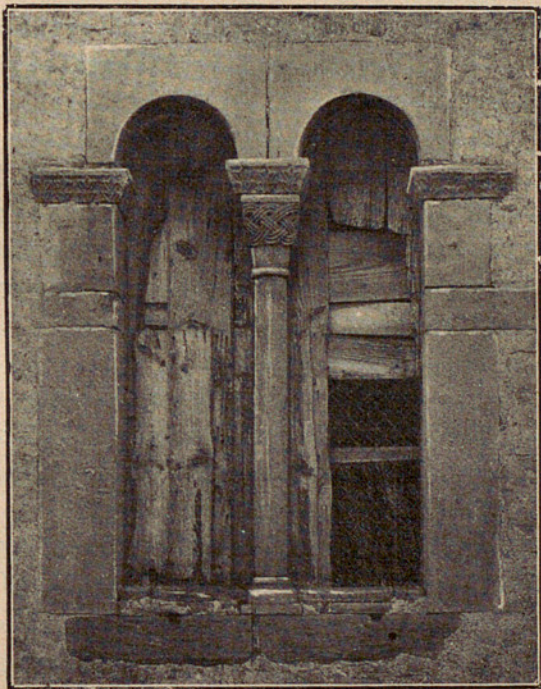
497. Finestra de la metexa torra, que-s reproduheix en los ns. 496, 501, 503 y 504. Dibuix Ràfols.
498. Finestra de la torra. Dibuix Ràfols.
499. Part alta de la torra.
500. Vista general de la torra hont apareix la tercera finestra que-s fotografia en lo n. 505.
501. Finestra de la torra.
502. Finestra de la torra.
503. Torra romànica hont se veu la situació de les finestres calificades en lo catàlech de primera y segona. Dibuix Ràfols.
504. Finestra de la torra.
505. Finestra de la torra, que es la que tractàm en lo n. 500.

506. **Carrer de la Argenteria.**—Anava de la plaça de Santa Maria a la del Angel. Començà a donar-se-li aquest nom durant lo segle xv (38) ab motiu d'establir-s'hi los industrials argenters. Abans se digué *de la Mar*. Anà formant-se a mitjans del segle xi, constant lo carrer *de la Mar* en un document del any 1083.—Entrada al carrer del Sant Christ de la Argenteria.

507. Entrada al carrer d'En Grunyí, que està fora de la part d'Argenteria enderrocada per la Vía Layetana.

508. Entrada al carrer per la plaça del Angel. La casa de tres pisos que fà angle a mà dreta, essent la segona del carrer, donava entrada al carrer de la Fenosa, quina cantonada fà desaparèixer la perspectiva.

509. Entrada al carrer per la plaça del Angel.
510. Entrada al carrer dels Vigatans.
511. Volta del Sant Christ de la Argenteria.
512. Arch de la façana de la casa ns. 14 y 16.
513. Entrada al carrer dels Vigatans.

493.—Finestra romànica, tal vegada del segle xii, que s'obra en la torra de les muralles de la plaça d'En Caçador

(38) Any 1436 «carrer de la Argenteria». *Registre 3127*, f. 146, Arxiu de la Corona d'Aragó.

- 514. Entrada al carrer per la plaça del Angel.
- 515. Entrada al carrer d'En Girití.
- 516. Vista de la Argentería: a la dreta la entrada al carrer d'En Girití y a la esquerra la del d'En Burgés.
- 517. Vista de terrats y colomers. La cria de coloms, molt famosa, constituí un sport quasi exclusiu dels barris de Sant Pere y de Santa María, hont eran freqüents les guerres entre colomers. Veja-s la p. 44.
- 518. Terrats típics ab colomers y una glorieta d'encanyissat y testos.
- 519. Vista de terrats presa des d'un que mirava a la plaça del Angel.
- 520. Vista de terrats presa des de la Argentería y mirant a la plaça del Angel, hont se véu marcada la apertura de la Vía Layetana.
- 521. Vista de terrats y colomers com la del n. 517. Fotografia publicada en la p. 45.

522. **Carreró del Sant Christ de la Argentería.** — Lo nom pervé d'una imatge existent en la volta d'entrada al carrer y anys ha desapareguda. No tenia sortida. Per sa entrada veja-s lo n. 506.—Vista del carreró presa des del interior del carrer mirant al de la Argentería.

- 523. Vista igual a la anterior.
- 524. March d'alcoba.
- 525. Endrona que fôu en son temps continuació del carrer.
- 526. Vista de terrats mirant a la plaça del Rey.
- 527. La reconada hont lo carreró no passa va més enllà.
- 528. Cuyna d'un terrat.
- 529. Vista panoràmica de tota la Argentería, destacant-se la plaça del Angel y los campanars de Santa María al fons.
- 530. Cuyna d'un quint pís.
- 531. Escala y porta de terrat.
- 532. Habitació en un terrat.
- 533. Arch d'entrada al carrer esguardant a la Argentería.
- 534. Lo carrer ab son final interceptat per una casa.

535. **Plaça del Angel.** — Es un dels llocs de més antich urbanisats, y, per tant, que més vicisituts ha sofert. En lo segle d'August hi anava a parar la gran carretera romana, que de Roma, per les Galies y los Pirinèus, atravessava Espanya per tots cantons. En l'amurallament del segle III se defensà aquella entrada ab fortes torres, que, en la època carlovingia, se transforman en castell dels Vescomtes. Al séu repèu, aturavan de molt antich los venedors, ja que aquella sembla fôu la porta de més moviment, conexas-la per *Portal Major*. La esplanada pren nom de *Mercadal* (segles IX al XII) per verificar-s'hi les principals tranzaccions mercantivols. En lo primer creximent de la Ciutat, durant lo segle XI, iniciat ab construccions en les principals vies

de comunicació, la romana *vía Augusta* y lo Mercadal se rublexen d'alberchs y tallers, y enfront lo portal es alçada una quadrada torra de defensa (segle xiii) que-s conservà en la casa n. 3 de la actual plaça del Angel. La *vía Augusta*, lo carrer de la Mar y les dues altres vies del peu dels murs, al atapahir-se de cases, estrenyeren notoriament lo Mercadal, allunyant-ne la diversitat de transaccions que en ell s'hi verificavan: los venedors d'oli, los de conills y altres peces de caça, los de bestiar, etc., van escampant-se y situant-se en llocs determinats, restant solzament en lo Mercadal, al finar lo segle xii, los venedors de forments y altres grans. D'aquí que se li donga lo nom de plaça del Blat o del Forment (39). Y com en lo segle xiv se vengué també forment en altre placeta d'entre Santa Maria y la mar, per distingir-les una d'altra, al antich Mercadal se li deya *plaça del Forment d'amunt*. En un petit carrer immediat al Mercadal se situaren los venedors de mill, que en lo segle xv s'anomenà *carrer del Mill*, fins que una reforma d'engrandiment de la Plaça derrocà ses cases a mitjans del segle xix. Desapareguts los Vescomtes de Barcelona, lo seu castell, que subsisteix ab lo vell portal romà, es conegut per *castell Vell Vescomtal*. Lo Veguer, quina autoritat substituhí en lo segle xii al Vescomte, s'instalà en aquest edifici, que, en lo segle xiii, li diuhen *Castell* y en lo xiv *Cort del Veguer*. Al arribar al segle xv pren lo nom definitiu de *Presó*. Mentrestant, en lo segle xv, havían pres esclat les suposades tradicions y efemèrides de Santa Eulària. La seva imatge de terra, feta per l'escultor Antoni Claperós, se colocà, en 1456, en l'arch del portal de la Cort del Veguer, enfront la plaça del Blat. Y seguidament, durant lo segle xvi, en la cantonada de dita Plaça, s'hi posà un àngel de planxa de coure, que, ab lo dit extés, senyalava lo lloch hont se pretenia que les reliquies de Santa Eulària havían obrat lo miracle de la immovilitat. Com s'anàs perdent la costúm de vendre blat en dita Plaça, a partir del segle xvi, se li donà lo nom *del Angel*, ab que ha pervingut a nostres dies. L'àngel està al Musèu Municipal. La Plaça ha sigut millorada y ampliada varies vegades, sobre tot a arrencar del segle xiv, que-s constituí en centre de la Ciutat. Del 1350 al 1357, s'agrandà derrocant cases y agregant-li la placeta *dels Fusters*, que s'obria en l'angle superior. Per subvenir a les obres, lo Rey otorgà, en 1350, una imposició especial al forment, ordi, xexa y altres grans que allí se venessen. Per aquest temps s'edificà la bella casa gremial dels Julians. També foren tretes unes velles arcades que recordarian l'antich Mercadal, posant-hi, en 1367, una font pública. En 1397 se féu portxada prop la Cort del Veguer, per resguardar-hi los blats de les pluges. En 1345 se prohibí «a dia de dicmenge ne a festes de madona sancta

(39) Any 1366 (5 Febrer). — Prohibí la Ciutat, «que negun formenter, mercader, mesurer o altre persona qui vena gra, no gos emprar la quartera per vendre forment o altre blat, en lo portxo nou de la mar de la dita Ciutat, ne en les places entorn daquell, tant solament en la plassa del blat». (*Delliberacions del Concell 1365-1366*, f. 37).

Maria, no gos tenir porchs per uendre ne en altra manera, ne alls, formatges, ne cebes, ne altres coses, saluant pa, en la plaça del blat». Era un dels quatre llocs públics hont se cremavan per mà del butxí los articles de llana falsificats. En 1618 s'hi construhí una piràmide a Santa Eulària, de marbres blanchs y blaus. La vella presó o Cort del Veguer se derrocà al començar lo segle XVIII. La reforma més important fôu la del 1845 al obrir-se los carrers de Jaume I y de la Princesa, que la examplaren notoriament, y desaparèixer lo carrer del Mill y la font que encara subsistia en la cantonada d'aquest. Les primeres cases del carrer de la Boria, fins la cantonada de les Filateres, quedaren en la plaça del Angel. En la metexa plaça hi hagueren les carniceries velles, y per altre nom *Majors*, ocupant la planta baixa de les primeres cases de junt a la Tapineria. Demunt d'elles hi havia la casa gremial dels sastres, des del any 1473, ocupant tres cases y tenint un terrat demunt lo pati central de les carniceries. Se pujava al pis de la casa gremial, per una escala exterior que enxiquia lo carrer, segons se manifesta en la interessant trassa feta en 1819 (veja-s lo plan de la p. 49). «A la cantonada de la Tapineria y plaça del Angel, fins al any 1847, hi hagué una torra circular semblant a les encara subsistents a la Plaça Nova» (40). Se tractava d'una de les defenses del principal portal de la Barcelona antiga, quina volta, després de nombroses vicisituts, se derrocà en 1823. — La fotografia figura la entrada al carrer de la Boria ab la primera casa que era torra quadrada gòtica, interessant per ses voltes interiors, de la que n'escríu lo senyor Careta y Vidal: «La casa que toca ab la dels calderers y porta lo número 3, es una memoria venerable de la antiga ensenyança barcelonina. Mentres s'estava fent l'edifici del estudi general o Universitat Literaria, les aules eran establertes en lo carrer d'En Ripoll devant de la volta de Micer Ferrer; no obstant, per insuficiencia del edifici, s'esplicavan algunes materies en altres llocs. Un d'aquests fôu la dita casa, en la qual, segons tradició conservada per estadants antichs, va apendre llatí Sant Ignaci de Loyola a la etat de 33 anys, entre minyons de 12 y 13, essent mestre seu lo doctor Geroni Ardevol, home tant notable per son saber com per sa virtut» (41). També-s veu en la fotografia la casa gremial dels Calderers, que-s reproduheix en los ns. 545, 546, 547, 548, 550, 551 y 557.

536. Entrada al carrer de Jaume I, Devallada de la Presó y cantó de la Tapineria.

537. Vista general de la Plaça ab la entrada de la Boria.

538. Altra vista general tenint devant les entrades dels carrers de la Tapineria y de les Filateres. Aquarela Ràfols.

539. Vista general ab los carrers de la Boria y de la Princesa.

(40) Ramón N. Comas en *Record de la exposició de documents gràfics de cases desaparegudes de Barcelona durant lo segle XIX*, p. 48.

(41) Antoni Careta y Vidal: *Boria amunt*, publicat en *La Veu de Catalunya* del 11 Janer 1904.

- 540. Vista general ab la entrada de la Argentería.
- 541. Vista general ab la entrada de la Boria.
- 542. Part alta de la casa n. 5.
- 543. Part alta y gàrgoles de la casa n. 3, que fôu torra quadrada construida en lo segle XIII, de que-s tracta en lo n. 535.
- 544. Vista general des de la entrada al carrer de la Boria, vegen-se al enfront los carrers de la Argentería, Baseya y Jaume I.

554.—La plaça del Àngel mirant cap a la Argenteria y carrer de la Princesa

- 545. Balcó estil renaxement de la casa n. 5, que fôu del gremi dels Calderers.
- 546. Balcó estil renaxement de la casa n. 5, que fôu del gremi dels Calderers. Dibuix Ràfols.
- 547. Finestra del segon pís de la metexa casa. Dibuix Ràfols.
- 548. Balcó del primer pís de la casa n. 5, que era del gremi dels Calderers, actualment reconstruint-se a la plaça dels Josepets o de Lesseps.
- 549. Vista general ab la entrada de la Boria y de les Filateres. Aquarela Soler.
- 550. Entrada al carrer de la Boria y façanes de la vella torra y de la casa dels Calderers. Dibuix Ràfols.
- 551. Balcó de la casa gremial dels Calderers. Aquarela Soler.
- 552. Vista general de la plaça ab la entrada de la Boria.
- 553. Vista general de la plaça ab la entrada de la Boria.

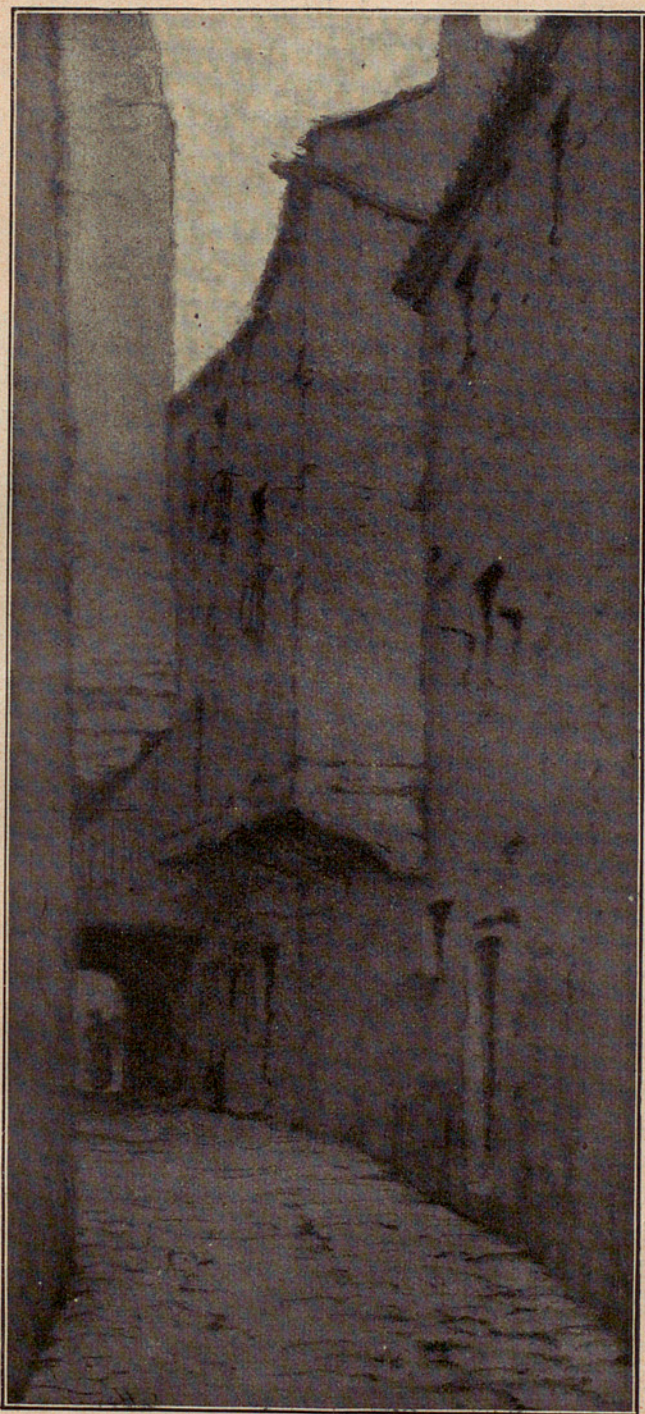
- 554. La plaça ab les entrades als carrers de la Princesa y de la Argentería.
- 555. Vista general de la plaça igual a la anterior.
- 556. Entrada al carrer de la Boria y arch de les Filateres.
- 557. Balcó y finestra de la casa dels Calderers.
- 558. Entrada al carrer de la Argentería.
- 559. Vista general mirant al carrer de la Boria.
- 560. Vista general mirant a la Argentería y carrer de la Princesa.

561. **Carrer de les Filateres.**—Anava de la Boria al carrer del Oli. S'entrava per una volta de la antiga casa dels Calderers, que s'ha restablert en la plaça dels Josepets o de Lesseps ab la predita casa gremial. Donà nom al carrer la industria dels *filats* o de les xarxes pera pescar, que hi exercían, ja en lo segle xv, moltes dones. Les *filateres* no s'han de confondre ab les *filadores* o dones dedicades a *filar*. Se-n digué també *Voltes de les Soles*, puix en lo carrer hi havia unes voltes dintre lo mur d'una casa a la entrada ahont estigué la carniceria Major de la Ciutat, segurament des del segle xii. Llegim en uns fogatges de derreríes del segle xv: «Illa que es entre lo carrer derrerera la carniceria e plaça del Oli e filateres. Illa hon es la carniceria major fins a la volta de les filateres»; y en 1495 «vico de les Filateres». La entrada del carrer està en primer terme en la làmina de la p. 101. — Vista des del carrer del Oli.

- 562. Arch d'entrada al carrer per lo de la Boria.
- 563. Vista del carrer des de sota l'arch.
- 564. L'arch mirat des del carrer de les Filateres ab lo balcó corresponent a la casa gremial dels Calderers.
- 565. Vista general del carrer.
- 566. L'arch d'entrada y balcó dels Calderers. Aquarela Urgell.
- 567. Balcó sobre l'arch per lo cantó de les Filateres.
- 568. Balcó sobre l'arch per lo cantó de les Filateres. — Aquest balcó d'estil gòtic, pertanyent a la casa gremial dels Calderers, havia sigut primerament finestra.
- 569. Vista del carrer des de la cantonada del carrer d'En Vidal.
- 570. Balcó demunt l'arch per lo cantó de les Filateres.
- 571. Vista del carrer des del carrer del Oli.
- 572. Arch d'entrada mirat des del carrer de les Filateres.

573. **Carrer del Arch de Sant Francesch.**—Anava de la Boria al carrer de la Princesa. Son nom se deuría a una imatge de Sant Francesch posada al arch: en lo segle xv ja-s deya *Volta de Sant Francesch*. La festa del Sant se celebrà fins l'any 1807, per los vehins, a Santa Catarina, lo según diumenge d'Octubre.—Lo carrer y la volta guaytant a la Boria.

- 574. Vista del carrer des de sota l'arch. Aquarela Soler.
- 575. Lo carrer mirant al de la Boria. Aquarela Urgell.

575.—Carrer del Arch de Sant Francesch mirant al arch
d'entrada a la Boria. (Aquarela Urgell)

- 576. Vista del carrer mirant a la Boria.
- 577. Vista del carrer mirant a la Boria.
- 578. Carrer y arch mirant a la Boria.
- 579. Lo carrer vist de sota l'arch mirant al carrer del Oli.
- 580. Carrer y arch mirant a la Boria.
- 581. Carrer y arch mirant a la Boria.
- 582. Arch d'entrada al carrer per lo de la Boria.
- 583. Lo carrer mirant a la Boria.
- 584. Lo carrer mirant a la Boria.

585. **Carrer del Arch de Sant Onofre.** — Una imatge del Sant en ell colocada, es segur que li donà lo nom ab que es conegut. — Fotografia del carrer guaytant al de la Princesa.

586. Lo carrer mirant al de la Princesa.

587. **Carrer d'En Vidal.** — Anava de la Tapineria al carrer de les Filateres. S'obrí en lo segle XIII o XIV dintre la propietat d'En Francesch Vidal. Axís un document del 1334 lo descriu: «carraria nova que facta est per hospicium quod fuit Francisci Vitalis quondam». Se suposa que en altre temps també se li digué d'*En Bocart*. Allí estigué la carniceria Major, quals velles arcades se derrocaren al obrir-se la Vía Layetana. Una d'aquestes arcades es la present fotografia.

588. Vista general del carrer pres des del carrer de les Filateres, com són los tres que-s seguexen.

589. Vista general del carrer.

590. Vista general del carrer.

591. Vista general del carrer.

592. **Carrer de la Boria.** — Anava de la plaça del Angel a la de la Llana y fôu la antiga *Vía Augusta* de la època romana, dita *Vía Francisca* en la dominació franca (segles IX y X). Començà a edificar-se la vella carretera en lo segle XI, essent ella y lo carrer de la Mar los primers examplaments de la Ciutat murada. En l'any 1303 no estava format y se li deya suburbi «vía qui va a la porta de la Ciutat» (42). Les cases construïdes entre lo Mercadal y l'areny del Merdançar reberen nom de *boria*, que val tant com dir *barriada* o *burg*, idea encara viva en 1450 quan s'escrivia: «aquests casos son tals, que degen esser supportats en aquesta Ciutat, car en una *boria* de X fochs serian mals de supportar». En lo segle XIII se nota un gran esclat comercial y sempre con-

(42) Any 1033. — «In suburbio barchinone foris muros ciuitate prope merdanciano». Una terra allí situada lindava «de circi in strada publica qui pergit ad ianuam ciuitate» (*Liber Antiquitatum Ecclesie Cathedralis*, f. 89, d. 268).

servà caràcter mercantívol. Ridícol es lo que s'ha escrit sense cap fonament d'haver-se obert lo carrer, en una *boeria* o alberch de bestiar de les monges de Sant Pere. Los Calderers hi tingueren sa bonica casa gremial, puix lo carrer començava abans del 1860, en la casa que ara era n. 3 de la plaça del Angel. *Boria avall* eran passats los condemnats a la vergonya o a assots y també les processons de gent condemnada per la Inquisició, al anar a Santa Catarina. En una çabateria d'aquest carrer hi estigué d'aprenent Sant Salvador d'Orta, essent la casa que darrerament fôu plaça del Angel n. 1, segons l'escriptor

«Boria avall». Famosa pintura de costums barcelonines d'En F. Galofre.
En primer terme apar fidelment reproduhit l'arch d'entrada a les Filateres y la casa dels Calderers

Careta (43).—Vista del carrer presa mirant la plaça del Angel, vegent-se enfront la baxada de la Presó.

593. Vista de terrats.

594. Entrada al carrer per la plaça del Angel.

595. Finestra de la casa gremial dels Calderers. Aquarela Soler.

596. **Carrer de la Tapineria.**—Anava de la plaça del Angel al carrer d'En Ripoll y Corribia. En lo segle x era una via *corrible* que voltava per sota les muralles, enfront lo palau comtal, des del portal del Castell Vell Vescomtal a la porta Bisbal. La via *transcivitatem* se començà a poblar en lo segle xi ab cases separades de les muralles, dextant un bon espay intermitg.

(43) Explica Antoni Careta y Vidal que al indret del primer pis de la predita casa, «se veu una imatge del Beat Salvador d'Horta dins d'una capelleta. Se diu que en la casa que allí hi havia en lo segle xvi, hi va estar d'aprenent sabater, qui després fôu frare y per ses virtuts se venera en los altars» (*Boria amunt*, publicat en *La Veu de Catalunya* del 11 Janer 1904).

En lo segle xiii se construïren cases adherides al mur y se formà lo carrer, quin primer nom fôu de *Sots lo palau*. Segurament en lo segle xii s'instalaren en aquest lloch, los corrals, patis y demés dependències del *maell major*, que començant en lo Mercadal, s'extenïan al llarch dels que foren carrers d'En Vidal y de les Donzelles. En l'any 1322, dues portes del maell major s'obrían en lo carrer de *Sots lo palau*, com se veu de la prohibició de vendre ventres, caps y altres menudències de bou o vaca, «en neguna de les taules (daquells II carrers qui van per lonch dins la Carniceria) (44) de la Carniceria del meeyll maior, ço es assaber, de les dues portes del dit meeyll qui obren ves lo palau del senyor Rey tro a la altra porta del dit meeyll qui obra als Cabrits (45) aytant con van per lonch aquells carrers qui son dins la dita Carniceria». Poblant-se més lo carrer, venen a establir-s'hi los çabaters y pren nom de Çabateria en lo segle xiv, que cambía per *Tapineria* en lo xv, degut a posar-s'hi los venedors de *tapins*, calçat fi y delicat que s'usà extraordinariament entre la gent acomodada. Era propri de dones casades, no usant-lo les solteres, acostumant-se dir quan una noya se casava que «cambiava les çabatilles per tapins». Lo carrer tenia en sos derrers temps, una part estreta y altra més ample: en aqueixa derrera, la vella muralla del segle iii, se conservava en lo palau reyal Major; en la negra pedra, segons compta Ramón N. Comas (46), existí una capelleta dedicada a la Mare de Déu del Coll, que desaparegué al entregar la Corona, en 1485, aquell espay de terra a la Inquisició. Los sastres hi havían tingut sa casa gremial en la cantonada de la plaça del Angel y Devallada de la Presó. Junt a dita casa gremial, en 1819, encara hi tenían sortida a la Tapi-neria, les Carnicerías Majors, qual sortida venia a ésser la tercera casa del carrer. — Fotografia d'un detall de la casa n. 42.

597. Vista del carrer guaytant a la casa de la Canonja que-s veu al fons, vell edifici obrat en lo segle xiv per lo Capítol Catedral al cessar la vida conventual, destinant-lo a *casa de la almoyna*, hont se socorria als pobres. A la dreta hi ha la volta d'entrar al carrer del Arch de la Gloria.

598. Entrada al carrer per la plaça del Angel.

599. Antiga volta de la capella de Sant Llorenç. Dexà d'ésser via pública al 30 Octubre 1658, en que «los Obrers concediren llicencia als Vehins del Carrer de la Tapineria de tapar ab un rextat ab sas portas, la boca de un Carreró que no passa, situat devant la porta del Celler de la Canonja». Abans se li digué carreró d'En Polenyà. Fins al any 1912, existia un mitg Sant Llorenç del segle xvi, dintre una capelleta, motivant una frase ben gràfica en aquella barriada. Quan volían conceptuar una persona de poch entenimen-

(44) Aquestes paraules van tatxades al original del volúm de *Deliberacions del Concell Barceloni 1321-1322*, f. 37.

(45) Existia per aquells indrets la plaça dels Cabrits.

(46) Ramón N. Comas en lo setmanari *La Creu del Montseny* de 26 Novembre 1899.

tada, se li deya: «que li-n faltava un tros com al Sant Llorenç de la Tapineria» (47).

600. Casa hont s'hi veu part del creuer de Santa Agata. Dibuix Ràfols.

601. Finestra y campanar de Santa Agata, vistos des de la Tapineria. Aquarela Urgell.

602. Casa hont s'hi veu part del creuer de Santa Agata. Dibuix Ràfols.

603. Detall d'esgrafiat del any 1784. Aquarela Soler.

604. Detall d'esgrafiat de la casa anterior del 1784.

605. Detall d'esgrafiat de la metexa casa.

606. Detall d'esgrafiat de la metexa casa: es igual al n. 603.

607. Detall d'esgrafiat del 1784.

608. Detall d'esgrafiat de la propia casa.

609. Esgrafiat de la casa n. 21.

610. Esgrafiat de la casa n. 21.

611. Esgrafiat de la casa n. 21.

612. Esgrafiat de la casa n. 21.

613. Esgrafiat de la casa del 1784, com los dels ns. 603 a 608.

614. Vista del carrer des de la plaça del Angel.

615. Vista del carrer des del d'En Ripoll. A la dreita la entrada de la casa de la Canonja.

616. Lo carrer en lo lloch del séu estrenyement.

617. Vista parcial ab lo creuer de Santa Agata a mà esquerra.

618. Lo carrer de la Corribia mirat des de la Tapineria.

619. Parets del creuer de Santa Agata.

620. Part ampla del carrer. Al fons l'arch d'entrada al carrer de la Gloria.

621. Lo carrer en sa part estreta. A la esquerra la entrada al carrer del Bon Déu.

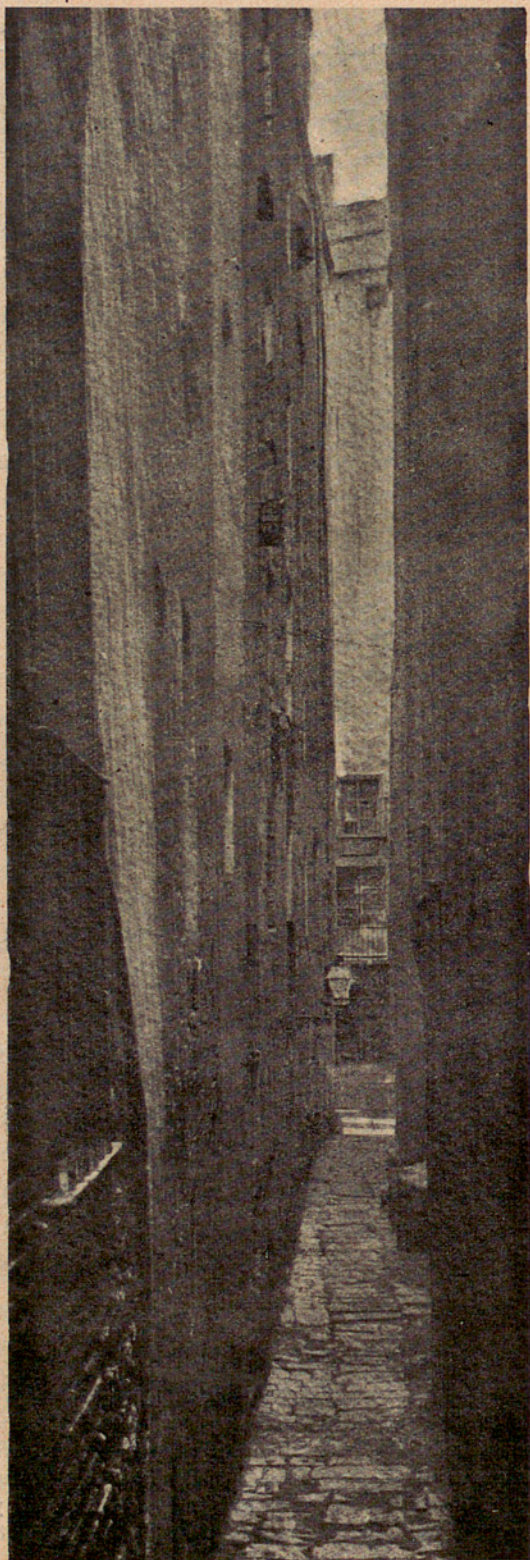
622. Terrats ab gloriets y testos.

623. **Carrer del Arch de la Gloria.** — Era una curta travessia de la Tapineria al carrer d'En Gracià Amat. Podia ésser que degué son nom per oposició al del carrer del Intern, que hi ha al acabament de la metexa Tapineria. Antigament fou dit d'En Montcàu.—Lo carrer vist des del d'En Gracià Amat.

624. Arch mirant a la Tapineria.

625. Lo carrer vist des del d'En Gracià Amat.

(47) Explica En Comas, que dita imatge no hi era allí de molt antich. La havia extreta un piadós vehí d'un pou ahont l'havían tirada los francesos (anys 1808 a 1814), colocant-la allí pera ésser patró del barri quan acabava lo patronat de la Mare de Déu del Coll. En l'any 1845 a 1850, lo Sant Llorenç fou objecte d'una broma. Certa nit tres estudiants varen abastar-lo de son lloch y lo trelladaren a altra capella d'un carrer més o menys proper; lo Sant que en ella hi havia fou igualment trelladat a la d'un altre punt y lo d'aquest a la Tapineria. De manera que, aquella nit, tres imatges anaren endoyna, y los vehins d'altres tants carrers, al endemà se trovaren ab lo Sant cambiat. Algún dels diaris d'aquells dies va relatar lo fet.

651.—Lo carrer de les Donzelles, format del segle XII al XIII, derruït en 1911

626. Lo carrer vist des del d'En Gracià Amat.

627. Lo carrer mirant a la Tapineria. Aquarela Soler.

628. Lo carrer vist des del d'En Gracià Amat.

629. Lo carrer vist des del d'En Gracià Amat.

630. La entrada del carrer del Arch de la Gloria per la Tapineria. Aquarela Urgell.

631. Capitells, columnes y altres fragments apareguts en los enderrochs.

632. Entrada a la volta y al carrer per la Tapineria.

633. Vista de terrats mirant a la plaça del Rey y Catedral.

634. Carrer de les Donzelles. — Fôu lo més estret de la Barcelona vella. Anava de la Tapineria, formant angle recte, a la plaça del Oli. Devia son nom a la Obra Pía, que radicava en algunes cases per dotar a les filles dels mestres sastres quan se casavan. La Obra Pía arrencava del 10 de Novembre de 1580, en que los Consellers donaren llicencia a la Confraria dels Sastres, d'edificar al carrer de la Tapineria, demunt los patis de les Carniceries, segons la *Rubrica de Bruniquer* (v. III, f. 238). Los goigs de *Nuestra Señora llamada de las Doncellas* toren fets per la imatge de la Mare de Déu que hi havia a la cantonada ab la plaça del Oli. També li deyan vulgarment *Mare de Déu de la Suor*, puix semblava que tras-

pués aygua, la imatge allí existent, y que fôu treta en 1821. — Fotografia del carrer vist des de la Tapinería.

635. Lo carrer vist des de la Tapinería.

636. Imatge de Sant Pere que-s conservava en lo taller de fuster d' En Castelló (casa n. 5), procedent de Santa Catarina.

637. Lo carrer mirat des de la Tapinería.

638. Pati-taller de la casa n. 5.

639. Lo carrer entrant per la Tapinería. Aquarela Soler.

640. Lo carrer entrant per la plaça del Oli. Aquarela Urgell.

641. «La única ullada de sol en lo carrer de les Donzelles». Aquarela Urgell.

642. Lo carrer entrant per la Tapinería. Aquarela Urgell.

643. «Tertulia a Càl Drapayre». Aquarela Urgell.

644. Entrada al carrer per la plaça del Oli. Aquarela Soler.

645. «La última donzella del carrer de les Donzelles». Aquarela Urgell.

646. Lo carrer mirat per la Tapinería.

647. Detall del taller-pati de la casa n. 5, fustería d' En Castelló.

648. Pati-taller de la casa n. 5.

649. Imatge de Sant Pere en lo taller del n. 5.

650. Detall del taller-pati de la casa n. 5.

651. Carrer vist des de la plaça del Oli.

652. Carrer vist des de la plaça del Oli.

653. Entrada al carrer per la plaça del Oli.

654. Detall del pati de la casa n. 5.

655. **Carrer del Bon Déu.** — Curta travessía del carrer d' En Gracià Amat a la Tapinería. Abans sembla que-s digué *de la Figuera*. Son nom, *del Bon Déu*, podia estar relacionat ab la confraria, que, en lo segle xvi, tenian establerta los vehins de la plaça del Oli en la capella del *Corpus Christi* dels claustrs de la Catedral, y, per consegüent, ab la imatge del Salvador que adornava un jorn la sotsdita plaça. — Fotografia del carrer entrant per lo d' En Gracià Amat.

656. Lo carrer entrant per lo d' En Gracià Amat.

657. Vista del carrer des de la Tapinería.

658. Vista del carrer entrant per lo d' En Gracià Amat. La casa de la esquerra, vella y pobre, era de les poques de Barcelona que tenia la escala de fusta.

659. **Carrer de les Tres Voltes.** — Anava del d' En Gracià Amat al de la Tapinería. — Vista de sa entrada per lo carrer d' En Gracià Amat.

660. Les Tres Voltes. Aquarela Urgell.

661. Lo carrer pres des del interior de la primera volta entrant per la Tapinería.

- 662. Lo carrer en sa part mitjana. Aquarela Soler.
- 663. Fragment del carrer. Aquarela Urgell.
- 664. La entrada del carrer d'En Gracià Amat. Aquarela Urgell.
- 665. Fantasía. Aquarela Urgell.
- 666. La entrada del carrer de la Tapinería. Aquarela Urgell.
- 667. Entrada al carrer per lo de la Tapinería.
- 668. Carrer vist per lo d'En Gracià Amat.
- 669. Entrada al carrer per lo de la Tapinería.
- 670. Vista del carrer en sa part mitjana.
- 671. Des de sota l'arch mirant al carrer d'En Gracià Amat.
- 672. Lo carrer des de la segona volta.
- 673. Entrada al carrer per lo de la Tapinería. Fotografia publicada en la p. 26.
- 674. Carrer vist per la Tapinería.
- 675. Tres archs del carrer.

676. **Carrer del Sant Christ de la Tapinería.**—Anava de la Riera de Sant Joan a la Tapinería. En uns fogatges del segle xv que havèm publicat, ve enclòs dit carrer en la «illa que es en la proa que està devant la font de Sant Joan, ahon es una image de nostra dona, que pren fins a la primera volta de la Tapinería». Per tant, lo Sant Christ de la capelleta que li ha donat nom era llavors una Mare de Déu. Comptan que la Riera de Sant Joan, en una gran ayinguda, dexà allí dita imatge del Sant Christ, la que fôu posada en la capelleta, tент-li constantment llum los vehins. En l'any 1584, a la boca de la claveguera se li deya la *Claveguera del Christ*. — Vista del carrer. Al fons la esglesia de Santa Marta y a la dreta lo carrer d'En Gracià Amat. Aquarela Soler.

- 677. Detall d'una casa fet en 1868. Dibuix Rigalt.
- 678. Vista del carrer entrant per la Tapinería.
- 679. Vista parcial del carrer. L'edifici del fons es l'antich hospital de peregrins fundat en lo segle xiii per En Pere Desvilar. Ultimament pertanygué als «Esclàus del Santíssim Sagrament» y a una comunitat relligiosa.
- 680. Vista del carrer entrant per la Tapinería.
- 681. La cantonada de la Tapinería. Aquarela Urgell.

682. **Plaça del Oli.**—Se formaría al finar lo segle xii, en una recolzada del torrent Merdançar, quin areny recobert en dit lloch ab volta, se convertí en claveguera a mitjans del segle xiii. Ja en aquest segle, s'hi aplegaren los venedors d'oli. Fôu empedrada en 1343. Als revenedors d'oli, situats en aquesta plaça, se-ls prohibí en 1310 comprar oli en los pobles del Territori de Barcelona. En 1354 se disposà «que, nagun revenedor d'oli, ne revenedora, ne masurer d'oli, ne nagun traginer, ne naguna altre persona de qualque condició

sía, no gos posar nagunes odres doli sobre les taules hon venen pà los forners en la plassa del holi, ne mesurar oli sobre aquelles taules». Lo mesurament oficial del oli s'efectuava dessota un portxo. Assenyala sa desaparició la *Rubrica de Bruniquer*: «Dimarts, a 27 de Agost 1652, en Dietari apar que de orde dels Concellers se desfeu un Porxo que hi havia en la Plassa dita del Oli devant de les Casas que foren de T. Serra llogater de mulas, en una reconada en la qual estava una figura del Salvador del Mon ab lo Santíssim Sagrament pintat, que era per la Confraria del Santíssim Cos preciós de Jesu Christ: y anti-guament sota dit Porxo era lo puesto ahont se mesuraba y venia oli en dita Ciutat, lo qual fou destet pera fer Carbó per la fàbrica de la moneda». — Aquesta fotografia es una vista general de la plaça del Oli: al fons hi ha la entrada del carrer de les Donzelles y a la dreta la entrada de les Tres Voltes.

683. Capitell. Dibuix Ràfols.

684. Vista general ab les entrades als carrers de les Donzelles y de les Tres Voltes.

685. Vista des de la reconada del carrer de les Donzelles y enfilant un troç del carrer d'En Gracià Amat.

686. Vista general ab la entrada als carrers de les Donzelles y de les Tres Voltes.

687. Vista general ab les entrades als carrers del Oli y de les Donzelles. Aquarela Soler.

688. Vista general. Al fons lo carrer d'En Gracià Amat y a la dreta lo del Oli.

689. Vista general mirant al carrer de les Donzelles.

690. Vista general mirant al carrer d'En Gracià Amat.

691. **Carrer del Oli**, també dit carrer *de la plaça del Oli* en lo segle xv.— Endrona existent en dit carrer.

692. Interior d'un forn.

693. Quadra del Hostal de Gerona en la casa n. 4.

694. Vista general des de la plaça: a la dreta la entrada al carrer de les Filateres.

695. Vista general des de la plaça igual a la 694.

696. «La Rabeca y la fogayna». Aquarela Urgell.

697. «L'hostal de la Avellana. Menjars casolans». Fantasía. Aquarela Urgell.

698. Pati del Hostal de Gerona.

699. Vista general des de la plaça igual a la 694 y 695.

700. Pati del Hostal de Gerona.

701. Vista del carrer des del dels Mercaders. Lo portal de la dreta es lo del Hostal de Gerona.

702. Vista general des de la plaça del Oli.

- 703. Part alta d'un balcó d'una endrona del carrer.
- 704. Pati del Hostal de Gerona.
- 705. Pati del Hostal de Gerona.
- 706. Cartela. Dibuix Ràfols.
- 707. Quadra del Hostal de Gerona.
- 708. Antich carreró abolert, donant al carrer del Oli junt a la casa n. 4.
- 709. Pati del Hostal de Gerona.

698.—Pati del antich hostal de Gerona, al carrer del Oli n. 4

710. **Carrer d'En Tarascó.** — Anava del d'En Gracià Amat al dels Mercaders. Son nom, degut a antich propietari, ja-l duya lo carrer conegut en 1365 (17 Abril), al prohibir-se «fer ne lansar neguna sutzura en lo carrer apellat den Taraschó, lo qual es prop la plaça del oli» (48). — Vista general del carrer presa des del carrer d'En Gracià Amat.

- 711. Lo carrer pres des del d'En Gracià Amat.
- 712. Vista de terrats ab una típica glorieta de canyes. Aquarela Renart.
- 713. La entrada del carrer. Aquarela Urgell.
- 714. Vista de terrats. Aquarela Cardunets.
- 715. Fantasia inspirada en la metexa entrada del 713. Aquarela Urgell.
- 716. Vista general del carrer entrant per lo d'En Gracià Amat.

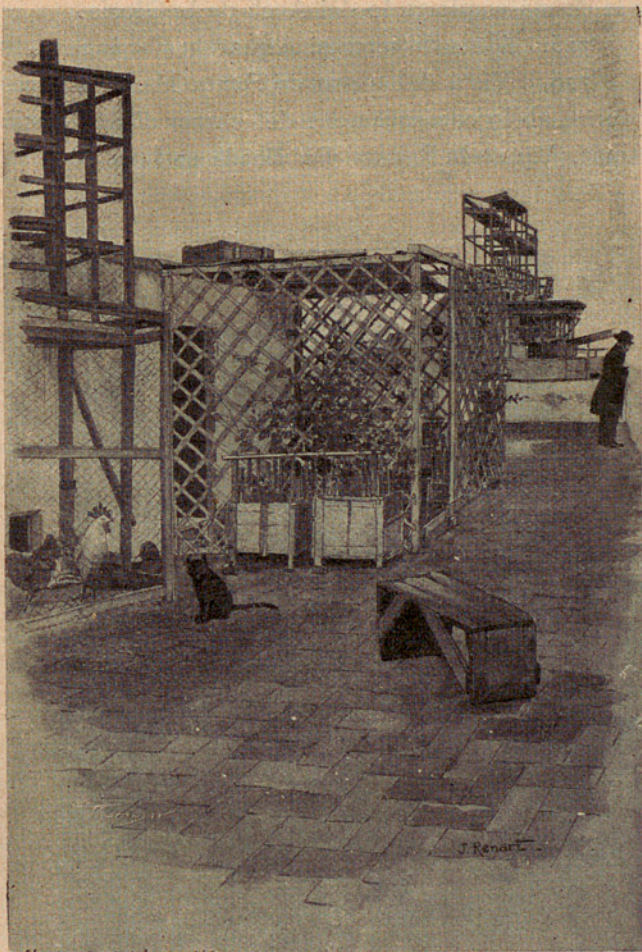
(48) *Delliberacions del Concell 1365-1366*, f. 23.

717. Vista general del carrer entrant per lo dels Mercaders.
 718. Vista general del carrer entrant per lo d' En Gracià Amat.
 719. Vista general del carrer entrant per lo d' En Gracià Amat.

720. **Carrer d' En Mirambell.** — Petit carrer anant del de la Princesa a la Boria. En uns fogatges del 1363 es dit *volta d' En Mirambell*. Se suposa que també se digué del *Hospital de la Bota*. Fôu en gran part mutilat al obrir-se lo carrer de la Princesa. — Lo carrer vist de sota la volta per la part del carrer de la Boria que-s veu al fons.

721. Vista del carrer des del de la Princesa.

722. **Carrer d' En Gracià Amat, dit ara «de Graciamat».** — Anava de la plaça del Oli a la Riera de Sant Joan. Desaparegut totalment. Existiren diferents mariners nomenats Gracià Amat: un d' ells, en 1408, era patró de llaut (49); en 1456 (11 Octubre) «encontrà una calavela den Grasià amat qui venia en aquesta Ciutat» (50). Aximeteix, en 1607, apar també conegut per *d' En Gracià Amat*, l' actual carrer del Arch de Sant Christòfol, que va del d' En Fonollar al d' En Jaume Giralt (51). S' hi havian construït en aquest

712.—Glorieta de terrat al carrer d' En Tarascó. (Aquarela Renart)

(49) *Clavaria 1402-1413*, t. 127, A. M. B.

(50) *Letres Closes 1456-1457*, A. M. B.

(51) Any 1607 «in presenti Civitate Barchinone in vico vocato den gratia alias den gratia Amat qui vicus transit a vico den fonollar ad vicum den jaume giralt» (Arxiu Parroquial de Sant Pere de les Puelles, document cremat en 1909).

carrer cases ab portxades. Fôu primariament areny del *Merdançar* o *Torrent pregón*, tapant-lo ab volta durant lo segle XIII, època de la urbanisació de aquesta vía. — Capitell aparegut en la casa n. 11.

Dibuix Ràfols.

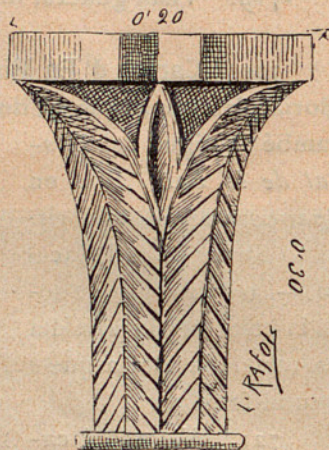
723. Vista del carrer des de la plaça del Oli.

724. Vista del carrer des de la plaça del Oli.

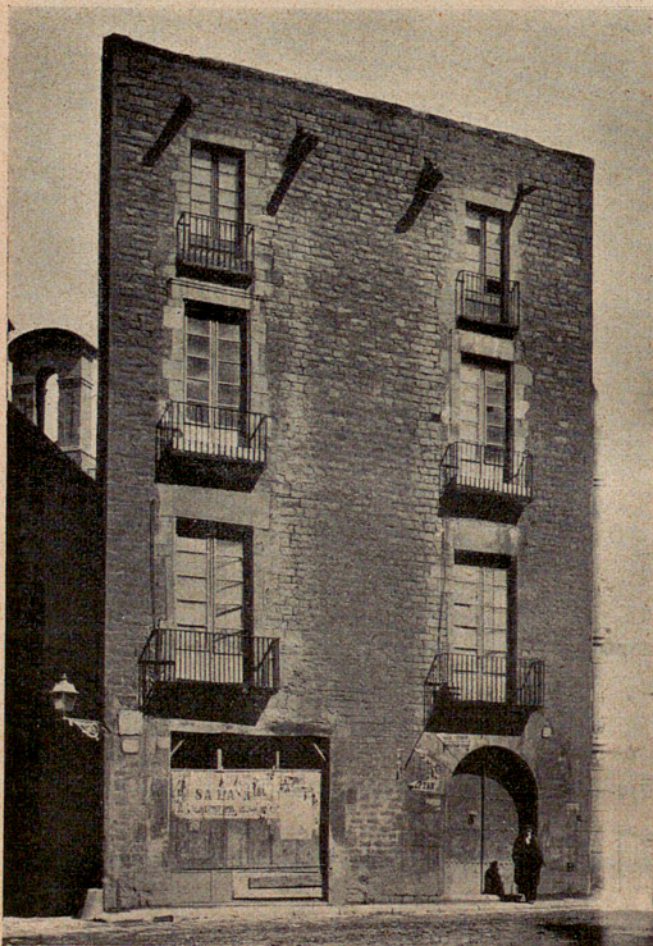
La travessia de mà dreta es lo carrer d'En Tarascó y la de mà esquerra lo del Arch de la Gloria.

725. Vista de terrats. Aquarela Cardunets.

726. Vista del terrat de Santa Marta y altres vehins, ab lo començament del carrer d'En Gracià Amat. Aquarela Renart. Publicada en la p. 50.

Capitell del segle XIV
trobat al n. 11
del carrer d'En Gracià Amat

734.—Interessant construcció del segle XVII al XVIII en lo carrer d'En Gracià Amat; feya cantonada al de Na Avellana

727. Entrada al carrer per la Riera de Sant Joan. A la dreta la entrada al carrer del Sant Christ de la Tapineria, ab la casa y capella del Sant Christ. Aquarela Soler.

728. Part alta de la casa n. 18.

729. Entrada al carrer per la plaça del Oli.

730. Vista del carrer des de la plaça del Oli mirant a la Riera de Sant Joan.

731. Vista panoràmica, veient-se clarament al centre la Riera de Sant Joan y lo passatge del Pont de la Parra.

732. Finestral.

733. Vista parcial

del carrer en l'angle que sortia a la font de Sant Joan, o sia, a la entrada del carrer de Na Avellana que-s veu al fons.

734. Casal en lo carrer cantonada al carrer de Na Avellana n. 18.

735. **Carrer de N'Avellà.** — Anava del carrer de Na Avellana (del que n'era continuació, en sa confluència ab lo dels Mercaders), fins al carrer de les Frexures. Existia ab aquest nom en lo segle xiv. Se formà en la segona meytat del segle xiii, quan, a conseqüència de cobrir-se lo Merdançar, tots los camps vehins s'urbanisaren. Pren lo nom d'una familia antiga de Barcelona, quina casa payral seria la que en lo propri carrer feya cantonada ab lo dels Mercaders. Los atributs heràldichs esculpits en les finestres, corresponen a la familia *Abella* (52), puix la heràldica ha de blasonar ab consemblants atributs *Abelles* y *Abellars*. En les trobes apòcrifes de Mossèn Jaume Febrer, un Bernat Avellà pren part en la conquesta de Valencia. — Porta y escala de la casa n. 10, que era la dels Avellà. Dibuix Ràfols.

736. Una vista general del carrer.

737. Porta y escala de la casa n. 10.

738. **Riera de Sant Joan.** — Anava del carrer d'En Gracià Amat al Torrent de Jonqueres. En la vella topografia de Barcelona existia un areny que conduhia les aygües de les montanyes de Gracia per l'actual carrer del *torrent* de la Olla, vers lo que fou *torrent* de Jonqueres y d'allí a la *Riera* de Sant Joan, y per la plaça del Oli y carrer de Montcada a la mar. Areny important, que en los segles x a xii es conegut per *Merdançar* y també *torrent pregón* o *fondo* (*torrentis profundi sive torrentis Merdanciani*, en l'any 1094). En la època romana lo torrent era atravesat en la part baxa per lo pont de la Via Augusta y més amunt per l'aqüeducte que duya les aygües del Besòs. Limitava ab lo Merdançar hont ara-s diu riera de Sant Joan y carrer de les Magdalenes, lo palau Comtal Menor dit de Valldaura, en qual cantonada, al començar lo segle xix, existia encara una torra quadrada ab marlets. Molt s'ha fantasiat sobre dit palau, suposant-se del temps de Wifret I. Emperò les noves més antigues sols arriban al 1114. En l'any 1202, los cavallers de la ordre de Sant Joan de Gerusalèm, s'anaren a establir a les vores del torrent Merdançar, arrencant d'aquesta època sa urbanisació com a carrer. A les derrieres del segle xiii se convertí lo torrent en claveguera. Es del 1584 (18 Juny) una «deliberació que la boca de la Claveguera del Christo de la Riera de S. Joan sie adobada que no si pugan lançar sutzures». La cloaca, en lo segle xiv, rebé nom de *claveguera Major*. En 1627 s'autorisà a Jaume Amell y de Llobregat de «tapar ab reixat o de pedra y cals un carreró que no passa devant lo Monastir de las

(52) Ramón N. Comas: *Excursió des del carrer de la Avellana a la torra del «seny de les hores»* (Barcelona, 1901), p. 22.

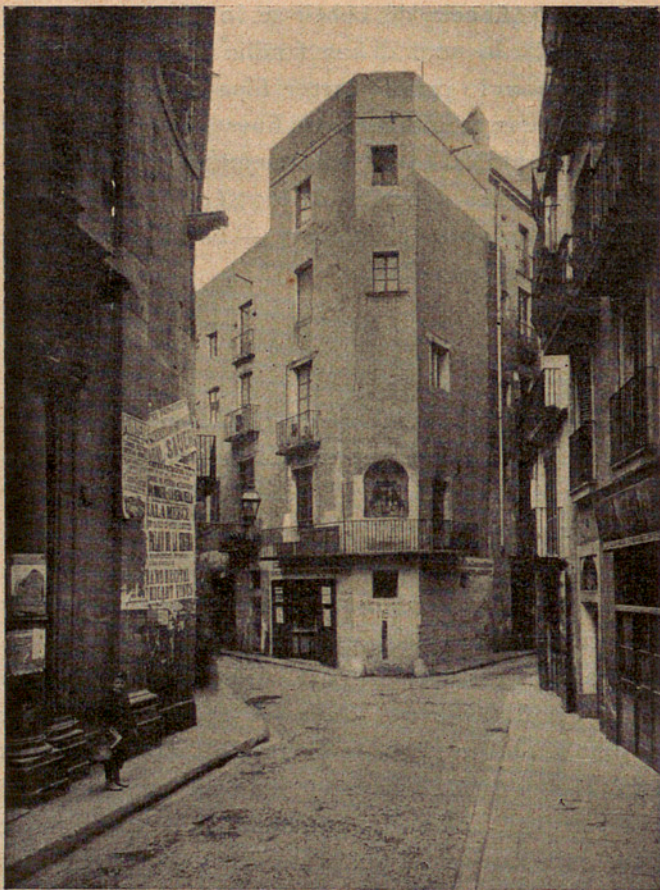
Monjas Madalenas a la Riera de S. Joan». Lo monestir de Sant Joan que dóna nom al carrer, fôu derrocat en 1886 (53). — Casa del Marquès de Sentmenat, que feya cantonada al carrer del Pont de la Parra; al acabar lo segle xv era de Micer Clariana.

739. Vista general del carrer. A la dreta la esglesia de Santa Marta. Fôu edificada en lo segle xviii ab l'hospital adjunt y costejada per l'Ajuntament,

invertint-hi antigues rendes. S'edificà sobre lo solar que pertanyia a la finca de casa Clariana.

740. Vista general del carrer. Les cases noves de la dreta són les que formavan lo passatge del Pont de la Parra.

741. Casa y capella del Sant Christ que formava l'encreuament del carrer d'En Gracià Amat y del Sant Christ de la Tapineria. La balconada del primer pis se distingia per donar a tres carrers. Lo Sant Christ era molt venerat en la barriada. Explica En Ramón N. Comas, qui visqué molts anys en aquell vehinat (54), que «l'amo de la finca al llogar-la, imposa al llogater la obligació de que ha de cuidar de que no falti llum al Sant Christ. La veritat es que no mancan may

741.-Lloch que havia ocupat l'areny del Merdançar, cobert y convertit en cloaca durant lo segle xiii. Derrera ment nomenat Riera de Sant Joan y carrer d' En Gracià Amat lo de mà esquerra y del Sant Christ lo de la dreta, desapareguts en 1911

vehins devots que també l'ajudan al tal estadant, fent ofertes d'oli y a voltes d'algún ciri, lo que sempre es testimoni del agraïment per algún favor».

742. Finestral de casa Sentmenat (n. 6) convertit en porta de botiga.

(53) Al derrocar-se lo monestir de Sant Joan de Gerusalèm, en 1886, se publicà un interessant dibuix a la ploma de la porta de la esglesia, degut a En J. Amer (*La Il·lustració Catalana* del 15 Agost 1886).

(54) Ramón N. Comas: *Excursió des del carrer de la Avellana al seny de les hores*, etc., p. 102.

- 743. Vista del carrer y entrada al carrer Baix de Sant Pere.
- 744. Portalada de la esglesia de Santa Marta.
- 745. Portalada de la esglesia de Santa Marta.
- 746. Façana de la esglesia de Santa Marta.
- 747. Interior de la esglesia de Santa Marta.

747.—Interior de la esglesia de Santa Marta, construïda en lo segle xviii

- 748. Detall del finestral de la casa n. 6 (Sentmenat) que representa lo n. 742.
- 749. Cantonada de casa Sentmenat presa del carrer del Pont de la Parra. Aquarela Urgell.
- 750. Capella del Sant Christ de la Tapineria.
- 751. Portalada de la casa n. 25 del Marquès de Monistrol.

- 752. Vista del carrer igual a la del n. 750.
- 753. Finestra de la casa n. 6 (Sentmenat).
- 754. Finestra de la casa n. 6, esqueyent al carrer del Pont de la Parra (Sentmenat).
- 755. Pati de casa Sentmenat des del replà del primer pís.
- 756. Finestral de la casa n. 6 (Sentmenat).
- 757. Portalada de la esglesia de Santa Marta.
- 758. Pati de la casa del Marquès de Sentmenat.
- 759. Vista de terrats. Aquarela Cardunets.
- 760. Detall de la portalada de la esglesia de Santa Marta.
- 761. Esgrafiats de la casa n. 16.
- 762. Esgrafiats de la casa n. 9.
- 763. Esgrafiats de la casa n. 9.
- 764. Vista de terrats, al centre lo campanaret y cimbori de Sant Marta. Veja-s lo n. 926 que es consemblant. Aquarela Cardunets.
- 765. Vista de terrats, prenent en primer terme lo de la esglesia de Santa Marta.
- 766. Vista del conjunt de la casa habitació del Marquès de Monistrol en la façana lateral que dona al carrer de Micer Ferrer. Dibuix Ràfols.
- 767. Finestral de la casa n. 6 (Sentmenat).
- 768. Finestral de la metexa casa ja reproduhit al n. 742.
- 769. Detall de la portalada de la esglesia de Santa Marta.
- 770. Una de les portes de casa Sentmenat.
- 771. Encreuament dels carrers del Sant Christ y d' En Gracià Amat ab la Riera de Sant Joan.
- 772. Pati de la casa del Marquès de Sentmenat.
- 773. Vista general del carrer, vengent-se a la dreta la cantonada del carrer Baix de Sant Pere.
- 774. Lucernari y campanar de la esglesia de Santa Marta.
- 775. Casa ab esgrafiats en la cantonada al carrer Baix de Sant Pere.
- 776. Finestra de la casa n. 6 (Sentmenat).
- 777. Vista del carrer. A la dreta la esglesia de Santa Marta.
- 778. Lucernari y campanar de la esglesia de Santa Marta.
- 779. Encreuament dels carrers del Sant Christ y d' En Gracià Amat ab la Riera de Sant Joan.
- 780. Vista del carrer des dels Archs de Jonqueres: a la esquerra se veu casa Serra, famosa, a més de sa construcció del final del segle XVIII, per les pintures interiors del *Vigatà* (55). A la dreta la cantonada del carrer de les Magdalenes.
- 781. Entressol interior d'una botiga.

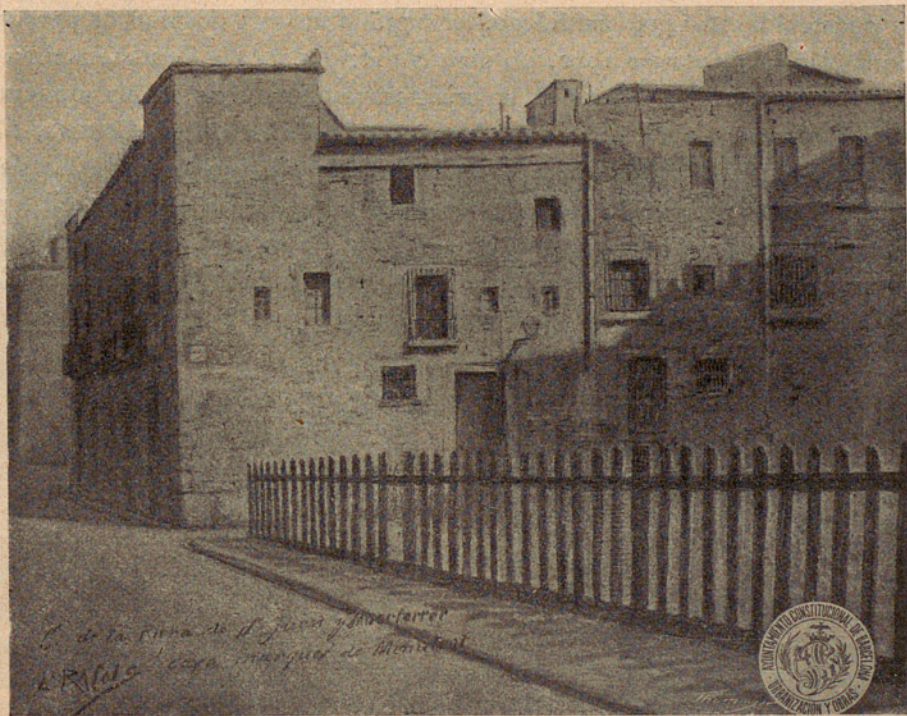
(55) D'aquestes pintures se n'ocupà *La Veu de Catalunya* de 6 de Febrer de 1913, reproduhint-ne alguns plafons.

782. Casa y esgrafiats de la cantonada de la Riera de Sant Joan ab lo carrer Baix de Sant Pere.

783. Façana de la esglesia de Santa Marta.

784. Vista del carrer des del Baix de Sant Pere.

785. Pati de la casa n. 6 (Sentmenat).

766.—Façana lateral de casa lo Marquès de Monistrol a la Riera de Sant Joan, donant aquesta façana al carrer de Micer Ferrer. (Dibuix Ràfo's)

786. Vista del carrer presa de la cantonada del carrer de Mont-Sió. Al fons se veu lo començament del carrer dels Archs de Jonqueres; a la dreta lo portal de Càn Serra. Veja-s lo n. 780.

787. Encreuament dels carrers del Sant Christ y d' En Gracià Amat ab la Riera de Sant Joan.

788. Portalada de la casa n. 25 (Marquès de Monistrol).

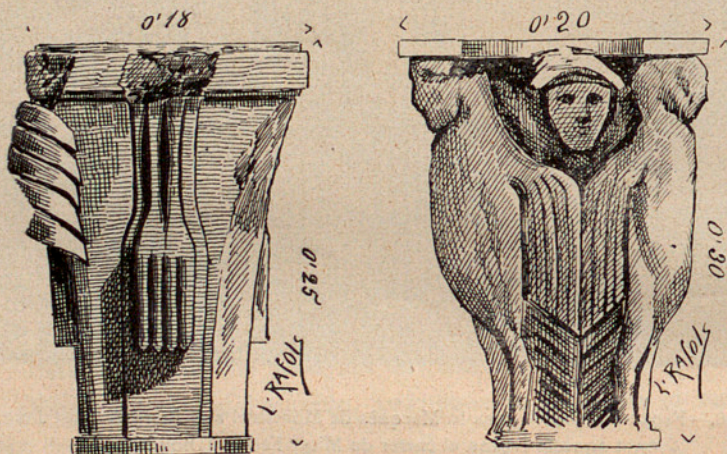
789. Finestral de la casa n. 6 (Sentmenat).

790. Vista del carrer. A la dreta la esglesia de Santa Marta.

791. Portalada de la esglesia de Santa Marta.

792. **Carrer de Na Avellana.**—Anava del entroncament de la Riera de Sant Joan, ab lo carrer d' En Gracià Amat, al carrer d' En Avellà al ajuntar-se ab lo dels Mercaders. Díu Pí y Arimón, que havia sigut nomenat en altres

temporades de la *Allada*, d' *En Salcet* y de la *Font de Sant Joan*, noms après esvahits. Donant-se lo cas, que, al troç de carrer dit derrerament de *Na Avellana* (may de *La Avellana*), la veu popular, en los temps actuals, lo seguia conexent per de *N' Avellà* (56). Y es que lo nom de *Na Avellana* lo prengué ab posterioritat al segle xv. Axis diu lo contracte fet en 1432 per construir-hi una font «en lo cap del carrer den *Avellà* ves la Riera de sent Johan». Font construïda en 1434, modificada en 1735 al fer-se l'hospital de peregrins de Santa Marta y treta en 1912. Lo nom *Na Avellana* es la forma femenina del nom de fonts *Avellà*, inseguint la pràctica catalana, que, a les mullers de *N' Avellà*, *Canut*, *Gustà*, etc., dona los noms de *Na Avellana*, *Canuda*, *Gustana*, etc. Per tant, lo nom *Avellana* es lo dels *Avellà*, antichs propietaris de les terres hont obrirían lo carrer o de ses principals cases. Se formà en lo segle xiii y assolí poca importancia. — Escala de la casa n. 2 ab una gran bomba que hi feya llum, per lo que era coneguda la finca per *la casa de la bomba*. Aquest progetil y algún altre de similar que caygué sense esclatar,

Dos capitells del segle xiii trobats en la casa n. 1 del carrer de Na Avellana, procedint d'antich edifici y apareguts dintre les parets de la casa, al derrocar-les

com lo que atravessà la capella de la Ajuda en lo carrer Baix de Sant Pere, eran *bombes faltes*, axò es, sense carregar. Sembla que hi havia alguns artillers catalans a Montjuhich, als qui s'encomenà part del bombeig de Barcelona en la famosa jornada del 3 Desembre 1842. Y aquests procuraren llençar bombes sense càrrega interior, perque no esclatassen (57). Dibuix Ràfols.

793. Capitell trobat a la casa n. 5. Dibuix Ràfols.

794. Capitell trobat a la casa n. 9. Dibuix Ràfols.

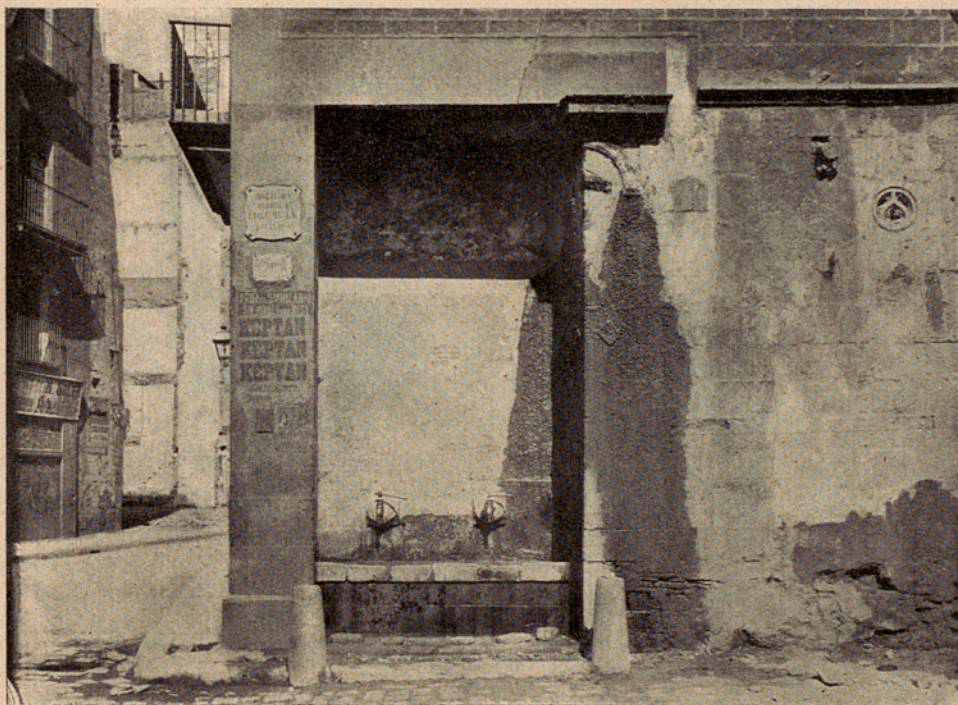
(56) Ramón N. Comas, qui havia viscut molts anys en dit carrer, axis ho manifesta en *Excursió des del carrer de la Avellana*, etc., p. 26.

(57) Ramón N. Comas explica com y quan fôu sapigut aquest epissodi de les bombes d'Espartero (*Excursió des del carrer de la Avellana*, etc., p. 29 y 32).

795. Font de Sant Joan a la entrada del carrer per la Riera de Sant Joan. La veu popular suposava que guaria lo mal de cap al qui se l'hi remullava al bell punt de la mitja nit de Sant Joan. «Encara alguns anys, si la són no me rendeix (explica lo cronista Comas), espero que toquin les dotze d'aquella nit, per veure des del balcó de casa, com hi ha algú que acudeix a la font y abluciona tota la testa, en la creença de que no patirà dolors de cap durant aquella anyada» (58).

796. Font de Sant Joan.

797. Pati, escala y pou de la casa n. 8 bis. Dibuix Ràfols.

802.—La font de la Riera de Sant Joan y carrer d'En Avellà (derrera ment dit de Na Avellana) instalada en 1432, reformada en lo segle XVIII y desapareguda en 1912

798. Capitell trobat a la casa n. 5. Dibuix Ràfols.

799. Capitell trobat a la casa n. 9. Dibuix Ràfols.

800. Dau y capitell de la casa n. 5. Dibuix Ràfols.

801. Font de Sant Joan al entrar al carrer.

802. Font de Sant Joan al entrar al carrer.

803. Vista del carrer des de la Riera de Sant Joan.

804. Vista del carrer des de la Riera de Sant Joan.

(58) Ramón N. Comas: *Excursió des del carrer de la Avellana*, etc.

805. Bomba convertida en aparell de gas a la escala de la casa n. 2. Es la que figura en lo n. 792.

806. Finestral de la casa n. 10.

807. Terrats, al fons lo campanar y teulada de Santa Agatha. Aquarela Cardunets.

808. Interessant conjunt de xemaneyes. Aquarela Cardunets.

809. Lo carrer y la font des de la Riera de Sant Joan.

810. Terrat de la casa n. 2. Aquarela Renart.

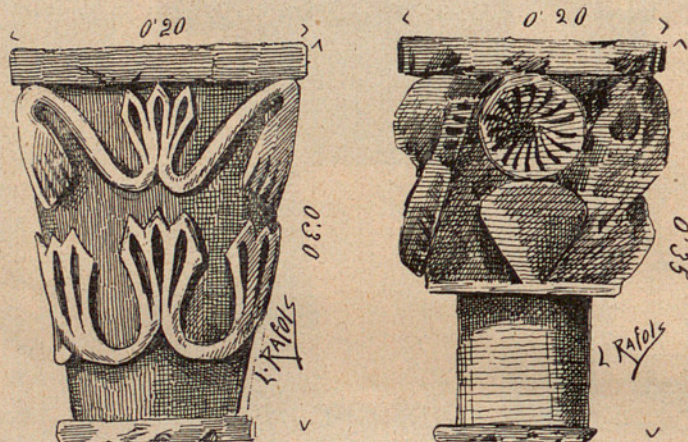
811. Font de Sant Joan.

812. Carrer vist des del carrer dels Mercaders.

813. Balconada de la casa n. 10.

814. Font de Sant Joan.

815. Capitell de la casa n. 5. Dibuix Ràfols.

Dos capitells del segle xiii, tal vegada procedents del antic convent de Sant Joan, trobats entre les parets de dues cases del carrer de Na Avellana, lo primer en la del n. 5 y lo segon en la del n. 9

816. Capitell de la casa n. 5. Dibuix Ràfols.

817. Capitell de la casa n. 5. Dibuix Ràfols.

818. Dos capitells de la casa n. 1. Dibuix Ràfols.

819. Carrer vist des del dels Mercaders.

820. Carrer y font des de la Riera de Sant Joan.

821. Font y casal dels esclàus del Santíssim Sagrament.

822. Terrats del carrer de Na Avellana: en primer terme les xemaneyes pintades per Cardunets (n. 808), al devant los interessants esgrafiats de la casa n. 8 y al fons innombrables colomers.

823. **Carrer del Infern.** — Anava de la Riera de Sant Joan al carrer d'En Ripoll. Se diu que prengué nom de dos manyans, quin soroll de malls los vehins comparavan ab lo del infern. — Vista del carrer mirant al d' En Ripoll.

- 824. Esgrafiat de la casa n. 4 cantonada a la Riera de Sant Joan.
- 825. Vista del carrer mirant al d' En Ripoll.
- 826. Terrats d'aquest carrer ab lo campanar y absis de Santa Agatha.
- 827. Terrats d'aquest carrer mirant als campanars y cimbori de la Catedral en construcció.
- 828. Terrat de la casa n. 4. Aquarela Renart.
- 829. Terrat de la casa n. 4. Aquarela Renart.
- 830. Terrat de la casa n. 4. Aquarela Cardunets.
- 831. «Los primers corrèus». Aquarela Urgell.
- 832. Esgrafiat de la casa n. 4.
- 833. Esgrafiat de la casa n. 4.
- 834. Esgrafiat de la casa n. 4.
- 835. Esgrafiat de la casa n. 4.
- 836. Vista del carrer mirant al d' En Ripoll.
- 837. Esgrafiats de la casa n. 4 cantonada a la Riera de Sant Joan.

838. **Carrer d' En Copons.** — Anava del d' En Ripoll a la Riera de Sant Joan. No es conegut lo subjecte de qui ha pres nom aquest carrer. Se formà en lo segle xiii. — Finestral de la casa n. 4.

- 839. Lo meteix finestral del n. 838.
- 840. Lo carrer mirant al d' En Ripoll.
- 841. Capella en la façana de la casa n. 7.
- 842. Finestral de la casa n. 4.
- 843. Lo carrer mirant al d' En Ripoll.
- 844. Terrats. Lo jardí del primer terme era lo de Càn Sentmenat y al darrera se veuen les cases del passatge del Pont de la Parra.

845. Terrats. Domina lo conjunt los campanars de Santa Agatha y de la Catedral.

846. **Carrer de Micer Ferrer.** — Anava de la Riera de Sant Joan al carrer d' En Ripoll. Abans se li deya *Volta de Micer Ferrer*. S'urbanisà en lo segle xiv. No se sab quin personatge li donà nom (59). — Escala de terrat d'una casa. Aquarela Renart.

- 847. Lo carrer en direcció al d' En Ripoll.
- 848. Vista parcial en direcció a la Riera de Sant Joan. A la dreta la casa Monistrol.
- 849. Vista de terrats. Aquarela Cardunets.
- 850. Lo carrer vist des de la Riera de Sant Joan.

(59) En 1486, un Micer Ferrer era notable canonge de la Seu barcelonina (*Delliberacions Concell barceloní 1486-1487*, f. 41 y també *Anuari Institut Estudis Catalans 1908*, Apendix doc. xvi). — En 1566, Micer Miquel Ferrer era doctor del Reyat Concell: D'ell parla la lletra del 4 Maig 1571 (*Cartes Comunes Originals 1570-1575*, A. M. B.)

851. Façana de la casa n. 6 del Marquès de Monistrol. Veja-s lo n. 766.

852. Lo carrer vist des de la Riera de Sant Joan. A la esquerra Casa Monistrol.

853. **Carrer Baix de Sant Pere.**— Va de la Riera de Sant Joan a la plaça de Sant Pere. Abans se deya *Jussà* de Sant Pere. Se formà, en lo segle xiv, dintre lo terme jurisdiccional de la Abadessa de Sant Pere. — Lo carrer vist des de la Riera de Sant Joan.

854. Esgrafiats de la casa n. 1. Veja-s los ns. 775 y 782.

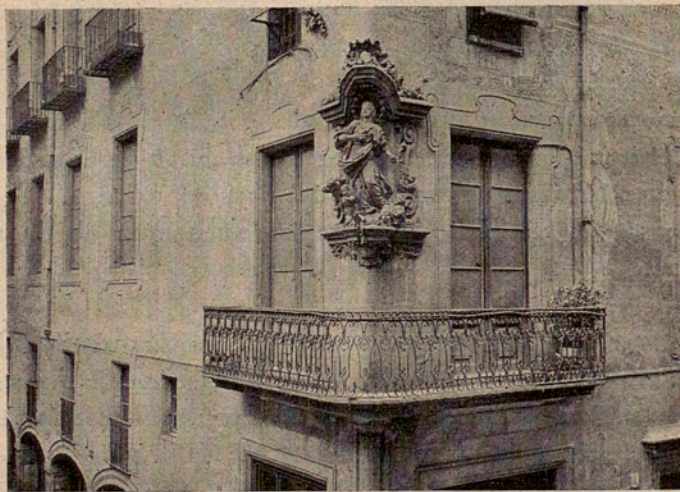
855. Altre dels esgrafiats de la propia casa.

856. Vista del carrer des de la Riera de Sant Joan.

857. Pati senyorial de la casa n. 5 (casa Sales).

858. Esgrafiat de la casa n. 1.

859. **Carrer Alt de Sant Pere.**— Va des dels Archs de Jonqueres a la plaça de Sant Pere. Fôu dit *Sobirà de Sant Pere* en lo segle xiv, quan s'anava atapahint de cases. La Abadessa de Sant Pere tenia lo privilegi de poder expulsar de sa jurisdicció a les dones de mala vida, obtingut en 1342.— Finestres de la casa n. 3, ahont hi ha la capella de Sant Cristòfol, fundada en

Edifici pertanyent al Colegi de la Art Major de la Sedà

18 Octubre 1568. La capellania la concedeix lo Municipi, quin dret li fôu disputat al començar lo segle xviii, però li-n confirmà lo Rey a 30 Desembre 1723.

860. Lo carrer vist des dels Archs de Jonqueres.

861. Capelleta y barana de la casa n. 1, propietat del gremi dels Velers,

avuy de la Art Major de la Seda, construïda en lo segle xviii. Fotografia publicada en la p. 42.

- 862. Portalada de la capella de Sant Cristòfol.
- 863. Finestra de la casa n. 3, ahont hi ha la capella de Sant Cristòfol.
- 864. Capella y barana de la casa n. 1.
- 865. Esgrafiat de la metexa casa.
- 866. Finestres de la capella de Sant Cristòfol.
- 867. Esgrafiat de la casa de la Art Major de la Seda.
- 868. Esgrafiat de la casa de la Art Major de la Seda. Aquarela Soler.
- 869. Capella de la metexa casa.
- 870. Esgrafiat de la metexa casa.
- 871. Portalada de la capella de Sant Cristòfol.
- 872. Esgrafiat de la casa de la Art Major de la Seda.
- 873. Vista del conjunt de la casa n. 1 y encreuament ab lo carrer dels Archs de Jonqueres.
- 874. Carrer dels Archs de Jonqueres vist des de la entrada del carrer Alt de Sant Pere.
- 875. Vista de la casa n. 1 y encreuament d'aquest carrer ab lo dels Archs de Jonqueres.
- 876. Vista del carrer des de la plaça de Sant Francisco de Paula, mirant als Archs de Jonqueres.
- 877. Vista del carrer des dels Archs de Jonqueres.
- 878. Portal de la capella de Sant Cristòfol.
- 879. Capelleta de la casa de la Art Major de la Seda.
- 880. Capella y barana de la Art Major de la Seda.

881. **Carrer dels Mercaders.**—Va del carrer de la Boria a la plaça de les Beates. Se formà en lo segle xiii. La Vía Layetana lo millora notoriament, prenent-ne molt poques cases. — Finestral de la casa n. 25, Càn Padellàs, que no ha desaparegut ab la construcció de la Vía Layetana.

- 882. Part alta d' un finestral de la casa n. 25.
- 883. Finestral de la casa n. 25, Càn Padellàs.
- 884. Pati de la casa Padellàs vist des de la entrada per lo carrer.
- 885. Finestral de la casa n. 25, Càn Padellàs.
- 886. Finestral de la escala de la metexa casa.
- 887. Finestres de la cantonada al carrer de Na Avellana.
- 888. Finestral de la casa n. 25, Càn Padellàs.
- 889. Finestral de la casa n. 25, Càn Padellàs.
- 890. Finestral de la façana de la metexa casa.
- 891. Pati de la casa n. 25, Càn Padellàs, mirant al carrer.
- 892. Finestral de la casa n. 25.
- 893. Pati y escala de casa Padellàs. Aquarela Soler.

- 894. «Casota del carrer dels Mercaders». Aquarela Urgell.
- 895. «La drapayre». Aquarela Urgell.
- 896. Vista del carrer: a la dreta lo de Na Avellana y a la esquerra lo d' En Avellà.
- 897. Encreuament d'aquest carrer ab lo de Na Avellana.
- 898. Pati de la casa Padellàs mirant al carrer dels Mercaders.

891.—Pati de la casa Padellàs, obrat en lo segle xvi, que no desapareix ab la Vía Layetana

- 899. Pati y escala de la casa n. 40, hont hi ha instalat lo Teatre del Olimpo. No desapareix ab la actual Vía Layetana.
- 900. Escala de la casa n. 42.
- 901. Finestrals de la escala de la casa Padellàs.
- 902. Vista del carrer, tenint a la esquerra la casa n. 40 (teatre Olimpo).
- 903. Pati de casa Padellàs vist des de la entrada del carrer dels Mercaders.
- 904. Finestral de la casa Padellàs.
- 905. Finestral de la metexa casa.
- 906. Finestral de la metexa casa.
- 907. Vista del carrer des de la Palma de Santa Catarina. La casa que s'adelanta a mà esquerra es la de Padellàs.
- 908. Pati de la casa Padellàs mirant al carrer.
- 909. Finestral a la escala de la casa Padellàs.
- 910. Finestral de la casa Padellàs.

911. **Carrer del Pont de la Parra.**— Anava de la Riera de Sant Joan al carrer dels Mercaders. Li pervingué lo nom d'una parra que atravessava lo

carrer per los terrats d'una y altra banda, donant-li frescor y ombra. Venia del jardí del Marquès de Sentmenat. En lo carrer del Pont de la Parra, al derrocar-se, en 1886, la esglesia de Sant Joan de Gerusalèm y construir-se noves cases, se posaren a la linia de la projectada Vía de Reforma (llavors *carrer de Bilbao*), donant lloch a un ample passatge interior, conegut per *Passatge del Pont de la Parra*, lo qual se tancava per senzill reixat de ferre, tret en 1912 per dexar lliure pas al trànsit rodat de la Vía Layetana. En aquest passatge y en lloch desconegut, estàn les mortals despulles del patriota Claris.—Vista de terrats a lo llarch del carrer.

- 912. Terrats.
- 913. Lo *Passatge del Pont de la Parra*. Veja-s també lo n. 919.
- 914. La part nova del carrer, dita *Passatge del Pont de la Parra*.
- 915. Entrada al carrer per la Riera de Sant Joan.
- 916. Los campanars de la Sèu y de Santa Agatha. Fotografia presa del meteix indret que la vista de terrats del n. 845.
- 917. Entrada al carrer per la Riera de Sant Joan.
- 918. Entrada al carrer per la Riera de Sant Joan. La casa que fà cantonada es la del Marquès de Sentmenat, y al acabar lo segle xv era de Micer Clariana. Aquarela Soler.
- 919. Carrer sobre lo solar hont s'axecava l'antich convent dels Cavallers de Sant Joan de Gerusalèm, que en lo segle xix passà a ésser de les relligioses comanadores de la propia ordre y en lo que s'instalà la Biblioteca Provincial y nostre primer musèu arqueològich. Veja-s los ns. 911, 913 y 914.
- 920. Terrats.
- 921. Finestral de la casa del Marquès de Sentmenat. Aquarela Soler.
- 922. Entrada al carrer per la Riera de Sant Joan.
- 923. Finestral de casa Sentmenat.
- 924. Finestral de casa Sentmenat.
- 925. Entrada al carrer per la Riera de Sant Joan.
- 926. Cimbori y campanar de Santa Marta. Veja-s lo n. 765.
- 927. Terrats ab lo campanar de Santa Agatha.
- 928. Entrada al carrer per la Riera de Sant Joan. La casa de la cantonada es la del Marquès de Sentmenat.
- 929. Finestral de casa Sentmenat.

930. **Carrer de les Magdalenes.**—Anava de la Riera de Sant Joan al carrer d'En Ripoll. En lo segle xiv existia una capelleta junt al torrent Merdançar, en la que fundaren un convent dones repenedides de llur mala vida. Per axò també se n'havia dit carrer de les Repenedides, y segons Pí y Arimón, portà los noms d' *En Borradona*, de *les Hermites* y de *la Murtra*. En los fogatges del 1378, *torra de les Hermites* se diu a la torra del vell palau de Valldaura. Lo Concell de Cent fomentà la institució, erigint-se lo convent dit

de les Magdalenes del 1365 al 1372. Ell donà nom al carrer. En 1641 se permeté a les Magdalenes «tapar un carreró a pedra y cals, devant dit Monestir». Aquest sofí un incendi en 1690. En 1873, tretes les monges, la esglesia y convent se convertiren en aquarterament dels *cipayos* o voluntaris de la República. Tornaren les monges en 1875, però en 1880 se mudaren a un nou convent xamflà Montaner y Valencia. La fira que-s celebrava al volt del convent en lo día de Santa Magdalena, prohibida temporalment en 1550 (60), subsistí fins l'any 1895.—Reconada del carrer que abans sortiria a la casa de Valldaura.

931. Lo carrer vist des de la Riera de Sant Joan. A la dreta, les despulles del que-s deya palàu de Valldaura o palàu comtal Menor. Una tradició suposava que fôu habitat per Wifret I *lo Pilós* y que en ell se realisà lo miracle de Frà Joan Garí. Fôu dels frares de Santes Creus, servint de procuradoria.

932. Derrer fragment en peu del palàu de Valldaura.

933. Lo carrer vist des de la Riera de Sant Joan.

934. Finestra y mur del que fôu palàu de Valldaura.

935. Finestra y mur del que fôu palàu de Valldaura.

936. **Carrer dels Archs de Jonquieres.** — Anava de la Riera de Sant Joan a la plaça de Jonquieres. Fôu primariament curs del Merdançar, urbanisant-se en lo segle xiii. Los *archs* que li donaren nom, se creu foren los del vell aqüeducte romà que s'havía perdut abans del segle ix, però quines despulles pervingueren fins lo xi. Tot fà suposar que s'urbanisà, fent cloaca al torrent, en lo segle xiv. Més avant, en lo segle xvi, fôu carrer ab arcades, que s'anirían abolint durant lo segle xvii, puix se concedí autorisació, en 1613, a Joan Flor cinter per «tapar duas voltas o arcadas enfront de la sua casa situada al cantó de las voltas devant la Clavaguera de Junqueras». La boca d'aquesta claveguera (61) començava al cap del carrer, enfront lo convent, y la aygua hi devallava per lo *Torrent de Jonquieres*.—Vista del carrer des del de Sant Pere més Alt.

937. Lo carrer vist des de la Plaça de Jonquieres.

938. Esgrafiat de la casa n. 3.

939. Esgrafiat de la casa cantonada ab lo carrer de Sant Francisco.

940. Lo carrer des de la plaça de Jonquieres.

941. Esgrafiat de la casa cantonada al carrer de Sant Francisco.

942. Vista del carrer des de la plaça de Jonquieres com lo n. 960.

943. Esgrafiat de la casa cantonada ab lo carrer de Sant Francisco.

(60) *Delliberacions del Concell 1550-1551*, fs. 29 y 33.

(61) 1594 (25 Novembre). — Acort d'escursar la claveguera gran de Jonquieres.

944. **Carrer de Sant Francisco.** — Va de la plaça de Jonqueres al carrer Alt de Sant Pere, passant junt a la esglesia parroquial de Sant Francisco, de la que li pervé lo nom que porta. Segons Pí y Arimón, se li digué abans d' *En Mel y Col* y d' *En Roset*. Lo monestir de Sant Francisco de Paula s'hi fundà en 1584. En l'any 1613 se permeté als frares de Sant Francisco de Paula «clourer lo Carreró qui està junt a dit Monastir», referint-se a altre d'un poch més amunt, en l'actual carrer de Jonqueres. Llicencia reiterada en 1674, a petició del prebere Dolius. — Vista del carreró presa des de la plaça de Jonqueres.

945. **Carrer de Montsió.** — Va de la Riera de Sant Joan a la plaça de Santa Anna. Una capella dedicada a la Mare de Déu de Montsió, erigida per lo dominich Fr. Bernat Jaubert en 1388, ab la cooperació de totes les autoritats y del rey Joan I (62), donà nom al monestir de monges (63), que en lo segle xv s'hi fundà y també al carrer allí format. Aquest començà molt petit, doblant-se al ajuntar-se-li lo dit de la *Volta del Eura*, que arribava fins al carrer de les Magdalenes. Quan s'urbanisà lo convent de les Magdalenes, també se perllongà aquest carrer altre troç més, fins a sortir en la Riera de Sant Joan. Són les dues cases que fan cantonada a dita Riera, l'únich que hi agafa la Reforma. — Vista del carrer des de la Riera de Sant Joan.

Les dues derrerres cases construïdes en la Riera de Sant Joan. Fan cantonada als carrers de Mont-Sió y de les Magdalenes y ocupan la part de solar del convent de les Magdalenes, que donava a la Riera de Sant Joan

946. Vista del carrer des de la Riera de Sant Joan.

947. **Carrer Comtal.** — Va de la plaça de Jonqueres a la de Santa Anna. Son nom pot recordar lo palàu comtal de Valldaura, que donava a aquesta

(62) En 1388 (21 Desembre) lo rey Joan I se manifestava propici a ajudar a Frà Jaubert, en la erecció a Barcelona. «d'una Esgleya, la inuocació de la qual hage nom madona sancta Maria del mont de Sió, en remembrança dels XV grahons que madona Sancta Maria pujà en estat de III anys» (Registre 1946, foli 175). Acabada totalment la esg'esia en 1 Abril 1389, Joan I donà la «ymage de pedra de labaustr» (R. 2038, foli 6), que hi fôu colocada molt solemnialment.

(63) En 1567 y 1568, lo Provincial dels Dominichs vingué a Barcelona a reformar les monges de Mont-Sió.

vella vía, en la recolzada del carrer d'Amargós. Se formà lo carrer en lo segle xiv. — Rajoles. Aquarela Ràfols.

948. Rajoles del segle xvi. Aquarela Ràfols.

949. Vista del carrer des de la plaça de Jonqueres.

950. Dibuix de la entrada del carrer per la plaça de Jonqueres. La casa senyorial de mà dreta n. 35, fôu la primera hont s'establiren les monges de Maria

Reparadora del 1881 al 1888. Passà després a ésser Colegi de germans de la Doctrina Cristiana fins als volts del 1902, des de quina data hi ha instalat lo Centre Autonomista de Dependents del Comerç y de la Industria. Dibuxat en 1890.

951. Vista del carrer des de la plaça de Jonqueres.

952. Vista del carrer des de la plaça de Jonqueres.

953. Portalada de la casa n. 35.

954. Lo carrer mirant a la plaça de Jonqueres.

955. Plaça de Jonqueres. — Està al extrém dels carrers Comtal, Archs de Jonqueres, Jonqueres y Bilbao. Lo nom li pervé del convent de Santa Maria de Jonqueres,

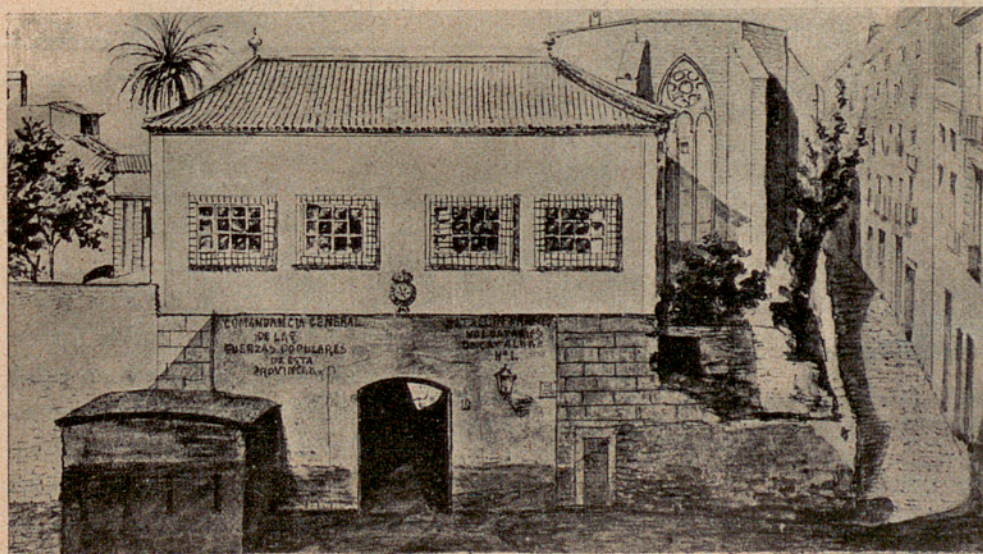
950.—Lo carrer Comtal vist des del carrer de Bilbao, tenint a la dreta la gran casa hont hi havia lo Centre Autonomista de Dependents de Comerç, qual bandera catalana tenen el balcó

fundat en aquesta part de Barcelona en 1269, abans d'urbanisar-se les vores del torrent Merdançar. En 1274, se-ls otorgà aygües de la Cequia Comtal (64). Les monges foren tretes en 1808, y evacuada Barcelona per les tropes france-

(64) Registre 19, foli 165, Arxiu de la Corona d'Aragó.

L'antich hort de les monges ab la palmera, convertit en pati de la Casa de Correcció

Lo convent de Jonqueres en 1869, servint d'aquartermament de *cipayos* o voluntaris

ses (1814), en lo convent s'hi instalà la casa de Correcció. En 1867 la esglesia fôu destinada a parroquia ab titolar de la Concepció. En 1868, la Revolució decretà lo sêu derrocament, pretextant que allí hi faltava un mercat, obtenint-se permís per trelladar la esglesia al nou carrer d' Aragó, colcant-se la primera pedra en 1869 (29 de Juny) y acabant-se lo 15 Agost 1871. Lo convent, en 1869, serví d'aquartermament dels voluntaris nacionals. Lo trellat de les pedres numerades y la reconstrucció de la esglesia, foren costejades per los feligresos de la Concepció (65). Una bella palmera que plantaren les monges en sa horta, se trelladà posteriorment al 1874 a la plaça de Jonqueres, morint tot seguit y motivant una de les millors composicions líriques de Mossèn Jascinto Verdager: *La Palmera de Jonqueres*. Lo lloch que ocupava fôu convertit en sala de ball titulada *la Palmera* (1880 a 1889), après en magatzems industrials y en 1913 s'hi ha començat la *Caxa de pensions*.—Font y abeurador de la plaça de Jonqueres, enfront lo carrer Comtal: entre los enderrochs se destaca la palmera. Dibuix de Rigalt fet en 1870.

955.—Font y abeurador a la cantonada del Torrent de Jonqueres ab la Plaça del meteix nom. (Dibuix de Rigalt)

rres quadrades, per los anys de 1364, lo pont de la vall en 1558 y la reforma obrada ab lo baluart de Jonqueres en 1694. Aquestes muralles y les de Cana-

956. Esgrafiât de la casa n. 5. Aquarela Domingo Soler.

957. Pati del Monestir quan era casa de Correcció, ab la palmera al mitg. Aquarela Soler y Rovirosa feta en 1864.

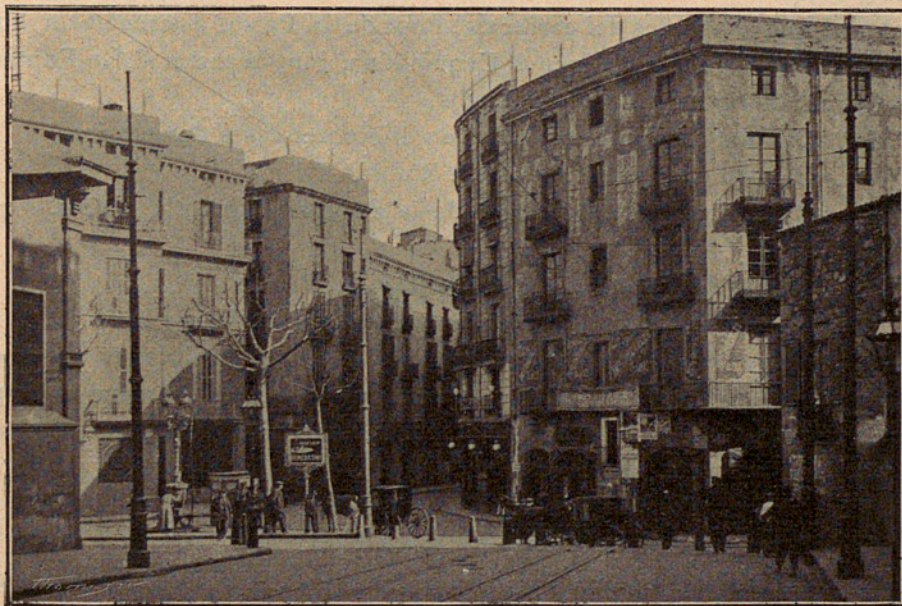
958. La Plaça ab l'encreuament dels carrers Comtal y Archs de Jonqueres.

959. La Plaça ab l'encreuament dels carrers Comtal y Archs de Jonqueres.

960. **Carrer de Bilbao.**—Anava de les places de Jonqueres a la del bisbe Urquinaona, coincidint ab lo traçat del antich *Torrent de Jonqueres*, carrer format al segle XIV y empedrat en 1406. Allí existia lo portal de Jonqueres, fet ab ses corresponents to-

(65) Gayetà Cornet y Mas en *Barcelona vella*, p. 196. *La Ilustración Española y Americana* del 5 Setembre 1871.

letes, en la revolució del 1843, se començaren a derrocar (8 Juliol 1843) ab notoria activitat. Se reconstruïren ab una obra de menor importancia, al entrar les tropes a Barcelona. Son derrocament definitiu vingué en 1859, per virtut

Plaça de Jonqueres ab la entrada dels carrers dels Archs de Jonqueres y Comtal.
Fotografia presa des del final del carrer de Bilbao

Lo carrer de Bilbao en 1913, ja oberta la Vía Layetana
en tota sa extensió

de la formació del Exaplament de la Ciutat. La obertura del carrer de Bilbao, feta inseguint lo plan general de les tres vies de Reforma al present inaugurades, se començà a 3 de Maig de 1874, al derrocar-se l'antich convent de

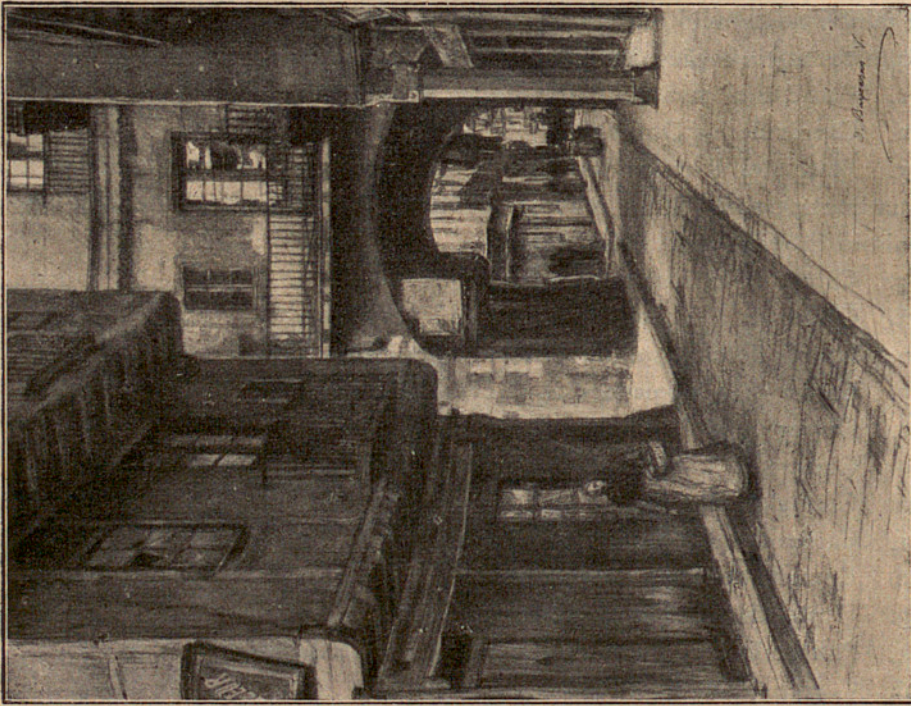
Jonqueres. Lo nom de *carrer de Bilbao* (posat en commemoració del setge de Bilbao per los carlistes en 1874), se donà, a tot lo carrer que ab lo temps se construí des de la plaça de Sant Sebastià a la que era plaça alta de Jonqueres (3 Maig 1874). En 1888 se cambià de criteri, donant lo nom de *carrer de Bilbao* al troç que anava des del carrer del Pont de la Parra, encreuament ab la vía B de Reforma, fins a la plaça d' Urquinaona, junt al carrer d' En Fontanella.—Dibuix de rajoles. Aquarela Ràfols.

- 961. Conjunt de rajoles trobades en diferentes cases derrocades.
- 962. Quadro de rajoles. Aquarela Ràfols.
- 963. Rajoles trobades al carrer de la Bomba. Aquarela Ràfols. Veja-s lo n. 36.
- 964. Rajola de Valencia. Aquarela Ràfols.
- 965. Rajoles trobades al carrer de la Bomba n. 4. Veja-s lo n. 36.
- 966. Vista parcial del carrer, vegent-se les dues úniques cases que quedan del que fôu *Torrent de Jonqueres*, que s' unia ab la plaça d' Urquinaona per unes escales de 12 a 15 grahons. Per axò en aquestes dues cases, lo que avuy són botigues, abans eran primer pís.
- 967. Lo carrer des de la plaça d' Urquinaona.
- 968. Lo carrer des de la plaça d' Urquinaona.
- 969. Lo carrer arribant a la plaça de Jonqueres A la esquerra los magatzems de comerç hont s' edifica la Caxa de Pensions.
- 970. Capitells trobats en los enderrochs. Dibuix a la ploma Ràfols.

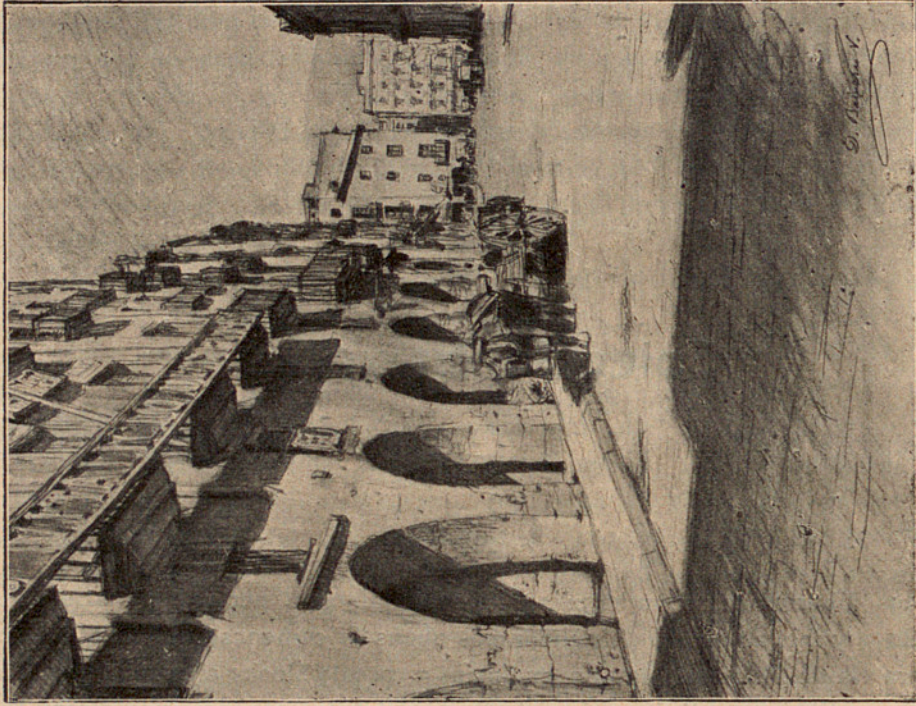
Colecció Baixeras

Los dibuxos del reputat pintor Dionís Baixeras, pertanyents a la vella Barcelona y fets ab ocasió dels concursos abans de començar los treballs de la primera vía de Reforma, no són exclusius a cases y llocs afectats per la Vía Layetana. N'hi han d'altres fora de la seva òrbita, però sempre dintre los típics barris de nostra antiga burgesia. Tots ells fets en dimensions uniformes, estàn subordinats a unitat d'execució. S'han instalat en sala especial, tenint també numeració particular. Sobre la època com féu, lo senyor Baixeras, aquestes fidels copies del natural, veja-s lo que tením dit en la p. 11.

1. Pati d'una casa del carrer de les Donzelles.
2. Carrer de les Donzelles.
3. Plaça del Rey (Santa Agatha). La escala del primer terme va a la sagristia hont celebren llurs reunions la Real Academia de Bones Lletres y la Comissió Provincial de Monuments.
4. Carrer de la Tapineria.
5. Carrer de Montcada.
6. Carrer de la Argenteria entrant per Santa Maria.
7. Carrer dels Mercaders. A la dreta Can Padellàs.
8. Carrer de la Tapineria.
9. Carrers de la Riera de Sant Joan y Pont de la Parra.
10. Carrer de Baseya.
11. Carrer del Arch de la Gloria.
12. Entrada al carrer de Manresa.
13. Hostal de Gerona al carrer del Oli n. 4.
14. Pati de la casa Padellàs al carrer dels Mercaders.
15. Carrer de les Tres Voltes.
16. Carrer dels Mercaders.

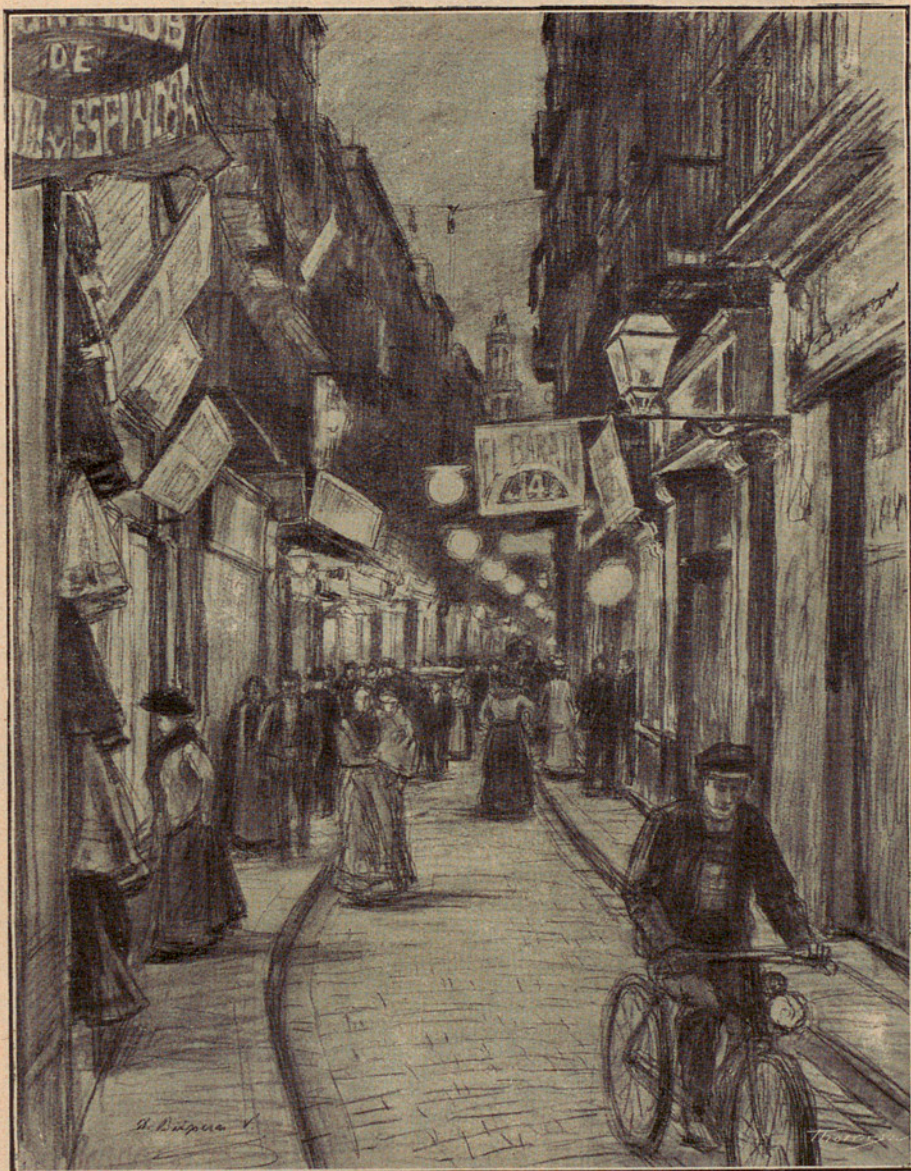

20.—Carrer de les Caputxes, format en lo segle xii prop la mar

36.—Plaza de Sant Sebastià y carrer del Consolat

17. Carrer de Baseya en estat d'enderrocament. Les cases que formen la reconada, no les derroca la Vía Layetana.

41.—Un aspecte de la Argenteria a entrada de fosch, en sa part immediata a la plaça del Angel

18. Carrer de Santa Maria ab les taules de vendre adosades a les parets de la esglesia.

19. Carrer del Arch de Sant Francesch.

20. Carrer de les Caputxes.

21. Carrer de Montcada.

- 22. Carrer de la Pietat ab les cases dels Canonges del segle xv.
- 23. Entrada al carrer Comtal per la plaça de Jonqueres.
- 24. Enderrochs en los carrers de Palàu y de Manresa.

49.—La casa del Marquès de Monistrol, a la Riera de Sant Joan.
Típica façana del segle xvii al xviii

- 25. Carrer de la Argenteria mirant a Santa Maria.
- 26. Carrer del Consolat.
- 27. Riera de Sant Joan y esglesia de Santa Marta.

28. Arch de Santa Maria hont se veuhen les tradicionals mostres dels establiments antichs de Barcelona.

29. Plaça d' Antoni López ab los bagulayres en día feyner (Voltes dels Encants).

30. Plaça del Angel, entrada al carrer de la Boria y casa del gremi dels Calderers.

31. Pati d' una casa senyorial del carrer de Montcada.

32. Arch d' En Burgès.

33. Carrer de les Filateres.

34. Carrer de N' Aymerich.

35. Entrada del carrer Alt de Sant Pere per los Archs de Jonqueres ab la casa dels Velers.

36. Plaça de Sant Sebastià.

37. Carrer del Rech.

38. Carrer de la Tapineria.

39. Enderrochs del carrer de Baseya al descobrir-se la vella casa dels Argenters.

40. Carrer de Montcada. Pati y escala de casa Dalmases.

41. Carrer de la Argenteria prop de la plaça del Angel.

42. Carrer dels Carders y capella de Marcús.

43. Font gòtica a la plaça de Santa Maria.

44. Mercat de Santa Catarina.

45. Carrer d' En Gracià Amat y plaça del Oli: a la esquerra la cantonada del carrer d' En Tarascó.

46. Carrer del Rech.

47. Carrer de la Boria entrant per la plaça del Angel.

48. Plaça del Angel a vista d' aucell ab les entrades dels carrers de la Tapineria y Baxada de la Presó.

49. Riera de Sant Joan. Casal del Marquès de Monistrol.

50. Plaça de Sant Sebastià (casal ex-convent).

1871
The first of the year was a very dry one
and the crops were much injured by the
drought. The second of the year was a
very wet one and the crops were much
improved.

The third of the year was a very
dry one and the crops were much
injured by the drought. The fourth of
the year was a very wet one and the
crops were much improved.

The fifth of the year was a very
dry one and the crops were much
injured by the drought. The sixth of
the year was a very wet one and the
crops were much improved.

The seventh of the year was a very
dry one and the crops were much
injured by the drought. The eighth of
the year was a very wet one and the
crops were much improved.

The ninth of the year was a very
dry one and the crops were much
injured by the drought. The tenth of
the year was a very wet one and the
crops were much improved.

The eleventh of the year was a very
dry one and the crops were much
injured by the drought. The twelfth of
the year was a very wet one and the
crops were much improved.

The thirteenth of the year was a very
dry one and the crops were much
injured by the drought. The fourteenth of
the year was a very wet one and the
crops were much improved.

Datos para la historia del Esgrafiado en Barcelona

por RAMÓN N. COMAS

(Trabajo hecho por encargo del Excmo. Ayuntamiento)

Por una infinidad de circunstancias históricas, sobrado conocidas, llegó Barcelona, en el siglo xviii, a la suprema situación del decaimiento; en ningún otro tiempo había sido tan infeliz. Pero convengamos también en que nunca jamás le tuvieron tanto miedo los enemigos que pudo tener la Ciudad. Devastada por las baterías, que en torno de sus murallas había colocado el ejército sitiador en 1714 y con las 40,000 bombas y 100,000 balas de cañón que sobre ella habían disparado, sembrando por doquiera el incendio y la ruína, aquel rey tan *Animoso*, no sólo desposeía a los nobles que en ella y en el resto de Cataluña quedaban, por no habersele mostrado adictos o por no haberse sometido a su obediencia, del privilegio de usar armas, sino que a la generalidad de las gentes, se la obligaba a tener sujeta la cuchilla para cortar el pan a la mesa con cadena, no fuese el caso que otra vez se aprestaran a la resistencia.

En efecto; pudo jactarse públicamente Felipe V de haber sometido a los catalanes, pero los alardes de fuerza que hizo, no prueban sino que en su fuero interno tenía la persuasión de que pudo vencerlos, pero no había logrado convencerles. Y así era, pues desde entonces el pueblo barcelonés dejó de rezar aquella oración que desde remotos tiempos rezaba por la salud del rey; a las dos de la tarde las campanas de la torre de la Catedral invitaban todos los días a ello, pero sólo los *butiflers* podían poner el rezo en sus labios; que a los demás, si alguien les interrogaba respecto su mutismo, se limitaban a contestar: Que la recen los que cobran del rey.

Si todo esto es positivo y verdadero, no es menos cierto que al proceder más tarde al derribo de todo un barrio de la Ciudad, el llamado de la Ribera, quedaban sin albergue un número importante de familias, que debían buscarlo en la parte que quedaba en pie y subsistente más o menos.

Así que la Ciudad, que por motivo de las contingencias de la guerra «dels Segadors» (1640-1652), y también por las de los sitios de los años 1691 y 1697, habíase visto obligada a allanar los edificios de toda clase, construídos en las afueras de sus murallas, al objeto de que no sirviesen de alojamiento ni de defensa a los enemigos, y en consecuencia, a acoger dentro el fortificado recinto a cuantos habitaban en aquel caserío, mayores habían de ser los apuros en esta ocasión en que el número de los que resultaban sin vivienda era, según datos precisos, de 6,332, no contando la población total más que 37,000 almas.

Si en el siglo anterior ya había tenido que comprimirse la Ciudad con motivo de aquellas susodichas guerras, en esta otra ocasión, asimismo apremiante, forzosamente debía acudir de nuevo al recurso de convertir las casas que aún conservaban dos pisos de techos muy altos en de cuatro pisos; de aumentar el número de éstos en las que restaban de poca altura, y a aprovechar para lo mismo muchos de los espacios destinados a huertas o jardines, levantando en ellos otras casas que por las exigencias de las circunstancias y la situación miserable que se atravesaba no podían ser de buen aspecto arquitectónico.

De esta suerte llegó a ser, ni sombra de lo que había sido, aquella Barcelona monumental del siglo xiv. *Cabeza y Columna de toda la Cataluña*, a cuyos gloriosos hechos guerreros, añadía los de aquellas luchas sostenidas con las poderosas repúblicas de Génova y Pisa, con los reinos de Castilla, Mallorca, Granada, Marruecos y con el juez de Arborea; había dejado de ser la capital de un principado que, en aquella época, no sólo era también poderoso por sus victorias y empresas, sino fecundo en recursos, rico en arsenales y abundante en toda clase de mercancías, llamando la atención de todo el mundo por lo que extendía sus flotas numerosas hacia el Africa, Grecia, Turquía, Rumanía, Egipto, Siria, Persia, Génova, Pisa, Venecia, Nápoles, Inglaterra y otros puertos hasta los confines del mundo, haciendo respetar por doquiera aquellas cuatro barras rojas sobre campo de oro que constituían el timbre de la soberanía de la Patria. La que cuatro siglos atrás, en el apogeo de su esplendor, estaba constituída en depósito general de las mercancías de Oriente para distribuir las por Castilla, Portugal, Mallorca, Languedoc, Toscana, Provenza, Flandes, Marruecos, Túnez, Canarias, etc.; la que mostrábase ufana por sus artes e industrias, cada día más florecientes en actividad, bondad y crédito, puesto que no pocos de sus artefactos se abrían paso en los mercados extranjeros; si tenía puerto era para contemplarlo desierto de naves mercantiles; si tenía industria, llevaba una vida lánguida, y si tenía comercio, su actividad era en extremo reducida en sus alcances.

Repetimos lo ya insinuado: aquella ciudad que en todas las épocas había merecido los mayores elogios por las excelentes condiciones que ofrecía para la vida pacífica de sus menestrales y de sus laboriosos ciudadanos, y a la que habían venido a aposentarse también las más linajudas familias del país, atraídas por la belleza de su situación y la bondad de su clima; la que había sido llamada *la más notable ciudad de España* por la majestad de sus casas, por la anchura de sus calles, por lo notable de sus edificios, por sus albañales y su limpieza extraordinaria, por el que fué cronista de los reyes católicos que la visitó por allá los años 1455 o 1456; la que en 1491, era por el barcelonés capellán del papa Alejandro IV, Jerónimo Pau, comparada a las ciudades de Nápoles y Florencia, encomiando también su pulcritud esmerada, en cuya cualidad ninguna otra ciudad del mundo la sobrepujaba, la regularidad de sus calles, la fortaleza y estructura de sus edificios, que es lo mismo que en 1506 ponderaba, haciéndose lenguas de la elegancia de las casas barcelonesas, del aseo de sus vías públicas y de aquellas huertas-jardines, que el veneciano Navagero, habiendo recorrido toda la Europa, con la belleza de su emplazamiento, anotando que los tales jardines estaban llenos de mirtos, de naranjos y de cedros, y sus casas buenas y cómodas, que no eran construídas con tierra sino con piedra, corroborando así lo que ya en 1456 había indicado el portugués Barreyros, haciendo también especial mención del empedrado, de sus cloacas y de sus *ruas muy directas*, como cosa muy rarísima en España, y de gran utilidad y beneficio para la salud pública.

Efectivamente, al completarse el primer tercio del siglo XVIII, puede asegurarse que todas estas excelencias habían desaparecido no poco, y Barcelona era una de las ciudades más incómodas y más tristes que pueda imaginarse. Aquellas calles que tanto habían llamado la atención de los extranjeros por su anchura y por lo rectas, debieron convertirse en tortuosas y estrechas. Esto último no porque sus vías se hubiesen limitado más, sino porque habiendo conseguido las fincas la altura de cuatro y cinco pisos, resultaba mezquina su anchura para recoger la luz y el aire, suficientes con que comunicar vida y alegría a las habitaciones. Por eso la humedad, filtrando por las paredes, produjo el que fuesen frías en invierno, calurosas en verano, las viviendas de los barceloneses. A no ser la bondad del clima, seguramente hubiese sido una ciudad insana, por la aglomeración de gente y por las pocas condiciones de las estancias. Así no es cosa de extrañar el que los barceloneses llegasen a tener cierta aversión a sus habitaciones. De ello es buen testimonio, aquella contestación que se daba a aquel amigo encontrado en una calle, si al preguntarle con franca familiaridad, a donde dirigía sus pasos, su respuesta era de que iba a su casa, diciéndole: *no hi vages que a casa la gent s'hi mor*. De aquella época provino a los habitantes de nuestra ciudad querida, el afán de aprovechar todas las ocasiones para salirse de las murallas que la aprisionaban, para ir a respirar los aires puros del campo. Hasta las comunidades reli-

gias que indudablemente eran las que vivían con mayor desahogo, llegaron a establecer en la falda de los montes vecinos casas de esparcimiento para sus individuos.

Pero no se mata el espíritu de un pueblo con alardes inauditos de fuerza y superiores esfuerzos de poder, como se aplasta la cabeza de una víbora, y como quiera que aquella situación era insoportable a los barceloneses, en 1736 daban muestra de que su vitalidad despertaba, presentando al rey Jorge II de Inglaterra un memorial, recordando las promesas que su nación había hecho a los catalanes. Mas sus aspiraciones de rehabilitación debían esperar el cambio de reinado para comenzar a ser satisfechas.

Felipe V no murió hasta el año 1746. Fernando III, que le sucedió, fué tal vez quien más hizo para atraerse el amor de sus vasallos los españoles y supo conquistarse también el de los barceloneses, y quien dice barceloneses, dice también catalanes. Amigo de la paz, quiso y supo mantenerla en tiempos harto difíciles, pues tuvo necesidad de prevenirse para la defensa de su nación, y por ello levantó el castillo de Figueras y para aumentar la marina de guerra en cuanto fuese posible, estableció el arsenal de Cartagena. Abrió caminos y canales y fué el promotor de no pocas empresas encaminadas al mejoramiento de los pueblos, a la adquisición de riquezas productoras del bienestar de la nación y la respectabilidad de la misma por las extranjeras. Dotado de generosos sentimientos, prudentemente favoreció a los catalanes, dando alas a su espíritu activo y emprendedor, procurando facilitar más o menos directamente aquellas iniciativas industriales que tanto debían influir a que alcanzase aquel nivel moral y material, que dentro breve tiempo, colocándole a la delantera de los demás pueblos de España, se honró con una primacía que aún conserva.

Así, en 1746, el muy inteligente químico barcelonés, entusiasta patricio D. Pablo Canals y Martí, después Barón de Vall-roja, establecía aquí la primera fábrica de indianas, cuya industria lograba tanta aceptación y aumento, que en 1767 funcionaban en Cataluña 20 fábricas iguales a aquélla, con sus respectivas ordenanzas aprobadas por el gobierno. En 1779, Barcelona contaba con 25 fábricas del mismo género, pañuelos y telas pintadas, aparte de otras manufacturas de algodón, dedicándose a tales trabajos más de 18,000 personas, siendo el número de telares 524, que se empleaban en el ramo de la sedería, 900 en el de tejidos mixtos y 2,700 en el de galones y cintería, al paso que las fábricas de tejidos de lana, esparcidas por todo el principado, entre las que se contaban 9 de paños, mantenían en aquella ocasión más de 30,000 hombres. Del despertar de la industria vino el renacimiento del comercio. Este se hallaba en una situación de decadencia grandísima. Su postración venía de lejos, tanto, que Capmany nos dice que el siglo xvii fué un paréntesis en la historia mercantil de Cataluña: las Cortes que celebró Felipe V en 1702 en esta tierra, fueron una súplica lamentosa de que no se extendiese a